

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με θέμα:

«Τα εγκλήματα του Κράτους»

Επιβλέπων Καθηγητής: Καλτσώνης Δημήτρης

Τριμελής Επιτροπή: Επίκουρος Καθηγητής Καλτσώνης Δημήτρης
Επίκουρος Καθηγητής Παπανεοφύτου Αγάπιος
Επίκουρος Καθηγήτρια Τσόλκα Όλγα

**Επιμέλεια εργασίας : Ειρήνη Κ. Χρύση
(Α.Μ. 0910Μ008)**

Αθήνα, 2013

«Είναι η βαρβαρότητα. Τη βλέπω να 'ρχεται μεταμφιεσμένη, κάτω από άνομες συμμαχίες και προσυμφωνημένες υποδουλώσεις. Δεν θα πρόκειται για τους φούρνους του Χίτλερ ίσως, αλλά για μεθοδευμένη και οιονεί επιστημονική καθυπόταξη του ανθρώπου. Για τον πλήρη εξευτελισμό του. Για την ατίμωσή του».

Οδυσσέας Ελύτης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κυριότερες συντομογραφίες

Περίληψη στην αγγλική γλώσσα

Εισαγωγή.....σελ 2

1ο Κεφάλαιο

A] Γιατί γεννήθηκε το κράτος; Σχέση κράτους και πολίτη.....σελ 3

B] Τα χαρακτηριστικά του κράτους και λόγοι δημιουργίας του.....σελ 4

2^ο Κεφάλαιο

A] Έννοια και όρος “των εγκλημάτων του κράτους” ως εγκληματολογική κατηγορία παρανομιών.....σελ 13

B] Τα εγκλήματα υπακοής και η έννοια της προσταγής.....σελ 15

Γ] Η προβληματική της χρήσης όρου των εγκλημάτων του κράτους και οι θεωρητικοί της σύγκρουσης (conflict theories).....σελ 17

3^ο Κεφάλαιο

A] Κατηγορίες και περιπτώσεις που το “κράτος εγκληματεί”.....σελ 20

B.1] πράξεις πολιτικής εγκληματικότητας.....σελ 21

B.1.1] Διαφθορά.....σελ 21

B.1.2] Το ζήτημα της πολυνομίας σε σχέση με την αποτελεσματικότητα του νόμου.....σελ 25

B.2] Οργανωμένο έγκλημα και η σχέση του με το κράτος.....σελ 30

Παραδείγματα.....σελ 31

B.3] Το οικονομικό έγκλημα.....σελ 33

B.4] Ο νόμος περί ευθύνης Υπουργών και τα «σκάνδαλα».....σελ 35	σελ 35
Παραδείγματα.....σελ 37	σελ 37
Γ] Εγκληματικότητα που συνδέεται με οικονομικές δραστηριότητες, μονωπολιακές πρακτικές παραβιάσεις κανονισμών υγείας και ασφάλειες, παράνομη συνεργασία με πολυεθνικές .....σελ 39	σελ 39
Γ.1] White collar crimes- Εγκλήματα λευκού περιλαίμιου, η σχέση τους με τα εγκλήματα του κράτους και η πρόσβαση του πολίτη στη Δικαιοσύνη.....σελ 39	σελ 39
Γ.2] Παραβιάσεις υγείας και ασφάλειας.....σελ 46	σελ 46
Παράδειγμα.....σελ 47	σελ 47
Γ.3] εγκλήματα που συνδέονται με την ασφάλεια και τα σώματα ασφαλείας.....σελ 48	σελ 48
Γ.3.1] Βασανιστήρια .....σελ 49	σελ 49
Παραδείγματα από το ελληνικό περιβάλλον.....σελ 52	σελ 52
Παραδείγματα βασανιστηρίων από το διεθνές περιβάλλον.....σελ 55	σελ 55
Γ.3.2] Η άσκηση βίας και η στρατηγική της έντασης .....σελ 57	σελ 57
Γ.3.3] Μαζική πολιτική βία και υπόκοσμος.....σελ 60	σελ 60
Το παράδειγμα της αιματηρής καταστολής της 3 και 4 Δεκέμβρη του 44'.....σελ 62	σελ 62
Γ.3.4] Η Αστυνομική βία .....σελ 64	σελ 64
Γ.3.5] Τα εγκλήματα του κράτους σε δημοκρατικά και φασιστικά καθεστώτα.....σελ 71	σελ 71
Δ] Εγκληματικότητα που σχετίζεται με πολιτισμικούς και κοινωνικούς τομείς, όπως η υλική εξαθλίωση μέρους της κοινότητας, ο θεσμικός ρατσισμός, ο πολιτιστικός βανδαλισμός.....σελ 75	σελ 75
Δ.1] Άσυλο και μετανάστες.....σελ 76	σελ 76

4ο Κεφάλαιο- Επιμέρους ζητήματα

A] Επίκληση δημοσίου συμφέροντος με σκοπό τη νομιμοποίηση των εγκληματικών πράξεων.....σελ 81
B] Έννοια ασφάλειας και ελευθερίας και το δίλημμα της επιλογής ανάμεσά τους.....σελ 82
Γ] Τα όρια της ατομικής ευθύνης των φυσικών προσώπων και η ευθύνη των νομικών προσώπων στα “εγκλήματα του κράτους”.....σελ 85
Δ] Γενοκτονία.....σελ 89
Ε] Τα όρια της νομιμότητας σε σχέση με τα εγκλήματα του κράτους - η αδράνεια και η αδιαφορία του να εφαρμόσει τον τεθειμένο νόμο.....σελ 90
ΣΤ] Η επίδραση των τεχνολογικών κινδύνων στα εγκλήματα του κράτους και η ασφάλεια της πληροφορίας. ....σελ 94
Ζ] Η προβληματική της αύξησης του αριθμού των φυσικών αυτουργών των εγκλημάτων του κράτους.....σελ 96

5ο Κεφάλαιο

A] Η στόχευση και σκοπός των εγκλημάτων του κράτους.....σελ 98
B] Τρόποι προστασίας ατόμου από την εγκληματογόνο δράση του κράτους [προληπτικά και κατασταλτικά].....σελ 99
Αντί επιλόγου.....σελ 101

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Αρθρογραφία-Εισηγήσεις-Μελέτες-Εργασίες

Διαδικτυακοί τόποι

Nowadays, it has been introduced in the scientific debate, the term crimes of the state. In this paper, we reported, the main manifestations and expressions of opinions on this, mostly on the Greek reality, and the increasing incidence of crimes of state is accompanied by the same mutation of the criminal law and cause bending fundamental principles and guarantees. Caused thereby insecurity among citizens, aims and manipulate them in order for the ruling class to ensure continuity.

We will deal with the reasons why birth marks of the state and its relations with the public and then we analyze the concept and term "crimes of the state" as a criminal accusation of illegality and the concepts of crimes of obedience, the concept of command and theories conflict in relation to the crimes of the state. Then, we will deal with more specific categories and where the state criminals, such as corruption, organized and economic crime, police brutality and institutional racism.

Individual issues of this paper is to invoke public policy to legalize crime, the concepts of security and freedom, and the dilemma of choosing among them, the limits of personal responsibility of individuals and the liability of legal persons " Crimes of the State ", the Genocide and its relation to the crimes of the state, the limits of legality in relation to the crimes of the state - the inertia and indifference to enforce the law and put the influence of technological risks in the crimes of the State.

The issue of increasing the number of perpetrators of crimes of the state is another issue that will occupy us. Concluding question is the focus and purpose of the crimes of the State and how to protect individuals from the state's crime action.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Π	Άρειος Πάγος
Βλ.	Βλέπε
Γνωμοδ.	Γνωμοδότηση
Δ.Σ.Α	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου
ΕΚΧ	Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης
επ.	επόμενα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ.	Εφετείο
ΙΜΔΑ	Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
Κ.Π.Δ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
κτλ.	και τα λοιπά
Μον.	Μονομελές
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ν.	νόμος
Ν.Δ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
περ.	περίπτωση
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Πλημμ.	Πλημμελειοδικείο
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
Π.Δ	Προεδρικό Διάταγμα
πργ.	παράγραφος
Π.Κ	Ποινικός Κώδικας
π.χ	παραδείγματος χάριν

σελ.	σελίδα
Συμβ.	Συμβούλιο
Τ.Ν.Π	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
Τριμ.	Τριμελής
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδος της Κυβέρνησης

Εισαγωγή

Στις μέρες μας, έχει εισαχθεί στην επιστημονική συζήτηση ο όρος «εγκλήματα του κράτους».¹ Πρόκειται για ένα επιστημονικό όρο, που αντανακλά και συνοψίζει τα βασικά χαρακτηριστικά ενός υπαρκτού φαινομένου ή, για την ακρίβεια, ενός φαινομένου που καθίσταται ολοένα και περισσότερο αισθητό.

Με τον όρο αυτό νοούνται όλες εκείνες οι πρακτικές, που συνιστούν συστηματικές παραβιάσεις των νομικά και συνταγματικά κατοχυρωμένων ελευθεριών και οι οποίες διαπράττονται χωρίς ουσιαστικές συνέπειες από τα κρατικά όργανα, συνήθως από τα αρμόδια όργανα καταστολής.

Για παράδειγμα, η βάνουση συμπεριφορά, η κακομεταχείριση, τα βασανιστήρια, οι εξευτελιστικοί έλεγχοι, η παραβίαση των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων των κατηγορουμένων, η αδικαιολόγητη, παράνομη βία σε βάρος διαδηλωτών (που τη ζήσαμε με ένταση σε όλες τις τελευταίες μεγάλες απεργίες και συναθροίσεις στη χώρα μας) αποτελούν πρακτικές που, σύμφωνα με τις επίσημες εκθέσεις οργανισμών, καταγράφονται με ολοένα και μεγαλύτερη συχνότητα στις σύγχρονες αστικές δημοκρατίες: τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες χώρες της Ε.Ε και βέβαια στις Η.Π.Α. Εγκλήματα του κράτους είναι, για παράδειγμα, οι μυστικές φυλακές της «CIA» ή τα τεκταινόμενα στο Γκουαντάναμο. Διευκρινίζεται πως δεν πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά αλλά για συχνές, συστηματικές παραβιάσεις, οι οποίες διαπράττονται από αστυνομικά όργανα και οι οποίες παραμένουν κατά βάση ατιμώρητες.²

Στην παρούσα εργασία, θα αναφερθούν, οι κυριότερες απόψεις και εκφάνσεις εκδήλωσης αυτού του φαινομένου, με βάση κυρίως την ελληνική πραγματικότητα, καθώς η αυξανόμενη συχνότητα των εγκλημάτων του κράτους συνοδεύεται από την ίδια τη μετάλλαξη του ποινικού δικαίου και επιφέρει κάμψη θεμελιωδών αρχών και εγγυήσεων. Προκαλείται με

---

¹ Σ. Βιδάλη, «Εγκλήματα του κράτους: ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία», στον Τιμητικό τόμο για τον Ι. Μανωλεδάκη, τ. II, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1035 επ., η οποία ορίζει τα εγκλήματα του κράτους ως εξής: «εγκλήματα του κράτους ορίζονται εκείνα που διαπράττονται από κράτη ή κυβερνήσεις, με σκοπό να προωθήσουν μια ποικιλία πολιτικών στο εσωτερικό της επικράτειάς τους ή το εξωτερικό... ο πραγματικός υπεύθυνος φορέας του εγκλήματος (ηθικός αυτουργός και αυτουργός) είναι ο ίδιος που έχει ταχθεί να τηρεί το νόμο».

² Δ. Βιάννου, Εισήγηση στο Συνέδριο για τα Ολοκαυτώματα Ν. Ηρακλείου, 16-17 Σεπτεμβρίου 2011, δημοσιεύθηκε στα Πρακτικά 1ου Πανελλαδικού Συνεδρίου για τα Ολοκαυτώματα, εκδ. Περιφέρειας Κρήτης, Ηράκλειο, 2011, σελ. 195-199.

τον τρόπο αυτό ανασφάλεια στους πολίτες, που στόχο έχει και τους χειραγωγήσει, προκειμένου η άρχουσα τάξη να εξασφαλίσει τη συνέχεια της.

Ακόμη, στην προσπάθεια να γίνει αντιληπτή η έννοια των εγκλημάτων του κράτους, θα έρθουμε αντιμέτωποι με διάφορα προβλήματα ποινικοδογματικού χαρακτήρα, καθώς θα ανακύψουν ζητήματα στη στοιχειοθέτησή τους.

Επιπλέον ένα άλλο ζήτημα που θα μας απασχολήσει, είναι το γεγονός ότι ολοένα και περισσότεροι πολίτες είναι πρόθυμοι να πράξουν, αλλά και να ανεχθούν ή τουλάχιστον να μην αντιδράσουν σε αυτού του είδους τις εγκληματικές συμπεριφορές.

Η ανάγκη προστασίας και αντίστασης της εγκληματογόνου συμπεριφοράς των οργάνων του κράτους, ανακύπτει ολοένα πιο επιτακτική για το κοινωνικό σύνολο.

1ο Κεφάλαιο

A] Γιατί γεννήθηκε το κράτος; Σχέση κράτους και πολίτη.

Δύο (2) από τους κυριότερους λόγους σύστασης του κράτους είναι αφ' ενός μεν το γεγονός ότι η συγκεκριμένη αυτή δομή ανάπτυξης των κοινωνιών προσφέρει ασφάλεια στο άτομο, αφ' ετέρου δε ότι εξασφαλίζει τις δυνατότητες για δημιουργική προσωπική-ατομική πορεία.³ Είναι γεγονός ότι όλοι όσοι ασχολήθηκαν με το φαινόμενο του κράτους, προσπάθησαν να αναζητήσουν τη μορφή εκείνη οργάνωσης της κοινωνίας, η οποία συνδυάζει την ατομικότητα και την κοινωνική οργάνωση έτσι ώστε ο άνθρωπος να είναι όσο το δυνατόν πιο ευτυχιμένος. Με αυτό το δεδομένο, το σύγχρονο κράτος θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τη σκοπιά του κατά πόσο εξυπηρετεί την ανθρώπινη χειραφέτηση, την απελευθέρωση του ανθρώπου-κοινωνίας.⁴

Με την καπιταλιστική ανάπτυξη και τις οικονομικές και πολιτικές κρίσεις, που ακολουθούν αυτής, αρχίζει και αναπτύσσεται μια γενικότερη δυσπιστία απέναντι στους θεσμούς, στις παραδόσεις και εν τέλει απέναντι στο ίδιο το κράτος. Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από μία εκτεταμένη, έντονη και καταθλιπτική παρουσία της κρατικής εξουσίας στον καθημερινό βίο, ευλόγως δε έχουν δημιουργηθεί τόσο σε κοινωνικό όσο και σε ιδεολογικοπολιτικό επίπεδο αντίρροπες τάσεις, απορριπτικές του κρατισμού.⁵

Τίθεται επομένως, πολύ πιο επιτακτικά και αναγκαία, η απάντηση σε ερωτήματα όπως τι είναι αυτό, που εξασφαλίζει τη συνέχεια του κράτους, ποιες είναι αυτές οι συνιστώσες, που δομούν το νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα και αν μπορούν οι υπάρχουσες οικονομικοπολιτικές συνθήκες να εξασφαλίσουν τη συνέχεια του κράτους. Για να απαντηθούν όμως αυτά τα ερωτήματα, χρειάζεται μελέτη της ιστορίας του κράτους και

---

³ Τζ. Ρ. Στρέγγερ, *Γιατί γεννήθηκε το κράτος, εξουσία, ιδεολογία και θεσμοί στην αυγή της νεότερης Ευρώπης*, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης Προοπτικές, Κρήτη, 2012, σελ.20-21.

⁴ Γ. Ρούσης, *«Το Κράτος από το Μακιαβέλι στον Βέμπερ»*, εκδ. Γκοβοστή, Αθήνα, 1996, σελ 20.

⁵ Θ. Παπαχρίστου, *«Νεοφιλελευθερισμός και Δίκαιο- Μία κριτική προσέγγιση»*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991, σελ 7-15.

της εξέτασής του και συγκεκριμένα απάντηση σε ερωτήματα όπως το πώς και πότε αναδύθηκε η συγκεκριμένη μορφή οργάνωσης, τι είδους ανάγκες κάλυπτε και αν συνεχίζει και σήμερα να καλύπτει τις ανάγκες αυτές.

Β] Τα χαρακτηριστικά του κράτους και λόγοι δημιουργίας του.

Υπάρχουν διάφορα χαρακτηριστικά, που μας βοηθούν να κατανοήσουμε την απαρχή του κράτους, με όποια μορφή κι αν έλαβε στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της εξέλιξής του. Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι ο εδαφικός παράγοντας.⁶ Από τη στιγμή που διασφαλίστηκε μια σχετική μονιμότητα στο χώρο και στο χρόνο, το δεύτερο σημάδι ανάδυσης του κράτους είναι ο σχηματισμός απρόσωπων και σχετικά μόνιμων πολιτικών θεσμών. Άρχισαν να αναπτύσσονται εθιμοτυπικοί τρόποι χειρισμού των ζητημάτων γενικού ενδιαφέροντος. Υπήρξαν τότε, διαδικασίες διευθέτησης των εσωτερικών συγκρούσεων, αλλά και διαδικασίες για την οργάνωση στρατιωτικών ομάδων σε περίπτωση πολέμου. Επινοήθηκαν θεσμοί ικανοί να συνεχίσουν να υφίστανται μετά από μια μεταβολή ηγεσίας για να εξασφαλιστεί η συνέχεια. Οι θεσμοί αυτοί μπορούσαν να αναπτύσσονται μόνο για την προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων των πλουσίων και των ισχυρών.

Παρ' όλα αυτά, επειδή ακριβώς δεν μπορεί στις απαρχές της δημιουργίας ειδικά των ευρωπαϊκών κρατών και όχι μόνο, να υπάρξει σαφής διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, κάθε μόνιμος θεσμός μπορεί με το πέρασμα του χρόνου, να καθίσταντο τμήμα μιας κρατικής δομής, ακόμη κι αν αρχικά δεν προοριζόταν για μια τέτοια λειτουργία. Η κοινοπολιτεία της Μασαχουσέττης και η Βρετανική Αυτοκρατορία της Ινδίας για παράδειγμα, αναδύθηκαν μέσα από τους θεσμούς ιδιωτικών οργανισμών. Ένα από τα παλαιότερα δημόσια αξιώματα στον κόσμο είναι το αξίωμα του σερίφη, όμως οι πρώτοι σερίφηδες ήταν απλώς διαχειριστές της περιουσίας των αγγλοσαξόνων βασιλέων.⁷

Οι θεσμοί βέβαια αυτοί αποκτούν ένα όλο και μεγαλύτερο κύρος και σταθερότητα, καθώς και αυξανόμενη αυθεντία. Από το 1500 μ.Χ αρχίζει να αναδύεται η έννοια της κυριαρχίας [sovereignty], να ορθώνονται εναργέστερα οι κοσμικές εξουσίες και

---

⁶ E. Hobsbawm, Ληστές, εκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, 2010, σελ 30.

⁷ Τζ. Ρ. Στρέγγερ, ό.π., σελ.20-21.

δημιουργούνται τα πρώτα έθνη – κράτη στη Δύση⁸. Η αστική τάξη, ως η κινητήριος δύναμη των κοινωνικών ανακατατάξεων και ως πολιτικά ενεργός δύναμη αναγνωρίζει την αναγκαιότητα ύπαρξης αυθεντίας, ικανής να λαμβάνει τελεσίδικες αποφάσεις δεσμευτικές για το σύνολο του πληθυσμού, που κατοικεί σε μια δεδομένη εδαφική επικράτεια, αποφάσεις, που να μην μπορούν να ανατραπούν από καμία άλλη εξουσία.

Σύμφωνα με τον Ένγκελς, το κράτος δεν είναι καθόλου μια δύναμη, που επιβλήθηκε στην κοινωνία απ' έξω.⁹ Το κράτος δεν είναι επίσης η πραγματικότητα της ηθικής ιδέας ή η εικόνα και η πραγματικότητα του λογικού, όπως ισχυρίζεται ο Χέγκελ.¹⁰ Το κράτος είναι *«προϊόν της κοινωνίας σε ορισμένη βαθμίδα εξέλιξης. Το κράτος είναι η ομολογία ότι η κοινωνία αυτή μπερδεύτηκε σε μια άλυτη αντίφαση με τον εαυτό της, διασπάστηκε σε ασυμφιλίωτες αντιθέσεις που δεν έχει τη δύναμη να τις εξορκίσει. Και για να μην φθείρει τον εαυτό τους και την κοινωνία σ' έναν άκαρπο αγώνα, αυτές οι αντιθέσεις, οι τάξεις με τα αντιμαχόμενα οικονομικά συμφέροντα, έγινε αναγκαία μια δύναμη, που φαινομενικά στέκει πάνω από την κοινωνία, για να μετριάξει τη σύγκρουση, για να την κρατάει μέσα στα όρια της «τάξεως». Κι η δύναμη αυτή, που προήλθε από την κοινωνία, μα που βάζει τον εαυτό της πάνω απ' αυτήν, που όλο και περισσότερο αποξενώνεται απ' αυτήν, είναι το κράτος».*¹¹ Επομένως, κατά την άποψη αυτή, το κράτος είναι προϊόν και εκδήλωση του ασυμφιλίωτου των ταξικών αντιθέσεων, εμφανίζεται εκεί όπου οι ταξικές αντιθέσεις δεν μπορούν αντικειμενικά να συμφιλιωθούν, και αντίστροφα: η ύπαρξη του κράτους αποδεικνύει ότι οι ταξικές αντιθέσεις είναι ασυμφιλίωτες.

Επιπρόσθετα, το κράτος για τον Μαρξ δεν είναι όργανο συμφιλίωσης των τάξεων αλλά όργανο καταπίεσης μιας τάξης πάνω στην άλλη, όργανο ταξικής κυριαρχίας, δημιούργημα της τάξεως εκείνης για να νομιμοποιεί και να στερεώνει αυτή την καταπίεση. *«Μοιραία, λοιπόν, πίσω από τη νομική ισοτιμία κρύβεται η πραγματική ανισότητα. Τα ανταγωνιστικά*

---

⁸ Μ. Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 2006, σελ 34.

⁹ Φρ. Ένγκελς, «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους», εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, σελ 184 επ.

¹⁰ F. Hegel, Elements of the philosophy of right, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, § 258.

¹¹ Β.Ι Λένιν, Κράτος και Επανάσταση, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1976, σελ. 4 επ.

συμφέροντα των κοινωνικών τάξεων και γενικότερα οι σχέσεις εκμετάλλευσης και καταπίεσης σε όλο το κοινωνικό φάσμα καλύπτονται από το πέπλο της ισότητας».¹²

Η τάξη αυτή επιβάλλεται και ως πολιτικά κυρίαρχη είτε με την άσκηση είτε με τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας, η οποία της εξασφαλίζει την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου - μέσω των καταναγκαστικών μηχανισμών που αυτή μόνο διαθέτει - και συνακόλουθα τη διατήρηση των κατεστημένων δομών και οικονομικών σχέσεων. Η θέση αυτή δεν αποτελεί απλά ένα δογματικό αποκύημα των κλασικών της μαρξιστικής θεωρίας και των εκπροσώπων της, αλλά είναι, «μια ρεαλιστική διαπίστωση, προϊόν κριτικών παρατηρήσεων της κοινωνικής πραγματικότητας επαληθευμένη από την ιστορία. Και βέβαια δεν αποτελεί γνωστικό εύρημα της σύγχρονης σκέψης. Ήδη στην Πλάτωνος Πολιτεία, περισσότερο από δύο χιλιάδες χρόνια πριν, ο σοφιστής Θρασύμαχος είχε επισημάνει ότι «εν απάσαις ταις πόλεσι ταυτόν είναι δίκαιον το της καθεστηκυίας αρχής συμφέρον».¹³

Αλλά και από τους σύγχρονους εκπροσώπους της νομικής επιστήμης αναγνωρίζεται η ευθεία σύνδεση των κανόνων του ποινικού δικαίου με τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Μαγκάκης, «η αποστολή ενός σύγχρονου Ποινικού Δικαίου συνίσταται στην προστασία των κοινωνικών αξιών, με βάση τη διαπίστωση αυτή επιβάλλεται, όπως σημειώνει ο συγγραφέας, η αποδοχή της βασικής θέσης της μαρξιστικής ανάλυσης ότι σε μια ταξική κοινωνία οι αξίες αυτές προκύπτουν μέσα από τη διαλεκτική της κοινωνικής διαδικασίας και ότι εκφράζουν επομένως το ισχύον κοινωνικοπολιτικό σύστημα και τις κρατούσες κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις».¹⁴ Στο ίδιο πνεύμα ο Μανωλεδάκης υπογραμμίζει ότι το δίκαιο ως ρύθμιση, που επιβάλλεται από την κυρίαρχη βούληση μέσα σε μία κοινωνία, είναι αναπόδραστα συνυφασμένο με την εξουσία που το επιβάλλει. Και ο συγγραφέας συνεχίζει: «Όπως γίνεται φανερό στην επιλογή των υλικών αγαθών και στην προαγωγή τους σε έννομα αγαθά, κύριο ρόλο παίζει το συμφέρον των κρατούντων σε μια δεδομένη κοινωνία, που εκφράζεται με τη διατύπωση της υπερέχουσας βουλήσεώς τους».¹⁵

---

¹² Κ. Μαρξ, Για το κράτος, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1989, σελ. 41-42.

¹³ Αγ. Παπανεοφύτου, Οι κατευθυντήριες του Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης, Εισήγηση στο σεμινάριο Κράτος και Δίκαιο 21^{ος} αιώνας της 18^{ης}.09.2010, αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.kratoskaidikaio.blogspot.com.

¹⁴ Γ. Μαγκάκης, Ποινικό Δίκαιο- Διάγραμμα γενικού μέρους, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1984³, σελ 118, 119 επ.

¹⁵ Ι. Μανωλεδάκης " Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ 127.

Συναφής και η θέση του Χαραλαμπίδη, σύμφωνα με την οποία: «Το δίκαιο γενικότερα και το ποινικό δίκαιο ειδικότερα εμφανίζεται ως μέσο επιβολής των απόψεων της κρατούσας τάξεως στο κοινωνικό σύνολο».¹⁶ Συνεπώς, με δεδομένο ότι η ιδεολογία του αστικού φιλελευθερισμού, μετά την ανατροπή του σοβιετικού πολιτικοοικονομικού συστήματος, εκφράζει την κυρίαρχη πολιτική σκέψη σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδίως στην ευρωπαϊκή ήπειρο, το σύνολο των κανόνων, που παράγονται από τις κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες στις επιμέρους κρατικές οντότητες υπηρετούν τους μηχανισμούς των πολιτικών και οικονομικών δομών του αστικού κράτους και συνακόλουθα τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων στο πολιτειακό μόρφωμα του αστικού κράτους. Συνεκτικό στοιχείο των επιμέρους εκφάνσεων της δομής του τελευταίου είναι ο σαφής προσανατολισμός της πολιτικής που προωθεί στη στήριξη των θεμελιωδών αρχών λειτουργίας του καπιταλιστικού μοντέλου ανάπτυξης.¹⁷

Ενίοτε βέβαια, προκειμένου να μην απολέσει την εξουσία της, η κυρίαρχη τάξη, διαμορφώνει τάσεις αυτοσυγκράτησης, παραχωρεί κάποια δικαιώματα, που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των καταπιεζόμενων τάξεων. Παράλληλα όμως και η δυναμική της αντίδρασης των κυριαρχούμενων κοινωνικών δυνάμεων, στην ιστορική πορεία της εξέλιξης της ταξικής πάλης, συνέβαλε αποφασιστικά στην διεκδίκηση και κατάκτηση των ως άνω δικαιωμάτων ως συνέπεια της υποχώρησης της κυρίαρχης τάξης από την ένταση και την έκταση των διεκδικητικών αγώνων των εξουσιαζόμενων τάξεων.

Το νομικό εποικοδόμημα δεν εκφράζει απλά τις ανάγκες του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής της κυρίαρχης τάξης, αλλά αντεπιδρά στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων και πρώτα από όλα στις παραγωγικές δυνάμεις και στις παραγωγικές σχέσεις. Μπορεί να επιταχύνει ή να επιβραδύνει τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, μπορεί να αμβλύνει ή να οξύνει τις κοινωνικές αντιθέσεις.¹⁸ Η σχετική αυτοτέλεια είναι το στοιχείο εκείνο, που επιτρέπει στο νομικό εποικοδόμημα, να ενσωματώνει διεκδικήσεις των τάξεων και

---

¹⁶ Α. Χαραλαμπίδης, Εξουσία, Ποινικό Δίκαιο και Αντεγκληματική Πολιτική, εκδ. Αντ. Σάκκουλας, συντονισμός και επιμέλεια Ν. Κουράκη, Αθήνα, 1994, σελ 117.

¹⁷ Αγ. Παπανεοφύτου, ό.π.

¹⁸ Δ. Καλτσώνης, Δίκαιο Κοινωνία Τάξεις, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2005, σελ 28 και την εκεί υπ' αριθμ. 3 υποσημείωση, όπου αναφέρονταν ότι οι νομοθετικές παρεμβάσεις απαγόρευαν με βαριές ποινές τη μετανάστευση εργατών μηχανουργών από την Αγγλία, με στόχο την ευνοϊκή για το κεφάλαιο διευθέτηση των όρων της αγοράς αυτής ειδικευμένης και σχετικά σπάνιας για την εποχή εργατικής δύναμης.

στρωμάτων, που υφίστανται εκμετάλλευση.¹⁹ Τα πιο κλασικά σχετικά παραδείγματα είναι η νομοθεσία για το οκτάωρο και η νομοθεσία για την κοινωνική ασφάλιση, που σε σημαντικό βαθμό αποτελούν παρελθόν ή είναι υπό αμφισβήτηση. Η κυρίαρχη τάξη και οι πολιτικοί εκφραστές τους, λαμβάνουν κατά κανόνα υπόψη τους τις διαθέσεις των καταπιεζόμενων λαϊκών στρωμάτων και κάθε φορά τον συσχετισμό δυνάμεων.²⁰ Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι κύριο μέσο υλοποίησης της εξουσίασης της κυρίαρχης αστικής τάξης και της πολιτικής λειτουργίας του κράτους είναι το δίκαιο.

Έτσι, κατ' αποτέλεσμα, το μεν δίκαιο παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά του εξισορροπητικού των ταξικών αντιπαραθέσεων παράγοντα, με τη μορφή της, εν μέρει τουλάχιστον, ανταπόκρισης των ρυθμίσεών του στο συσχετισμό των ταξικών δυνάμεων, η δε κρατική εξουσία εμφανίζει στοιχεία σχετικής αυτονομίας και λειτουργεί συνθετικά. Παράλληλα, δηλαδή, με τη διαχείριση των συμφερόντων της κοινωνικοοικονομικά επικρατούσας τάξης επιδιώκει και τη διαμόρφωση των όρων, ώστε να εμφανίζεται και ως εγγυήτρια της κοινωνικής συνύπαρξης και ειρήνης.²¹

Η «αρχή της λαϊκής κυριαρχίας», ως κατάκτηση των λαών στα αστικά πολιτεύματα, θεμελιώνει τη δημοκρατική νομιμοποίηση του κράτους και ενισχύει την αυτονομία του. Έτσι, και κυρίως με τη διαδικασία της δί' εκλογής ανάδειξης των οργάνων της, η κρατική εξουσία αποκτά τεκμήριο της νομιμοποίησης της δράσης της - αφού στηρίζεται στη συναίνεση του λαού - γεγονός, που ενισχύει την αυτονομία της και επιπλέον δημιουργεί υπόβαθρο λαϊκής αποδοχής και υιοθέτησης των πολιτικοκοινωνικών της στόχων.

Συνακόλουθα, εκμαιεύει τη συγκατάθεση των υποτελών τάξεων και ως προς τις νομοθετικές της επιλογές, μέσω των οποίων ελέγχει αποτελεσματικά τη λειτουργία του κοινωνικού βίου, παράλληλα δε, εξασφαλίζει την ησυχία και την τάξη με την ηθελημένη προσχώρηση των λαϊκών στρωμάτων στην κρατούσα έννομη τάξη. Το δίκαιο, επιτελεί τον πρωταρχικό του σκοπό, την εξασφάλιση δηλαδή της ειρηνικής συμβίωσης των ανθρώπων στους δεδομένους κοινωνικούς σχηματισμούς και ταυτόχρονα εξυπηρετεί τη διατήρηση της κατεστημένης δομής τους.

---

¹⁹ Επιστολή του Ένγκελς στο Σμιτ και στον Μαρξ-Φ Ένγκελς, Διαλεχτά Έργα, τομ II, σελ 580.

²⁰ Δ. Καλτσώνης, ό.π., σελ 30.

²¹ Αγ. Παπανεοφύτου, ό.π.

Επομένως, η αυτοτέλεια της κρατικής εξουσίας από τη βούληση της άρχουσας τάξης είναι σχετική. Παρά δηλαδή τη μερική αυτονομία που διαθέτει το κράτος εξακολουθεί να εξυπηρετεί τους βασικούς στόχους και να ανταποκρίνεται στα πάγια συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη μορφή της κρατικής συγκρότησης, προσδιορίζει τους βασικούς κρατικούς και πολιτικούς θεσμούς, τη λειτουργία και τη μεταξύ τους σχέση. Η εξυπηρέτηση των πάγιων συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης εκ μέρους της νομοθετικής εξουσίας του κράτους, εξηγεί το γεγονός ότι, οι πιο ριζοσπαστικές απόψεις τελικά δεν περιλήφθηκαν σε αστικά Συντάγματα.²²

Ένα αντίστοιχο παράδειγμα, που επιβεβαιώνει την άποψη αυτή, είναι η εξής θέση, που δεν συμπεριλήφθηκε, στο σχέδιο Συντάγματός του Ρήγα Φεραίου, σύμφωνα με την οποία: *«Όταν η Διοίκησης βιάζη, αθετή, καταφρονή τα δίκαια του λαού και δεν εισακούει τα παράπονά του, το να κάμει τότε ο λαός επανάστασιν, να αρπάξη τα άρματα και να τιμωρηση του τυράννου του, είναι το πλέον ιερόν απ' όλα τα δίκαια του και το πλέον απαραίτητον από όλα τα χρέη του»*.²³

Σήμερα, το άρθρο 120 παρ. 4 του Συντάγματος καθιερώνει το δικαίωμα αντίστασης με οριακό χαρακτήρα, το οποίο δεν συναντάται συχνά στη νομολογική πρακτική. Ακόμη και οι λίγες αποφάσεις των δικαστηρίων, που ασχολήθηκαν με το άρθρο 120 παρ. 4 αυτού δεν διευκρίνισαν σε τι ακριβώς συνίσταται η κατάλυση του Συντάγματος.²⁴ Μια σειρά αποφάσεων²⁵ αμέσως μετά τη μεταπολίτευση καίτοι θεώρησε παράνομο το σκοπό ίδρυσης φιλοβασιλικών σωματείων ωστόσο στην αιτιολογία τους συμπεριέλαβαν το άρθρο 120 παρ. 4 του Συντάγματος κατά τρόπο που να μην ορίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος. Ως παράδειγμα κατάλυσης του Συντάγματος ανέφερε ο Μάνεσης την παράλειψη διάλυσης της Βουλής, που αναπλήρωνε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την παραβίαση της μυστικότητας της ψηφοφορίας στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας του 1985 υπό την

---

²² Λ. Κροκίδη – Κ. Παπασταύρου, Ο Ταξικός χαρακτήρας της νομιμότητας και του αστικού Συντάγματος, Κομμουνιστική Επιθεώρηση, Τεύχος 4, 2010.

²³ Απόσπασμα από το περιοδικό "Νέα Πολιτική Διοίκησης", Ρήγα Φεραίου.

²⁴ Φ. Σπυρόπουλος, Το δικαίωμα αντίστασης κατά το άρθρο 120 παρ. 4 του Συντάγματος, εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1987, σελ 52-62, 109.

²⁵ Βλ. ενδεικτικά Πρ.Θεσ. 1344/1975, Πρ. Αθηνών 447/1976, Εφετ. Αθηνών 299/1978.

έννοια της κατάργησης του εκλογικού σώματος ως οργάνου εξουσίας.²⁶ Στη σύγχρονη εποχή η τάση αυτή δεν έχει αλλάξει.²⁷

Επιπρόσθετα όμως, αντανακλάται στο Σύνταγμα η πίεση της εργατικής τάξης με τη θέσπιση διατάξεων που διακηρύσσουν τη βελτίωση της κοινωνικής πολιτικής θέσης στο πλαίσιο του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής.²⁸

Η προσαρμογή των κανόνων του στη σύγχρονη κοινωνική, πολιτική και οικονομική μορφολογία αντιστοιχεί στις αλλαγές που παρατηρούνται στη λειτουργία του φιλελεύθερου αστικού κράτους. Έτσι το παραδοσιακό φιλελεύθερο μοντέλο, που δέσποζε στους κοινωνικούς σχηματισμούς από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου}, φαίνεται εκ πρώτης όψεως να υποχωρεί, παραχωρώντας το προβάδισμα στο μοντέλο του κρατικού οικονομικού παρεμβατισμού. Τη θέση των πολιτικοοικονομικών δομών της φιλελεύθερης δημοκρατίας, κατάκτηση της αστικής τάξης έναντι των μοναρχικών εξουσιών και μετέπειτα θεσμικό πλαίσιο νομιμοποίησής της, ως οικονομικά άρχουσας τάξης και του άκρατου οικονομικού φιλελευθερισμού που διασφάλιζαν δικαιοί μηχανισμοί πλήρως υποστηρικτικοί της ελευθερίας της αγοράς, παίρνει η έντονα παρεμβατική μορφή της κρατικής λειτουργίας, με εργαλείο τους δικαιοκούς κανόνες. Το θεσμικό πλαίσιο δράσης του κράτους, με τη χρήση του νομικού συστήματος καταναγκασμού, χαρακτηρίζεται ήδη με την είσοδο στη μεταπολεμική περίοδο από την πολιτική του ελέγχου της αγοράς, της οριοθέτησης της οικονομικής ελευθερίας, της εποπτείας της επαγγελματικής δραστηριότητας, της ρύθμισης των προϋποθέσεων ανάληψης οικονομικής δράσης από το ίδιο το κράτος και της ουσιαστικής παρουσίας του σε όλο το πλέγμα των οικονομικών, τεχνικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.²⁹

Η οικονομική κρίση επιφέρει αλλαγές στο κράτος και το δίκαιο, τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μορφή τους. Η οικονομική κρίση λειτουργεί πάντοτε ως σημείο καμπής στην

---

²⁶ Αρ. Μάνεσης, Εγγυήσεις Ι, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σελ 41.

²⁷ Βλ. ΣτΕ 160/2009, ΣτΕ 3670/2009, όπου απλώς γίνεται χρήση του άρθρου 120 παρ. 4 χωρίς να ερευνάνται περαιτέρω καθώς και Γρ. Αυδίκου, Το δικαίωμα αντίστασης κατά το Σύνταγμα ως έσχατο όριο των συνταγματικών συνεπειών της κρίσης χρέους, εισήγηση στο σεμινάριο Κράτος και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα της 15.05.2011, αναρτήθηκε στον ιστότοπο kratoskaidikaio.blogspot.com.

²⁸ Δ. Καλτσώνης, Το Σύνταγμα στη Λενινιστική Σκέψη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1997, σελ 15.

²⁹ Αγ. Παπανεοφύτου, ό.π.

εξέλιξη της μορφής του αστικού κράτους καθώς κάθε φορά συντελείται μια βίαιη αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου, συσώρευση σε λιγότερα χέρια. Το σύστημα κλυδωνίζεται, οι κοινωνικές εντάσεις ενισχύονται και η ταξική διαπάλη οξύνεται συνήθως κατακόρυφα. Η κυρίαρχη τάξη ενδιαφέρεται να απογυμνώσει τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς από την όποια επιρροή της εργατικής τάξης και των άλλων λαϊκών στρωμάτων προκειμένου να καταφέρει ανεμπόδιστα να λάβει όλα τα οικονομικά και πολιτικά μέτρα, που απαιτούνται για την υπέρβαση της κρίσης στη βάση της αναπαραγωγής του καπιταλιστικού κοινωνικο-οικονομικού συστήματος.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα, η οικονομική κρίση οδήγησε σε περαιτέρω υποβάθμιση του ρόλου της Βουλής. Αυτό εκφράστηκε π.χ στη διαδικασία ψήφισης των νόμων. Η συζήτηση για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης έγινε με τη διαδικασία «του κατεπείγοντος». Η αξιοποίησή της, προσέδωσε στην κυβέρνηση ιδίως το πλεονέκτημα της περιστολής της δημόσιας συζήτησης επί των νομοσχεδίων και του χρονικού περιορισμού της οργάνωσης των αντιδράσεων από τους συνδικαλιστικούς και άλλους φορείς.³⁰

Με την οικονομική κρίση, η τάση ισχυροποίησης της κατασταλτικής λειτουργίας του κράτους ενισχύεται ακόμη περισσότερο. Χαρακτηριστικά από το 2009 οι κατασταλτικοί μηχανισμοί ενισχύθηκαν περαιτέρω από άποψη νομικών εξουσιών. Συγκεκριμένα ψηφίστηκαν:

1] ο «κουκουλονόμος» (άρθρα 24 επ. του ν. 3772/2009),

2] ο ν. 3800/2009 «Κύρωση Διακανονισμού μεταξύ Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας της Ελληνική Αστυνομίας και του Κέντρου Ελέγχου Τρομοκρατών των ΗΠΑ για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τρομοκρατικές πράξεις και της Συμφωνίας μεταξύ Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης των ΗΠΑ σχετικά με την ενίσχυση της συνεργασίας για την πρόληψη και καταπολέμηση του σοβαρού εγκλήματος»,

---

³⁰ Δ. Καλτσώνης, Οι λειτουργίες του κράτους και του δικαίου στην οικονομική κρίση», εισήγηση στο Σεμινάριο Κράτος και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα της 14.04.2010, αναρτήθηκε στον ιστότοπο kratoskaidikaio.blogspot.com.

3] το άρθρο 45 του ν. 3801/2009, που δημιουργεί κατ' ευφημισμό «Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας Μεταναστών»,

4] η ενσωμάτωση της οδηγίας 2006/24/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2006 L 105/ 13-4-2006 για τη διατήρηση δεδομένων, που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση του ν. 3471/2006,

5] η κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων, άρα και ουσιαστικά και του δικαιώματος στην απεργία με το άρθρο 51 του ν. 3871/2010 «Δημοσιονομική Διαχείριση και Ευθύνη» καθώς και πληθώρα άλλων νομοθετημάτων, που με αμείωτο ρυθμό η οικοδόμηση του νομοθετικού πλέγματος διευκολύνει τη δραστηριότητα των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους.³¹

---

³¹ Δ. Καλτσώνης, Οι λειτουργίες του κράτους και του δικαίου στην οικονομική κρίση», ό.π.

2^ο Κεφάλαιο

Α] Έννοια και όρος “των εγκλημάτων του κράτους” ως εγκληματολογική κατηγορία παρανομιών.

Έγκλημα είναι κάθε ανθρώπινη πράξη ή παράλειψη με την έννοια του Ποινικού Δικαίου, που εξωτερικεύεται στον εξωτερικό κόσμο - δεν αποτελεί απλή σκέψη-και αποτελεί εξωτερίκευση του εσωτερικού κόσμου του δράστη και βέβαια είναι καταλογιστή σε ενοχή και τιμωρητή.³² Στις αρχές του 20ου αιώνα η πλήρως (αλλά βαθμιδωτά) αναπτυχθείσα κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα έννοια περί εγκλήματος κατέστη στον E. Beling τελείως συνειδητή. Έτσι ο επιφανής γερμανικός δογματικός παρουσίασε στην ελληνική ποινική δογματική μέσω του άρθρου 14 Π.Κ την έννοια του εγκλήματος: «Έγκλημα είναι η νομότυπη, παράνομη ένοχη πράξη, που υπόκειται στην προσαρμοσμένη σε αυτή απειλή ποινής και επαρκεί στις προϋποθέσεις της απειλής ποινής».³³

Είναι σαφές ότι προκύπτουν διάφορα προβλήματα σχετικά με τον χαρακτηρισμό των εγκλημάτων του κράτους ως εγκλήματα, με την έννοια που αποδίδει στον όρο έγκλημα ο ποινικός κώδικας, καθ' ότι προσκρούει η προσπάθεια αυτή και σε «ποινικοδογματικούς βράχους» αλλά και σε πολιτικο-ιδεολογικά ζητήματα για το εάν θα πρέπει να εντάσσουμε τις εγκληματογόνες συμπεριφορές και παραλείψεις του κράτους στα εγκλήματα με την έννοια του ποινικού δικαίου αλλά και κατά πόσο ο όρος αυτός είναι δόκιμος. Επομένως προκύπτουν προβληματικές συστηματικής ταξινόμησης και θεωρητικών προβλημάτων στην ενασχόληση με τα εγκλήματα αυτά, που περιγράφονται αμέσως κατωτέρω.

Υποστηρίζεται ότι εγκλήματα του κράτους είναι εκείνα που διαπράττονται από κράτη ή κυβερνήσεις, με σκοπό να προωθήσουν μια ποικιλία πολιτικών στο εσωτερικό της

---

³² Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, εκδ. Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2000, σελ 138.

³³ Λ. Κοτσαλής, Η δόμηση του εγκλήματος, εκδ. Π.Ν Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ 11. Ομοίως βλ. Ι. Μανωλεδάκη, επιτομή Γεν. Μέρους, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ 223 επ.

επικράτειάς τους ή το εξωτερικό.³⁴ Κύρια χαρακτηριστικά τους σε σχέση με άλλες κατηγορίες εγκλημάτων είναι:

α] ότι οι αντικειμενικές συνθήκες, που αποτελούν το υπόστρωμα της διάπραξης τους σχετίζονται με την πραγμάτωση της κυριαρχίας της κρατικής εξουσίας και τον μονοπωλιακό της χαρακτήρα της. Έτσι π.χ. το μονοπώλιο της έννομης βίας, το μονοπώλιο της νομοθέτησης, εκείνο του ελέγχου της νομιμότητας στις λειτουργίες των θεσμών συνιστούν λειτουργίες που η «εκτροπή» ή η νόθευσή τους, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση των εγκλημάτων του κράτους. Κάθε φορά τίθεται το ζήτημα των ορίων της νομιμότητας, που θα κινηθεί η κρατική εξουσία προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο παραπάνω ρόλος της και

β] ότι πρόκειται για εγκληματικά περιστατικά, όπου ο πραγματικός υπεύθυνος φορέας του εγκλήματος (ηθικός αυτουργός και αυτουργός), είναι ο ίδιος, που έχει ταχθεί να τηρεί το νόμο: έτσι τα κρατικά όργανα, η κυβέρνηση, κρατικοί φορείς, υπάλληλοι, ιδιώτες που συνεργάζονται με το κράτος- μετατρέπονται σε συνήθεις παραβάτες (*normal violators*) των *εννόμων προστατευμένων συμφερόντων του πολίτη*.³⁵

Στο πλαίσιο αυτό, τίθενται διάφορα ζητήματα ποινικοδογματικού χαρακτήρα, που άπτονται και της ευθύνης των νομικών προσώπων. Η κρατούσα άποψη υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων και κατ' επέκταση και του κράτους, υπό την ιδιότητά του αυτή.³⁶ Τοιουτοτρόπως δημιουργούνται προβλήματα για τη στοιχειοθέτηση των εγκλημάτων αυτών αλλά επέρχεται και συσκότιση των ορίων της ατομικής ευθύνης.

---

³⁴ Σ. Βιδάλη: Εγκλήματα του Κράτους: Ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία, Τιμητικός Τόμος Ι. Μανωλεδάκη, σελ 1036 και την εκεί υπ' αριθμ. 5 υποσημείωση που παραπέμπει σε E. McLaughlin [2001], "State Crime", στο McLaughlin E., Muncie J. [2001], Sage Dictionary of Criminology, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage, σελ. 289-290.

³⁵ Σ. Βιδάλη, ό.π. σελ 1036.

³⁶ Σ. Βιδάλη, ό.π. και την εκεί υπ' αριθμ. 17 υποσημείωση, που παραπέμπει σε S. Cohen [1993], σελ. 495.

Β] Τα εγκλήματα υπακοής και η έννοια της προσταγής

Υπάρχει ακόμη, η άποψη ότι τα εγκλήματα του κράτους εντάσσονται στην πολιτική εγκληματικότητα και σε αυτά περιλαμβάνουν μόνο τα βίαια εγκλήματα του κράτους, την άσκηση δηλαδή της παράνομης βίας από το κράτος (βλ. αστυνομία), τα εγκλήματα υπακοής (crimes of obedience)³⁷ και βέβαια τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και οι γενοκτονίες.³⁸ Μια τέτοια προσέγγιση, που περιορίζει τα εγκλήματα του κράτους στη βίαιη εκδοχή τους θέτει ένα μεγάλο ζήτημα: την αναγνώριση ότι η Δημοκρατία ολοκληρώνεται μόνο μέσω του φρονήματος και τις πρακτικές που σε αυτό αναφέρονται και υποβαθμίζει τη σημασία της εξασφάλισης της πρόσβασης όλων των πολιτών στις πολιτικές και κοινωνικές δομές του κράτους³⁹.

Η διάταξη του άρθρου 21 Π.Κ «περί προσταγής»⁴⁰ ως λόγος άρσης του αδίκου σχετίζεται άμεσα με τα εγκλήματα του κράτους. Η προσταγή πρέπει να είναι νόμιμη, δηλαδή να έχει δοθεί από την αρμόδια αρχή σε αρμόδιο υφιστάμενο όργανο με τους νόμιμους τύπους και τη νόμιμη διαδικασία. Η προσταγή ουδέποτε επηρεάζει τον άδικο χαρακτήρα συγκεκριμένων εγκλημάτων, που προβλέπονται με ειδικές διατάξεις, όπως το άδικο του εγκλήματος των βασανιστηρίων, των εκλογικών αδικημάτων των άρθρων 112-120 του π.δ 351/2003 (άρθρο 112 -βία κατ' εκλογέων και εξαπάτηση αυτών, άρθρο 113 - παραβίαση μυστικότητας ψηφοφορίας και νόθευση εκλογής, άρθρο 114 δωροδοκία ή δωροληψία κατά την εκλογή- άρθρο 115 διατάραξη εκλογής, άρθρο 116 καταστροφή κάλπης).⁴¹ Πρόβλημα υπάρχει όταν η προσταγή είναι τυπικά νόμιμη, ωστόσο το περιεχόμενό της είναι παράνομο, δηλαδή δεν εναρμονίζεται με τους κανόνες του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Στην

---

³⁷ H. C Kelman, V. Lee Hamilton, Crimes of obedience, Yale University Press, 1989.

³⁸ Γ. Πανούσης, Το έγκλημα πέραν της εγκληματολογικής ανάλυσης και ερμηνείας, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991, σελ 15 επ. βλ. επίσης σε E. McLaughlin, Political Violence, Terrorism and States of Fear, σελ 283-330 και της ίδιας, The Problem of Crime, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage-The Open University, σελ 287-288.

³⁹ Σ. Βιδάλη, ό.π. σελ 1038.

⁴⁰ Σύμφωνα με την οποία: «δεν είναι άδικη η πράξη την οποία κάποιος επιχειρεί για να εκτελέσει προσταγή που του έδωσε, σύμφωνα με τους νόμιμους τύπους, η αρμόδια αρχή, αν ο νόμος δεν επιτρέπει στον αποδέκτη της προσταγής να εξετάσει αν είναι νόμιμη ή όχι. Στην περίπτωση αυτήν ως αυτουργός τιμωρείται εκείνος που έδωσε την προσταγή».

⁴¹ Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος Ι εκδ. Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ 414 επ.

περίπτωση αυτή δημιουργείται η σύγκρουση καθηκόντων, όπου αποφασιστικό ρόλο για το νομικό χαρακτηρισμό της πράξης και την αντιμετώπισή της είναι, αν επιτρέπεται ή όχι από το νόμο σε αυτόν, που διατάζεται να εξετάσει την ουσιαστική νομιμότητα της πράξης.⁴² Ο Ανδρουλάκης, θέτει το ερώτημα, μήπως θα ήταν ορθότερο να γίνει δεκτό ότι ο εκτελών την παράνομη προσταγή υπάλληλος πράττει σε κάθε περίπτωση άδικα (πράγμα, που ισοδυναμεί βέβαια με αναγνώριση δικαιώματος άμυνας εις βάρος του-εκτελούντος ωστόσο το καθήκον του υπαλλήλου), καίτοι βέβαια δεν θα ήταν σωστό να υποστεί και τις ποινικές συνέπειες της υπακοή του, να γίνει δεκτό επομένως ότι αίρεται ο καταλογισμός της πράξεως σε ενοχή.⁴³ Κρίσιμο ερώτημα είναι πότε δεν επιτρέπεται στον υφιστάμενο να εξετάσει την ουσιαστική νομιμότητα της προσταγής έτσι ώστε να οφείλει «τυφλή υπακοή». Η απάντηση στο ερώτημα αυτό, στο ερώτημα δηλαδή για τα όρια της υπακοής των δημοσίων οργάνων στις διαταγές των ιεραρχικά προϊσταμένων τους, προϋποθέτει τη διάκριση ανάμεσα στους μεγάλους τομείς της κρατικής δραστηριότητας.

Συγκεκριμένα διακρίνουμε ανάμεσα στη Δικαιοσύνη, τη Δημόσια Διοίκηση και το Στρατό και την Αστυνομία. Τα όρια της υπακοής στην περιοχή της Δικαιοσύνης διαφέρουν: Διακρίνουμε τους δικαστές από διοικητικά όργανα τα εντεταλμένα την εκτέλεση διοικητικών αποφάσεων ή ενταλμάτων. Ο δικαστής υπόκειται –στο πλαίσιο της δικαιοκρατικού εννόμου τάξεως- μόνο στις επιταγές του νόμου και της συνείδησής του. Τα όρια της υπακοής στην περιοχή της Δημόσιας Διοίκησης ρυθμίζονται ρητά με το άρθρο 25 παρ 2 και 3 του ν. 2683/1999.⁴⁴

---

⁴² Λ. Κοτσαλής, Ποινικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος Ι, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005, σελ 353.

⁴³ Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, εκδ. Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα, 2000, σελ 439 επ.

⁴⁴ Λ. Κοτσαλής, Ποινικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος Ι, ό.π. σελ 357 επ.

Γ] Η προβληματική της χρήσης του όρου των εγκλημάτων του κράτους και οι θεωρητικοί της σύγκρουσης (conflict theories).

Ζητήματα επίσης τίθενται σε ό,τι αφορά τις αναλογίες των εγκλημάτων του κράτους με εκείνα των επιχειρήσεων και των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου, αλλά και κατά πόσο είναι δόκιμος ο όρος των εγκλημάτων του κράτους και κατά πόσο πρέπει να εξετάζονται κάτω από συγκεκριμένο ιδεολογικό υπόβαθρο.

Για τους λόγους αυτούς, αλλά και άλλους που θα αναπτυχθούν κατωτέρω, αμφισβητείται αν τα εγκλήματα αυτά είναι πράγματι εγκλήματα, με την έννοια ότι δεν αντιμετωπίζονται από το νόμο όπως τα υπόλοιπα. Είτε δηλαδή δεν τυποποιούνται, είτε καίτοι είναι τυποποιημένα, η ίδια η κυρίαρχη τάξη καθιστά το νόμο ανενεργό,⁴⁵ είτε εξαιτίας της θέλησής της, είτε λόγω αδυναμίας της να εφαρμόσει τελικά το νόμο.⁴⁶ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Λαμπροπούλου «Δεν αποκλείεται κάποιος κανόνες να είναι τελείως περιττοί, πέραν του ότι, πολλές φορές, οι δημιουργοί και υποστηρικτές τους πολιτικοί δεν έχουν καμμία πρόθεση να ζητήσουν την επιβολή τους, αλλά μόνο να τους ενσωματώσουν στο πολιτικό τους πρόγραμμα».⁴⁷

Οι θεωρητικοί της σύγκρουσης (conflicts theorists),⁴⁸ ήταν εκείνοι που έφεραν στο θεωρητικό προσκήνιο τα εγκλήματα του κράτους.⁴⁹ Ούτε οι εκπρόσωποι της Νέας ή Κριτικής

---

⁴⁵ Ε. Λαμπροπούλου, Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ 194, η οποία επισημαίνει ότι «η αποτελεσματικότητα ενός δικαίου κανόνα αξιολογείται επί τη βάση όχι μόνο των περιπτώσεων που δεν παραβιάζεται ή των περιπτώσεων που επιβάλλονται κυρώσεις, αλλά και με βάση τις παραβιάσεις που μένουν ατιμώρητες».

⁴⁶ Δ. Καλτσώνης, Κράτος και Ανενέργεια του νόμου, ό.π., 105 επ.

⁴⁷ Ε. Λαμπροπούλου, ό.π., σελ. 195.

⁴⁸ Ι. Λαμπίρη – Δημάκη, Η κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της, τόμος Α', εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ. 66 επ.

⁴⁹ Η θεωρία των συγκρούσεων θεωρεί ότι προκειμένου να αντιληφθούμε το έγκλημα οφείλουμε να μελετήσουμε τα οφέλη που εξυπηρετεί η ποινική δικαιοσύνη και τρόπος που ασκούν την εξουσία τους οι κυρίαρχες ομάδες. Η κοινωνία είναι για τους θεωρητικούς της σύγκρουσης, ένα πεδίο αντικρουόμενων συμφερόντων και ομάδων που ανταγωνίζονται. Η σύγκρουση και όχι η ευταξία αποτελούν το κύριο χαρακτηριστικό της κοινωνίας. Η δύναμη και η εξουσία είναι η αντανάκλαση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ανισότητας. Ο νόμος αποτελεί ένα μέσο που χρησιμοποιούν οι ισχυροί προκειμένου να διασφαλίσουν το συμφέρον τους εις βάρος των υπόλοιπων. Κύριοι εκπρόσωποι είναι ο George Vold (1958), εκτός των άλλων ότι κάθε μία από τις ομάδες προσπαθεί να διασφαλίσει τα συμφέροντά της με το να ασκεί πιέσεις στους νομοθετικούς μηχανισμούς να θεσπίσουν νόμους υπέρ τους. Άλλοι εκπρόσωποι ήταν, Στις ΗΠΑ ο Austin Turk (1969), Richard Quinney (1970), Chambliss (1975). Η θεωρία των ταξικών συγκρούσεων παρήχθη από το Μαρξισμό και περιέχει τις εξής συνιστώσες: Οι πράξεις ορίζονται ως εγκληματικές επειδή είναι προς το συμφέρον της άρχουσας τάξης να τις ορίσει έτσι. Η κυρίαρχη τάξη

Εγκληματολογίας⁵⁰ ούτε η μετέπειτα τάση του αριστερού ρεαλισμού ασχολήθηκε με τα εγκλήματα του κράτους. Εξαίρεση αποτέλεσαν οι επίγονοι της Κριτικής Εγκληματολογίας ριζοσπάστες εγκληματολόγοι, που έχουν δεχτεί πολλές κριτικές σχετικά.⁵¹ Η αξία της κριτικής εγκληματολογικής σκέψης είναι μεγάλη, γιατί έδωσε πρώτη φορά φως σε εγκληματικές δραστηριότητες, όπως αυτές του λευκού περιλαιμίου αλλά και σε θέματα επιλεκτικής σύλληψης και τιμωρίας ενόχων καθώς τα άτομα, που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά έχουν μικρότερες πιθανότητες να συλληφθούν.

παραβιάζει τους νόμους με ατιμωρησία, ενώ μέλη από τις υποκείμενες τάξεις τιμωρούνται. Η εγκληματική συμπεριφορά είναι συνέπεια της καταστολής και της ωμότητας του καπιταλισμού. Η ποινική δικαιοσύνη αποτελεί όργανο της πολιτείας για να διατηρήσει την υπάρχουσα κοινωνική τάξη πραγμάτων. Το έγκλημα εκτρέπει την προσοχή της εργατικής τάξης από την εκμετάλλευση που υφίσταται. Το έγκλημα θα επιμένει στις καπιταλιστικές κοινωνίες για το λόγο ότι οι θεμελιώδεις τάσεις αυτών των κοινωνιών είναι να προάγουν την ανισότητα και τη σύγκρουση (πάλη) των τάξεων. www.socialcontrolandcrimeanalysis.gr

⁵⁰ Η εμφάνιση της Κριτικής Εγκληματολογίας ως μια διακριτή προσέγγιση σε ερωτήματα, όσον αφορά στο έγκλημα και στην παρέκκλιση, αρχίζει τον Ιούλιο του 1968, όταν μια ομάδα κοινωνικών επιστημόνων ίδρυσε το Εθνικό Συμβούλιο Παρέκκλισης (NDC), ενίοτε γνωστό και ως «ομάδα της Υόρκης» στη Βρετανία. Το «NDC» αποτέλεσε ελεύθερη διασύνδεση κοινωνιολόγων, εγκληματολόγων, κοινωνικών λειτουργών και άλλων που επιθυμούσαν να συνδυάσουν τον πολιτικό ακτιβισμό και την θεωρητική καινοτομία σε μια «Νέα Εγκληματολογία». Αυτοί υποστήριζαν ότι το έγκλημα είναι στενά συνδεδεμένο με τις κοινωνικές περιστάσεις και σχετίζεται άμεσα με τις ιστορικές, πολιτικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες που διέπουν μία κοινωνία σε μία δεδομένη χρονική στιγμή. Έτσι, σύμφωνα με αυτούς, το έγκλημα του «δρόμου» είναι σταθερά υψηλά στην ατζέντα των μέσων ενημέρωσης, των πολιτικών και των φορέων ποινικής δικαιοσύνης, σε αντίθεση με τα οικονομικά εγκλήματα που έχουν σημαντικά υψηλότερη οικονομική ζημία, αλλά είναι λιγότερο πιθανό να αποτελέσουν αντικείμενο πολιτικών και δημοσιογραφικών εκστρατειών. Αυτή ακριβώς η ασυμφωνία των κοινωνικών αντιδράσεων στα εγκλήματα είναι αποτέλεσμα των οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων που οργανώνουν την εγκληματική ατζέντα. Είναι γεγονός ότι εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου (white collar crime), στα οποία υπάγονται οι οικονομικές καταχρήσεις, η φοροδιαφυγή, η παραποίηση εγγράφων κα, φαινόμενα αναπτυγμένα στις σύγχρονες κοινωνίες, αντιμετωπίζονται διαφορετικά από ότι τα υπόλοιπα εγκλήματα και παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ατιμώρητα. Η κριτική εγκληματολογία, με έρεισμα τη μαρξιστική θεωρία, αντιλαμβάνεται το έγκλημα ως προϊόν του καπιταλισμού, όπου η άρχουσα τάξη που κατέχει το κεφάλαιο χρησιμοποιεί τους νόμους για να διατηρεί τις κοινωνικές ανισότητες και να εξυπηρετεί τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά της οφέλη εις βάρος των υπολοίπων, διατηρώντας την εξουσία. Μια σημαντική διάσταση της κριτικής εγκληματολογίας βρίσκεται στη μελέτη της σχέσης δύναμης και γνώσης. Για το Φουκώ η δύναμη είναι διάσπαρτη στην κοινωνία και δεν αποτελεί στοιχείο μιας και μόνο κυρίαρχης πολιτείας, ομάδας ή τάξης. Η γνώση και η δύναμη συνεπάγεται η μία την άλλη. Ο άξονας δύναμη – γνώση διαποτίζει και διατηρεί τον επίσημο λόγο (discourse). Για τους κριτικούς θεωρητικούς ο επίσημος λόγος αναπτύσσεται και αναπαράγεται μέσα από τα καθοριστικά πλαίσια της τάξης, του φύλου και τη εθνικότητας. Το αποτέλεσμα αυτών των καθοριστικών πλαισίων είναι η διάκριση που βιώνεται καθημερινά και διαπροσωπικά. Ωστόσο, στην πορεία της, η κριτική εγκληματολογική σκέψη, εμφάνισε ένα σχίσμα, κάποιοι εγκληματολόγοι όπως οι Jack Young και John Lea ισχυρίστηκαν ότι πρέπει να επικεντρωθούν στον τρόπο που βιώνουν τα θύματα την εγκληματική πράξη και θα πρέπει να ερευνηθούν οι επιδράσεις του εγκλήματος κυρίως στις γειτονίες που βιώνουν την εξαθλίωση και την αλλοτρίωση. Προέκυψε, λοιπόν, αυτό το ρεύμα που ονομάστηκε «αριστερός ρεαλισμός».

⁵¹ Σ. Βιδάλη, ό.π., σελ 1039.

Σε κάθε περίπτωση όμως, πρέπει να εξετάζουμε ad hoc, καθώς και το πλαίσιο μέσα στο οποίο το κάθε κρατικό όργανο παρανομεί και εγκληματεί. Πρέπει κάθε φορά το φυσικό πρόσωπο, που διαπράττει το εκάστοτε έγκλημα να συνδέεται σε τέτοια σχέση με το κράτος κατά την διάρκεια τέλεσης του εγκλήματος, έτσι ώστε να αποτελεί εν τέλει έγκλημα του κράτους με βάση τα συγκεκριμένα κριτήρια.

3^ο Κεφάλαιο

A] Κατηγορίες και περιπτώσεις που το “κράτος εγκληματεί”

Παρά το ότι ακόμη και ο όρος «εγκλήματα του κράτους» μπορεί να παραπέμπει αυτόματα τη σκέψη στη βία, η φαινομενολογία τους ποικίλει και τέτοια εγκλήματα απαντώνται σε όλο το φάσμα δραστηριοτήτων και λειτουργιών, που ελέγχονται από το κράτος, ειδικά εκείνων που άπτονται του κύκλου της οικονομίας. Σύμφωνα με τον McLaughlin⁵² τα εγκλήματα του κράτους διακρίνονται σε τέσσερις (4) κατηγορίες:

A. πράξεις πολιτικής εγκληματικότητας: διαφθορά, εκφοβισμός, νόθευση εκλογών και λογοκρισία.

B. εγκλήματα, που συνδέονται με την ασφάλεια και τα σώματα ασφαλείας όπως: εχθροπραξίες, γενοκτονίες, εθνοκαθάρσεις, βασανιστήρια, εξαφανίσεις, τρομοκρατία, δολοφονίες.

Γ. εγκληματικότητα, που συνδέεται με οικονομικές δραστηριότητες, μονοπωλιακές πρακτικές, παραβιάσεις κανονισμών υγείας και ασφάλειας, παράνομη συνεργασία με πολυεθνικές.

Δ. εγκληματικότητα, που σχετίζεται με πολιτισμικούς και κοινωνικούς τομείς, όπως υλική εξαθλίωση μέρους κοινότητας, ο θεσμικός ρατσισμός, ο πολιτιστικός βανδαλισμός.

Είναι γεγονός ότι, αν εξαιρέσουμε ορισμένες περιπτώσεις ακραίας βίας, τα εγκλήματα του κράτους ως εγκληματολογική κατηγορία συνιστούν ένα ακανθώδες ερευνητικό πεδίο, επειδή αναφέρονται σε εγκλήματα ή οριακά νόμιμες πράξεις της κυβέρνησης, κρατικών φορέων ή των υπαλλήλων τους ή ιδιωτών, που συνεργάζονται με το κράτος πράγμα, που συσκοτίζει τα όρια της ατομικής ευθύνης των φυσικών προσώπων, που εμπλέκονται σε αυτές. Συχνά επίσης η επίκληση λόγων εθνικού ή δημοσίου συμφέροντος τείνει να νομιμοποιεί πράξεις που ακόμη και τυπικά είναι παράνομες.

Σε ανάλογες κατηγοριοποιήσεις καταλήγει και ο J.I.Ross, που θεωρεί την πολιτική διαφθορά, την παράνομη εσωτερική επιτήρηση (illegal domestic surveillance), τις παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα εγκλήματα του κράτους και των επιχειρήσεων (state –

---

⁵² E. McLaughlin [2001], “State Crime”, ό.π., σελ 289 επ.

corporate crimes), ως εκδοχές των εγκλημάτων του κράτους. Ο ίδιος, θεωρεί ως εγκλήματα του κράτους, εκείνες τις πράξεις, που επιφέρουν φυσική, υλική ή κοινωνική βλάβη στους πολίτες ή σε πολίτες ξένων κρατών και προκύπτουν από πράξεις ή συνέπειες κυβερνητικής πολιτικής, οι οποίες υλοποιούνται μέσω των κρατικών φορέων, ανεξάρτητα αν αυτές οι βλάβες είναι εσκεμμένες ή όχι.⁵³

B.1] πράξεις πολιτικής εγκληματικότητας

Στο σημείο αυτό θα μας απασχολήσουν, οι κυριότερες εκφάνσεις της κατηγορίας αυτής, που έχουν λάβει σοβαρή έκταση στη χώρα μας. Τέτοιες είναι η διαφθορά, το οργανωμένο και το οικονομικό έγκλημα και η σχέση τους με τα εγκλήματα του κράτους, η ευθύνη των Υπουργών καθώς και τα σκάνδαλα, που έχουν παρατηρηθεί και ενταθεί το τελευταίο διάστημα.

B.1.1] Διαφθορά

Η αποχή του κράτους από την άσκηση ελέγχου για την εφαρμογή του νόμου, κατ' επέκταση η αποχή του κράτους από την επιβολή κυρώσεων, γεννά κατ' αρχήν υποψίες για αθέμιτες συναλλαγές του πολίτη με τη διοίκηση και με τους βασικούς παράγοντες της κοινωνίας⁵⁴ εμβολίζοντας έτσι τη διαδικασία νομιμοποίησής τους, δηλαδή την αναγκαία συναίνεση⁵⁵ του πολίτη, που συντελείται κατά τη διαδικασία πραγμάτωσης κάθε κρατικού και κοινωνικού θεσμού.⁵⁶

---

⁵³ J.I Ross, *The dynamic of Political Crime*, Thousand Oaks, London, New Delhi, σελ. 86 επ.

⁵⁴ Φ. Καλλίρη, Η ατιμωρησία φέρνει διαφθορά, δημοσιευμένο στην Εφημερίδα Καθημερινή της 08.06.2007, σελ 5, όπου επισημαίνεται ότι «από την Έκθεση του Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης για το έτος 2006 προκύπτει ότι η διαφθορά και η κακοδιοίκηση τρέφονται σε μεγάλο βαθμό από την πειθαρχική ατιμωρησία των δημοσίων υπαλλήλων και την ανεπάρκεια των ελέγχων που δημιουργεί στους παρανομούντες συνθήκες ασυδοσίας».

⁵⁵ Δ. Τσάτσου, *Η μεγάλη παρακμή*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2006, σελ 167 επ.

⁵⁶ Δ. Μέλισσας, *Κρίση του Ελληνικού Πολιτικού Συστήματος*, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου-Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου.

Η διαφθορά τυποποιείται και τιμωρείται στον ελληνικό ποινικό κώδικα και επιμερίζεται σε διάφορα άρθρα του δωδέκατου κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα με τον τίτλο «εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία».

Ειδικότερα, στο άρθρο 235 του Ποινικού Κώδικα⁵⁷ περιγράφεται το αδίκημα της παθητικής δωροδοκίας. Σύμφωνα με την διάταξη «τιμωρείται με φυλάκιση ενός έτους ο υπάλληλος ο οποίος, κατά παράβαση των καθηκόντων του ζητεί ή λαμβάνει άμεσα ή με τη μεσολάβηση τρίτου, για τον εαυτό του ή για τρίτο, ωφελήματα οποιασδήποτε φύσης ή δέχεται υπόσχεση τούτων προκειμένου να προβεί σε ενέργεια ή παράλειψη που ανάγεται στα καθήκοντά του ή αντίκειται σε αυτά». Στη συνέχεια στο άρθρο 237 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα τυποποιείται το αδίκημα της Δωροδοκίας δικαστή ως εξής: «εκείνος που καλείται κατά το νόμο να εκτελέσει δικαστικά καθήκοντα ή ο διαιτητής, αν απαιτήσουν ή δεχτούν δώρα ή άλλα ωφέληματα που δεν δικαιούνται ή την υπόσχεση ότι θα τα λάβουν με το σκοπό να διεξαχθεί ή να κριθεί μια υπόθεση που έχει ανατεθεί υπέρ ή εναντίον κάποιου, τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και με χρηματική ποινή από 100.000 έως 1.000.000». Επιπρόσθετα, τυποποιείται ως αδίκημα η ενεργητική δωροδοκία στο άρθρο 236 του Ποινικού Κώδικα καθώς και η κατάχρηση εξουσίας στο άρθρο 239 του Ποινικού Κώδικα. Σύμφωνα με την ως άνω διάταξη «υπάλληλος στα καθήκοντα του οποίου ανάγεται η δίωξη ή η ανάκριση αξιόποινων πράξεων: α) αν μεταχειρίστηκε παρανόμως εκβιαστικά μέσα για να πετύχει οποιαδήποτε έγγραφη ή προφορική κατάθεση κατηγορουμένου, μάρτυρα ή πραγματογνώμονα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ... β) αν εν γνώσει του εξέδωσε σε δίωξη ή τιμωρία κάποιον αθώο ή παρέλειψε να διώξει κάποιον υπαίτιο ή προκάλεσε την απαλλαγή του από την τιμωρία, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών». Ακόμη τυποποιείται ως αδίκημα στο άρθρο 242 του Ποινικού Κώδικα η ψευδής βεβαίωση και νόθευση εγγράφου από υπάλληλο, στο άρθρο 244 τυποποιείται το αδίκημα της καταπίεσης σύμφωνα με το οποίο: «υπάλληλος που εν γνώσει του εισπράττει φόρους, δασμούς, τέλη, ή άλλα φορολογήματα, δικαστικά έξοδα ή οποιαδήποτε δικαιώματα που δεν οφείλονται τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών».

---

⁵⁷ Μ. Μαργαρίτης, Ποινικός Κώδικας Ερμηνεία και Εφαρμογή, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν Σάκκουλας, Αθήνα, 2009², σελ 628 επ.

Το ζητούμενο στο σημείο αυτό είναι ότι το κράτος ποινικοποιεί τις παραπάνω συμπεριφορές των οργάνων του, προσπαθώντας να οικοδομήσει ένα κράτος δικαίου τέτοιο ώστε, να συμπεριλαμβάνει τέτοιες καταστάσεις και συμπεριφορές, οι οποίες λόγω της συχνότητάς και της περιοδικότητάς τους, ώθησαν τον νομοθέτη να τις συμπεριλάβει, προκειμένου να πατάξει τη διαφθορά. Η εγκληματογόνος όμως συμπεριφορά του κράτους έγκειται στο γεγονός ότι οι νόμοι αυτοί παραμένουν ανενεργοί.⁵⁸ Προκαλούν περισσότερο την προσοχή και λιγότερο την αντίδραση. Πρόκειται για τη συμβολική σε πρακτικό επίπεδο λειτουργία των νόμων.⁵⁹ Η ανενέργεια των νόμων αυτών αποδεικνύεται και από τον αριθμό των περιπτώσεων, που καταλήγουν στη δικαιοσύνη και τελικά καταδικάζονται, αλλά και από την παρατηρούμενη τις τελευταίες δεκαετίες υπερπαραγωγή τους, η οποία συνοδεύεται από την αναποτελεσματικότητα και την αντιφατικότητά τους.⁶⁰

Επιπρόσθετα, το κράτος, ιδιαιτέρως σήμερα, που λόγω και της καπιταλιστικής κρίσης, προσπαθεί να αξιοποιήσει το ξέσπασμα των σκανδάλων, αντιλαμβανόμενο ότι είναι κομμάτι του συστήματός του και παραγνωρίζοντας τη λαϊκή απαίτηση για κάθαρση ή χρησιμοποιώντας την, εφεύρει διάφορα νομικά τεχνάσματα.⁶¹

Ένα από αυτά είναι και το άρθρο 236 β του Ποινικού Κώδικα, έτσι όπως προστέθηκε με το άρθρο 15 παρ. 1 του πρόσφατου ν. 3849/2010 (ΦΕΚ Α 80/26.5.2010) για τα Μέτρα προστασίας και επιείκειας για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς. Στο άρθρο αυτό ορίζεται ότι: «1. *Αν ο υπαίτιος των πράξεων των άρθρων 236 παρ 1 και 2 και 237 παρ. 3 ή ο συμμετοχος στις πράξεις των άρθρων 235, 239 έως 261 καθώς και του άρθρου 390, όταν τελείται από υπάλληλο, συμβάλει ουσιωδώς με αναγγελία στην αρχή, στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις πράξεις υπαλλήλου ή δικαστικού λειτουργού, τιμωρείται με ποινή μειωμένη... Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής της ποινής αυτής, ανεξάρτητα να συντρέχουν οι όροι των άρθρων 99 επ....*2. *Υπάλληλος, υπαίτιος για την*

---

⁵⁸ Ν. Κουράκης, *Ποινικές Διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες-Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες: Ιστορική και θεωρητική προσέγγιση, τόμος Α',* εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005², σελ.149 επ. καθώς και Έ. Λαμπροπούλου, ό.π., σελ 194 επ.

⁵⁹ Έ. Λαμπροπούλου, ό.π., σελ 197.

⁶⁰ Έ. Λαμπροπούλου, ό.π., σελ 197.

⁶¹ Βλ. αντίθετη άποψη Ν. Κουράκη, Παροχή ουσιαστικών κινήτρων για την καταγγελία κρουσμάτων διαφθοράς από όσους πιέζονται σε μια τέτοια πράξη, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες: Πραγματολογική προσέγγιση και επιμέρους ζητήματα, τόμος Β, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005² σελ.211.*

τέλεση των πράξεων των άρθρων 235 έως 261 καθώς και του άρθρου 390 ή συμμετοχος στις πράξεις αυτές, ο οποίος συμβάλλει ουσιωδώς με αναγγελία στην αρχή, στην αποκάλυψη συμμετοχής στις πράξεις άλλων υπαλλήλων, τιμωρείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην προηγούμενη παράγραφο, εφόσον το πρόσωπο που καταγγέλλεται κατέχει θέση σημαντικά υπερέχουσα της δικής...3. Αν κάποιος από τους υπαιτίους των εγκλημάτων 235 έως 261 και 390 ή πράξεων νομιμοποίησης εσόδων που προέρχονται άμεσα από τις συγκεκριμένες εγκληματικές δραστηριότητες, προσφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή στις πράξεις ατόμων που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί, το δικαστικό συμβούλιο, με βούλευμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα, διατάσσει την αναστολή της ασκηθείσης σε βάρος του ποινικής δίωξης και την αμελλητί παραπομπή της δικογραφίας στη Βουλή».

Εν συνεχεία, το Υπουργείο Οικονομικών έχει δημιουργήσει μία υπηρεσία τετραψήφιου αριθμού, στην οποία ο καθένας μπορεί να καταγγείλει είτε επώνυμα, είτε ανώνυμα περιπτώσεις φοροδιαφυγής.

Με τις ως άνω ρυθμίσεις, δημιουργείται και καλλιεργείται ένα κλίμα ανασφάλειας, στις οποίες οι καταγγελλόμενοι δεν έχουν κανενός είδους προστασίας, ιδιαιτέρως με τις ως άνω ανώνυμες αναφορές, που κάθε άλλο παρά πάταξη της διαφθοράς επέρχεται. Κάτι ανάλογο παρατηρείται και στο εργασιακό περιβάλλον και στην προώθηση που επιχειρεί το σύστημα της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των πολιτών. Είναι δηλαδή, εκτός από συνταγματικό και ηθικό και πολιτικό το ζήτημα της σκοπιμότητας τέτοιων μέτρων. Στόχαστρο επομένως δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον πολίτη, που με δυσκολία, εμπλεκόμενος στους μηχανισμούς αυτούς θα μπορέσει να αποδείξει την αθωότητά του, στην περίπτωση που πράγματι είναι αθώος. Αλλά η αναποτελεσματικότητα των νόμων αυτών έγκειται και στο γεγονός, ότι παρά την ψήφιση τους, η διαφθορά δεν μειώθηκε ουδόλως.

B.1.2] Το ζήτημα της πολυνομίας σε σχέση με την αποτελεσματικότητα του νόμου.

Στο σημείο αυτό θα μας απασχολήσει το ζήτημα της πολυνομίας σε σχέση με τα εγκλήματα του κράτους και τη διαφθορά.

«Όσο πιο διεφθαρμένο είναι ένα κράτος, τόσοι πιο πολλούς νόμους έχει» έγραφε ο Ρωμαίος ιστορικός Τάκιτος. Οι πολλές ρυθμίσεις γίνονται για να εξυπηρετούν συμφέροντα ή για να καταστούν νόμιμες οι παρανομίες. Και αυτό γιατί είναι διατυπωμένοι με ασάφεια και ανακρίβεια, σε μια εποχή που η πολυνομία (με περίπου 100 νόμους να ψηφίζονται στην Ελλάδα ετησίως) και η εν γένει «νομικοποίηση» ή «εκνομίκευση» (Verrechtlichung) των κοινωνικών σχέσεων⁶² έχουν πλέον καταστεί σχεδόν νομοτελειακές.⁶³ Η εξέλιξη του σύγχρονου κράτους είχε επίδραση τόσο στην ποσοτική διάσταση του νόμου (πολυνομία), όσο και στην κατά περιεχόμενο διαμόρφωση του νόμου.⁶⁴

Έχει γίνει μεγάλη προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η διαφθορά στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, με την επιβολή νόμων, ρυθμίσεων, διακανονισμών, διατάξεων, αναδιοργανωτικών πολιτικών, στόχος των οποίων είναι ο εντοπισμός, η πρόληψη και η τιμωρία. Τουλάχιστον στη χώρα μας, αλλά και όχι μόνο μετά την αποκάλυψη σκανδάλων, ο αριθμός των νόμων αυξάνεται. Κάθε γενιά κυβερνητικών μεταρρυθμιστών συνεισφέρει τους δικούς της, κατά της διαφθοράς νόμους, θεσμούς και στρατηγικές. Όλες αυτές οι στρατηγικές επικεντρώνονται, σε αυξανόμενο βαθμό, στη συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών. Ωστόσο, κρούσματα εξακολουθούν να αναδύονται και να έρχονται στο φως. Η διαφθορά είναι δύσκολα εντοπίσιμη διότι τα περιστατικά σπάνια καταγγέλλονται στις αρχές, δεν υπάρχουν στατιστικές σχετικά με τον αριθμό των πράξεων διαφθοράς, οι οποίες διεπράχθησαν από δημοσίους υπαλλήλους ούτε υπάρχουν στατιστικές σχετικά με το ποσοστό των αποφάσεων, που επηρεάστηκαν από άτομα του Δημοσίου, αλλά και το τι

---

⁶² Μελέτη του Ν. Κουράκη: Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής-Όροι και όρια-Συμβολή στον Τιμητικό Τόμο «Μνήμη. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας», τόμος Β', εκδ. Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 1986, σελ 153-185.

⁶³ Ν. Κουράκης, Ποινικές Διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες - Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σελ.149 επ.

⁶⁴ Κ. Σταμάτης, Εισαγωγή στη Μεθοδολογία του Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1991, σελ 141 επ.

θεωρείται διαφθορά αλλάζει με την πάροδο του χρόνου. Εφόσον, λοιπόν δεν έχει καθοριστεί η έννοια της διαφθοράς δεν μπορούμε να υπολογίσουμε τα ποσοστά της με ακρίβεια.

Επιπροσθέτως, τα μέτρα αυτά κατά της διαφθοράς δεν αποδεικνύεται αν προάγουν ή ακόμη συμπίπτουν με την αποτελεσματικότητα στη δημόσια διοίκηση. Αντίθετα, έχει υποστηριχθεί⁶⁵ ότι ο μηχανισμός πάταξης της διαφθοράς έχει βαθιές, περίπλοκες και συχνά αρνητικές επιπτώσεις στην οργάνωση και λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.⁶⁶ Εκτός της παραπάνω προσπάθειας να καταστούν νόμιμες παρανομίες και να εξυπηρετηθούν συμφέροντα, οι νόμοι για την πάταξη της διαφθοράς έχει παρατηρηθεί ακόμη, ότι περιορίζουν την κρίση αυτών, που λαμβάνουν αποφάσεις, διαμορφώνουν προτεραιότητες, υπονομεύουν την εμπιστοσύνη και φθείρουν το ηθικό, δημιουργούν αμυντική διαχείριση, μετατοπίζουν στόχους, γίνονται αιτία καθυστερήσεων και γενικότερα παροξύνουν τις γραφειοκρατικές παθολογίες, σε τέτοιο βαθμό που όχι μόνο η διαφθορά αλλά και τα μέτρα πάταξής της συμβάλλουν στα γνωστά χρόνια προβλήματα της δημόσιας διοίκησης. Η αιτία της αναποτελεσματικότητάς ίσως έγκειται στο γεγονός ότι, πρέπει να γίνουν ριζικές αλλαγές, προκειμένου να μπορούμε να μιλήσουμε για πάταξη της διαφθοράς σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Σε κάθε περίπτωση αν δεν γνωρίζουμε την έκταση και κατά συνέπεια το ποσοστό της διαφθοράς τότε, *mutantis mutantis* δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν τα μέτρα κατά της διαφθοράς όντως μειώνουν τη διαφθορά. Δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι όλα αυτά τα, όσο και πιο αυστηρά και εκλεπτυσμένα μέτρα επιτυγχάνουν την καταπολέμηση της διαφθοράς. Παρ' όλες τις επιστρώσεις επί επιστρώσεων μεταρρυθμίσεων, που σκοπεύουν να την εμποδίσουν, κάθε νέο σκάνδαλο αφήνει να φανεί ότι η διαφθορά ακμάζει. Είναι αδύνατο να αποδειχθεί εμπειρικά ότι η διαφθορά έχει μειωθεί, ότι η δημόσια διοίκηση έχει γίνει πιο τίμια. Και αν *per impossibile*, μπορεί να αποδειχθεί, δεν είναι δυνατό να υποθέσουμε ορθολογικά ότι η μείωση οφείλεται στα μέτρα κατά της διαφθοράς, ούτε μπορούμε να

---

⁶⁵ Βλ. R. Merton, "Bureaucratic Structure and Personality" ed. By Robert Merton (New York Free Press, 1952), σελ 361-371 και J. Felser and D.Kettle, *Politics of the Administrative \process* (Chatham, NJ: Chatham House, 1991), σελ 321.

⁶⁶ Ν. Κουράκης, *Ποινικές Διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες-Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής*, ό.π., σελ.205 επ.

υποθέσουμε ότι αυτά τα μέτρα προάγουν ή ακόμη συμπύπτουν με τη αποτελεσματικότητα στη δημόσια διοίκηση⁶⁷. Η Ελλάδα πράγματι έχει συστήσει, ιδίως τα τελευταία δεκαπέντε (15) έτη, διάφορες υπηρεσίες ή όργανα ελεγκτικού χαρακτήρα με κύριο ή έστω συναφές αντικείμενο των εντοπισμό κρουσμάτων διαφθοράς από δημοσίου υπαλλήλους, αστυνομικούς ή άλλους εμπλεκόμενους στα αντίστοιχα εγκλήματα.⁶⁸ Λειτουργούν έτσι το Σώμα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης (α. 17 ν. 1735/1987 και α. 6 ν. 2477/1997), το Ελεγκτικό Συνέδριο (α. 98 Σ και π.δ 774/1980, όπως ισχύει), το Σώμα Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (α. 4 ν2343/1995 και π.δ 218/1996, π.δ 154/1997), η Οικονομική Επιθεώρηση του Υπουργείου Οικονομικών (α. 2 ν. 2343/1995), το Τμήμα Οικονομικού Εγκλήματος της ΕΛΑΣ(ν.2713/1999), ο Συνήγορος του Πολίτη (ν. 2477/1997), η Επιτροπή Διαφάνειας της Βουλής (α. 43 Κανονισμού της Βουλής) καθώς η Επιτροπή του α. 7 ν. 2331/1995 για το ξέπλυμα του χρήματος. Επιπλέον η χώρα μας συμμετέχει στην Ομάδα των κρατών του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της Διαφθοράς (GR.E.C.O), που διεξάγει συστηματικούς ελέγχους για τη διαφθορά στα κράτη μέλη και συντάσσει εκθέσεις, με καταγραφή των προβλημάτων και παράθεση των αντίστοιχων συστάσεων.⁶⁹ Επιπρόσθετα, η χώρα μας έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για την καταπολέμηση δωροδοκιών στις οποίες ενέχονται υπάλληλοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ν. 2802/2000) και τη Σύμβαση για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ν. 2803/2000). Έχει διαμορφώσει ειδικό αυστηρό πλαίσιο για τη διαφάνεια και την ισότητα στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων (α. 8 ν. 2741/1999 κ π.δ. 82/1996), καθώς έχει λάβει μέτρα για το λεγόμενο «ξέπλυμα χρήματος» αλλά και για το οργανωμένο έγκλημα (ν.2928/2001).⁷⁰ Ωστόσο, παρά την πληθώρα των νόμων και την επικύρωση των Συμβάσεων, τα σκάνδαλα για τη δημόσια διαφθορά ολοένα και αυξάνονται.

---

⁶⁷ Ν. Γεωργόπουλος, «Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση», σε Κουτσούκη/Σκλιά: «*Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την πολιτική*», εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ 119.

⁶⁸ Ν. Κουράκης, Η διαφθορά ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τόμος Β', ό.π., σελ.211.

⁶⁹ Ν. Κουράκης, Η διαφθορά ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τόμος Β', ό.π σελ.211 και η εκεί υπ' αριθμ. 11 υποσημείωση.

⁷⁰ Ν. Κουράκης, Η διαφθορά ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τόμος Β', ό.π σελ.211 και η εκεί υπ' αριθμ. 9 υποσημείωση.

Επιπρόσθετα έχει παρατηρηθεί διαχωρισμός στην εκδήλωση των διαφόρων εκφάνσεων της διαφθοράς από την κορυφή της κρατικής εξουσίας στα κατώτερα στελέχη του γραφειοκρατικού μηχανισμού. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται με την προσπάθεια του κράτους να οικοδομήσει συμμαχίες και με τα κατώτερα αυτά τμήματα, με χρηματικά ή άλλου είδους ανταλλάγματα, όπως περιθώρια επαγγελματικής ανέλιξης. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να σημειωθεί ότι, σε σχέση με το προσωπικό, που εργάζεται στον κρατικό μηχανισμό και ιδίως σε σχέση με τις στελεχικές θέσεις ευθύνης, είναι διαρκής η μέριμνα ακόμη και των πλέον δημοκρατικών αστικών κρατών να εξασφαλίζουν την ιδεολογική συνοχή του κράτους, είναι δεδομένη.⁷¹

Το 1928 ο ποιητής Κ. Καρυωτάκης έγραφε: «ο εις μετά του άλλου οι ενσυνείδητοι υπάλληλοι υποχωρούν ή υποκύπτουν εις την διαφθοράν», όντας ο ίδιο δημόσιος υπάλληλος και βιώνοντας αυτή την «πανδημία της διαφθοράς».⁷²

Τα εγκλήματα του κράτους δεν είναι άσχετα, όπως σε ένα πρώτο επίπεδο φαίνεται, με τις συνέπειες της κρίσης των θεσμών, που έχουν παρατηρηθεί στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α (κρίση λειτουργίας Κοινοβουλίων, κρίση κομμάτων συστήματος, απονομής Δικαιοσύνης κλπ). Η διαφθορά ως γνωστόν είναι ένας τρόπος παράκαμψης του νόμου και ακύρωσης της λειτουργίας του. Οι συνήθεις μορφές διαφθοράς μέσα στο ίδιο μηχανισμό, αποτελούν συχνά εκδοχές των εγκλημάτων του κράτους.

Η διαφθορά αποτελεί μέρος της συστηματικής τυπικής λειτουργίας των εγκληματικών οργανώσεων και συχνά μέσα στη δομή τους προβλέπεται μία ειδική «θέση» για τον διαφθορέα αλλά και για τον διαφθειρόμενο. Γι' αυτό και η διάκριση ανάμεσα στο οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα καταλήγει σήμερα να είναι εξαιρετικά δύσκολη, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω. Η εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος και η διεθνική μορφολογική του εξέλιξη συνδέονται ως γνωστόν με τις νέες παράνομες αγορές, που δημιουργήθηκαν με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και έχουν άμεση σχέση με τη διαφθορά στη δημόσια διοίκηση.

---

⁷¹ Δ. Καλτσώνης «Η ποινικοποίηση της σκέψης στη σύγχρονη αστική δημοκρατία», δημοσιευμένο στο περιοδικό Ουτοπία, τεύχος 81, 2008, σελ. 49-62.

⁷² Κ. Καρυωτάκης, Ανάγκη Χρηστότητας (Αθήνα: Φιλιππότης, 1986), σελ 52.

Η προστασία, που παρέχεται στο οργανωμένο έγκλημα μέσω των ανοχών της κοινότητας αλλά κυρίως μέσω της διαφθοράς στη δικαιοσύνη και τα σώματα ασφαλείας, συμβάλλει στην ανάπτυξη θυλάκων μέσα στον κοινωνικό ιστό των αστικών κέντρων στο πλαίσιο των οποίων το κράτος και τα δικαιώματα δεν υπάρχουν: τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων και οι λαθρομετανάστες (παιδιά, γενικώς ανήλικοι, γυναίκες αλλά και άτομα με ειδικές ανάγκες) υπόκεινται σε συνθήκες απάνθρωπης εκμετάλλευσης και βίας συστηματικά. Πέραν τούτου, κρατούνται συχνά όμηροι και εκβιάζονται οι συγγενείς τους στη χώρα προέλευσης, για να καταβάλουν λύτρα για την απελευθέρωσή τους. Η αστυνομία έχει μεγάλη δυσκολία να εντοπίσει αυτές τις περιπτώσεις ακριβώς λόγω της μεθοδολογίας δράσης των εγκληματικών οργανώσεων, των επιρροών που ασκούν σε στρώματα της κρατικής γραφειοκρατίας και κυρίως των πρακτικών, που υιοθετούν για την δική τους προστασία.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται μια ανοχή του φαινομένου της διαφθοράς από το κοινωνικό σύνολο. Σε έρευνα⁷³ για την περίπτωση ενός υπαλλήλου, που δέχεται χωρίς δικαίωμα, δώρα προκειμένου να προβεί σε πράξη αντίθετη προς τα καθήκοντά του, ένα ποσοστό άνω των 80% των 1167 ερωτηθέντων έκριναν ότι η προβλεπόμενη από το νόμο ποινή φυλάκισης δεν ευρίσκεται σε αντιστοιχία με την απαξία της πράξης, η οποία θα έπρεπε – κατά τη γνώμη των ερωτηθέντων - να είναι μικρότερη.⁷⁴ Υπάρχει όμως και η άλλη άποψη, ότι όλη αυτή η θεσμοκάλυψη της διαπλοκής, που εξασφαλίζεται με την υποστήριξη των Μ.Μ.Ε, διαχέεται στην κοινωνία ως αόριστη, ανησυχητική διαφθορά, που η ευθύνη της δεν ανήκει στον πυρήνα των διεφθαρμένων που εξουσιάζουν αλλά σε όλους. Προσπαθούν έτσι, οι ίδιοι οι διεφθαρμένοι, με όλα τα μέσα να πετύχουν «συμψηφισμό της ευθύνης» και το πετυχαίνουν, όπως άλλωστε δείχνει η έρευνα.

---

⁷³ Δημοσκόπηση που παρουσίασε την 5-6-2002 επιστημονική ομάδα του Παντείου Πανεπιστημίου-,Τμήμα Εγκληματολογίας, Ποινική Δικαιοσύνη,2002, σελ 944-947 καθώς και πρωτοσέλιδος τίτλος της εφημερίδας «ΕΘΝΟΣ» της 7-6-2002.

⁷⁴ Στ. Αλεξιάδης, *Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνο έγκλημα*, στον Τιμητικό Τόμο για τον καθηγητή Διονύσιο Σπινέλη, τόμος Α΄, εκδ. Α. Ν Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ 37-51.

Η ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη στα «κοινά» και η ενεργή ανάμειξή του στον έλεγχο της εξουσίας και η γενικότερη επαγρύπνησή του, θα μπορούσε να αποτελέσει τρόπο μείωσης τουλάχιστον τέτοιων φαινομένων.⁷⁵

B.2] Οργανωμένο έγκλημα και η σχέση του με το κράτος.

Η σύσταση εγκληματικής οργάνωσης τυποποιείται ως έγκλημα και περιγράφεται στο άρθρο 187⁷⁶ του Ποινικού Κώδικα. Εντούτοις, η συνεργασία της κρατικής εξουσίας με το οργανωμένο έγκλημα δημιούργησε το παρακράτος, έναν ιδιότυπο «θεσμό», που λειτουργεί πέραν των ορίων της νομιμότητας, με καθοδηγητικά όργανα που απαρτίζονται από κρατικούς, κυβερνητικούς και κομματικούς αξιωματούχους και εκτελεστικά όργανα που στρατολογούνται από τον υπόκοσμο. Μορφές του οργανωμένου εγκλήματος,⁷⁷ που τις περισσότερες φορές έχει άμεση σχέση με τους κρατικούς μηχανισμούς, είτε οι τελευταίοι το βοηθούν άμεσα είτε έμμεσα με την ανοχή τους, είναι η εμπορία ναρκωτικών και όπλων, η παράνομη διακίνηση γυναικών και ανηλίκων προς εκπόρνευση, η λαθρεμπορία οينوπνευματοδών ποτών, τσιγάρων, μελών ανθρωπίνου σώματος, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Εννοιολογικά στοιχεία των εγκλημάτων αυτών είναι ότι πρόκειται για οργανώσεις με διαρθρωμένη ιεραρχία, αυστηρή κατανομή καθηκόντων και εσωτερικό κανονισμό επιβολή εξοντωτικών κυρώσεων για όσους αθετούν τους βασικούς κανόνες της οργάνωσης. Συνήθως υπάρχει ένα ευρύ δίκτυο συνεργατών με σταθερή επιδίωξη αθέμιτης δραστηριότητας, άφθονα οικονομικά μέσα, πολιτική επιρροή, νομικό επιτελείο αλλά και προσβάσεις στον κρατικό μηχανισμό. Στο σημείο της σύμπραξης αυτής εμπλέκονται και τα εγκλήματα του κράτους.

Δίπλα στη νόμιμη εξουσία του κράτους, αναπτύσσεται η παράνομη εξουσία του οργανωμένου εγκλήματος, που την κυοφόρησε, που δρα τις περισσότερες φορές, ως συνεργός της κρατικής εξουσίας. Συνδεδειγμένος κρίκος μεταξύ του κράτους και της παράνομης

---

⁷⁵ Ν. Κουράκης, Η διαφθορά ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', ό.π σελ. 205 επ.

⁷⁶ Ν. Κουράκης, Η διαφθορά ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', ό.π σελ. 213 επ.

⁷⁷ Ι. Μανωλεδάκη, Ασφάλεια και ελευθερία, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002, σελ 107 επ.

εξουσίας του οργανωμένου εγκλήματος είναι ένα στρώμα υπαλλήλων, κυβερνητικών αξιωματούχων και επαγγελματιών πολιτικών που μισθώνονται από την πολιτική εξουσία και εξαγοράζονται από το οργανωμένο έγκλημα. Μέσο για τη συγκρότηση του συνδεδετικού κρίκου είναι η διαφθορά.

Πεδίο συνεργασίας της κρατικής εξουσίας και του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν όλες οι δραστηριότητες, που βρίσκονται εκτός των ορίων της νομιμότητας και εξυπηρετούν πολιτικούς στόχους, ανάμεσα στις οποίες πρωτεύουσα θέση κατέχουν τα όπλα, τα ναρκωτικά και η πορνεία. Σε αυτό το χώρο, τα όρια μεταξύ της νόμιμης και της παράνομης εξουσίας γίνονται δυσδιάκριτα και η μία τίθεται στην υπηρεσία της άλλης με τρόπο ώστε και οι δύο να προσπορίζουν σημαντικά οφέλη σε βάρος της κοινωνίας.

Το οργανωμένο έγκλημα πολιτικοποιείται διαμέσου της εξυπηρέτησης πολιτικών στόχων, που του τίθενται από τις μυστικές υπηρεσίες, όπως το σπάσιμο των απεργιών, οι βιαιότητες σε βάρος της Αριστεράς και η διάπραξη πολιτικών δολοφονιών. Μέσα σε αυτό το γενικό πλαίσιο συντελέστηκε ο βαθμιαίος μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος σταδιακά από συντεχνιακό οργανισμό με τοπική εμβέλεια σε πανίσχυρο οργανισμό όμοιο με «πολυεθνική εταιρεία». Η κατανόηση της κυβερνητικής ανάμειξης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μελέτη της διεθνοποίησης του οργανωμένου εγκλήματος. Το οργανωμένο έγκλημα συγκροτείται πλέον σε διεθνείς ομίλους και μέσα από την παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών, ελέγχει κυβερνήσεις και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.⁷⁸

Παραδείγματα

Από το διεθνές περιβάλλον, είναι ευρέως γνωστή η συνεργασία της αμερικανικής κυβέρνησης με τη Μαφία.

Στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ένα σαμποτάζ στο λιμάνι της Νέας Υόρκης, το 1941 αποτέλεσε το έναυσμα για την αλλαγή του σκηνικού και την έναρξη της συνεργασίας των κρατικών υπηρεσιών με τη Μαφία. Η Υπηρεσία Πληροφοριών του Ναυτικού (Office of Naval Intelligence, ONI), επιδιώκοντας να διασφαλίσει το λιμάνι της Νέας Υόρκης από

---

⁷⁸ Λ. Δρακόπουλος, Κράτος και Οργανωμένο Έγκλημα, εκδ. Εκάτη, Αθήνα, σελ 42 επ.

παρόμοια σαμποτάζ και, συγχρόνως, να ελέγχει όλα τα εμπορικά πλοία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τον ανεφοδιασμό εχθρικών πολεμικών στα διεθνή ύδατα, απευθύνθηκε στη Μαφία και εξασφάλισε τη συνεργασία της μέσω μιας συμφωνίας με το τον μεγαλομαφιόζο Josherh Lanza, που έλεγχε πλήρως τους εργαζομένους στα ντοκ του λιμανιού της Νέας Υόρκης. Έτσι εγκαινιάστηκε, η πρώτη επίσημη συνεργασία του αμερικανικού κράτους και του οργανωμένου εγκλήματος.⁷⁹

Νωρίτερα, το 1920 όταν απαγορεύτηκε στις Η.Π.Α πλήρως η νόμιμη διάθεση οπιούχων, της κοκαΐνης και του αλκοόλ, οι τοπικές συμμορίες που μέχρι τότε ασχολούνταν κυρίως με την εκμετάλλευση της πορνείας, μετεξελίχθηκαν σε «εθνικής εμβέλειας συνδικάτα», που αναλάμβαναν να καλύψουν τη ζήτηση σε οπιούχα, κοκαΐνη και οινόπνευμα, γεγονός, που σηματοδότησε τη γέννηση και την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος.⁸⁰

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του συγγραφέα Roberto Saviano, ο οποίος κατάφερε να παρεισφρύσει στην Καμόρα, μια εγκληματική οργάνωση, παρόμοια με τη Μαφία της Σικελίας. Όπως εξηγεί ο ίδιος, τα καρτέλ του Οργανωμένου Εγκλήματος διαθέτουν τεράστια ποσά για επενδύσεις και «ξέπλυμα» χρήματος, σε μια εποχή όπου κανείς δεν διαθέτει μετρητά και όπου οι μαφίες κάθε εθνικότητας έχουν πιο εύκολη από ποτέ πρόσβαση στις τράπεζες, οι οποίες με τη σειρά τους, έχουν ανάγκη από καταθέσεις και αδιαφορούν από πού αυτές προέρχονται.⁸¹

Είναι επίσης γνωστό ότι η Μαφία καλύπτει τομείς όπως διαχείριση των αστικών αποβλήτων, οι απομιμήσεις ρούχων υψηλής ραπτικής και οι συνεργάτες τους έχουν ανώτερες θέσεις στους κρατικούς μηχανισμούς.⁸²

---

⁷⁹ Κλ. Γρίβας, Κράτος και Οργανωμένο Έγκλημα, αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.kratos-ke-organomeno-egliima.gr.

⁸⁰ A. Mc Coy, The politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade'' (1972/1991), σελ 10.

⁸¹ Ρ. Σαβιάνο, Γόμορρα, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2006.

⁸² Ο ίδιος σε συνέντευξή του αναφέρει: «Το πρόβλημα με τη Μαφία είναι ότι έχει μυστικούς, σκοτεινούς συμμάχους που κατέχουν συνήθως ανώτερες, καίριες θέσεις, μέσα στο ίδιο το κράτος». Στο βιβλίο του Γόμορρα, διαπιστώνει πως οι δραστηριότητες της Μαφίας δε σχετίζονται μόνο με το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Οι επιχειρήσεις της καλύπτουν τομείς όπως οι οικοδομικές επιχειρήσεις και οι απομιμήσεις ρούχων υψηλής ραπτικής και τη διαχείριση των αποβλήτων, ενώ οι επενδύσεις της εκτείνονται σε όλο τον κόσμο. Δημοσίευση στην εφημερίδα το Βήμα, 12-12-2012. www.tovima.gr.

B.3] Το οικονομικό έγκλημα

Σε αντίθεση με το οργανωμένο έγκλημα, στο οικονομικό έγκλημα,⁸³ η επίτευξη μεγάλου οικονομικού ή άλλου οφέλους μέσω διάπραξης παρανομιών είναι μία από τις δραστηριότητες, που αναλαμβάνονται και ασφαλώς όχι ο αποκλειστικός στόχος των εμπλεκομένων σε αυτό. Το έγκλημα δηλαδή, αυτό έρχεται συνήθως ως απόρροια μιας ριψοκίνδυνης οικονομικής δραστηριότητας και όχι ως κύριος στόχος αυτής της δραστηριότητας.

Και η μορφή αυτή έχει προσλάβει ιδιαίτερη έκταση στην Ελλάδα, ιδίως από τη δεκαετία του 1980 και μετά. Πέρα από τις κλασικές περιπτώσεις φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής, τα τελευταία χρόνια έχουν σημειώσει έξαρση δραστηριότητες όπως, οι μεθοδευμένες παραβάσεις (κυρίως λαθρεμπόριο υγρών καυσίμων), η παράνομη λήψη επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων από κοινοτικά κονδύλια (ευρωπαϊκές - π.χ δημιουργία «νέων» θέσεων με απόλυση του προσωπικού και επαναπρόσληψή του στην ίδια επιχείρηση με άλλο όνομα), η εξαπάτηση με εικονικές αγορές μετοχών εις βάρος ατόμων που επενδύουν τα εισοδήματά τους στο Χρηματιστήριο, η οικειοποίηση τραπεζικών καταθέσεων προς ίδιον όφελος, η διευκόλυνση ξεπλύματος χρήματος από τράπεζες, η νόθευση του ανταγωνισμού με την αθέμιτη προώθηση trusts και cartels ή με καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης επιχειρήσεων, καθώς και η ανάπτυξη εξελιγμένων μεθόδων προς αποφυγή πληρωμής φόρων –π.χ εικονική μεταβίβαση κεφαλαίων από την Ελλάδα σε θυγατρικές ή υπεράκτιες εταιρείες του εξωτερικού, καθώς και η αλλοίωση της εικόνας των πραγματικών κερδών μιας εταιρείας μέσω υπερτιμολόγησης εξαγομένων.⁸⁴

Η σχέση του κράτους με τα εγκλήματα αυτά είναι παρόμοια με τη σχέση του με το οργανωμένο έγκλημα. Πολλές υποθέσεις οικονομικών εγκλημάτων δεν καταλήγουν στη Δικαιοσύνη, κυρίως λόγω τις απροθυμίας των θυμάτων να συγκρουσθούν με τους οικονομικά ισχυρούς.⁸⁵

---

⁸³ Ν. Κουράκης, Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα., Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', ό.π., σελ 168 επ.

⁸⁴ Ν. Κουράκης, Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα, Ποινική Δικαιοσύνη, 2000, σελ 644-654.

⁸⁵ Ν. Κουράκης, Τα οικονομικά εγκλήματα, εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1998, σελ 57 επ.

Στο άρθρο 390 του Ποινικού Κώδικα,⁸⁶ τυποποιείται μια μορφή του οικονομικού εγκλήματος, η απιστία: *«απιστία διαπράττει όποιος, εν γνώσει του, ζημιώνει την περιουσία άλλου, της οποίας περιουσίας, έχει τη διαχείριση ή την επιμέλεια, βάσει νόμου ή δικαιοπραξίας. Επιπλέον, στο άρθρο 256 του Ποινικού Κώδικα τυποποιείται το αδίκημα της απιστίας σχετικής με την υπηρεσία. Συγκεκριμένα η διάταξη έχει ως εξής: «υπάλληλος που κατά τον προσδιορισμό, την είσπραξη ή τη διαχείριση φόρων, δασμών, τελών ή άλλων φορολογημάτων ή οποιωνδήποτε εσόδων ελαττώνει εν γνώσει του και για να ωφεληθεί ο ίδιος ή άλλος, τη δημόσια, τη δημοτική ή την κοινοτική περιουσία νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, της οποίας η διαχείρισή του είναι εμπιστευμένη, τιμωρείται: α) με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών β) αν η ελάττωση είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών γ) με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, αν: αα) ο υπαίτιος μεταχειρίστηκε ιδιαίτερα τεχνάσματα και η ελάττωση της περιουσίας είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας ανώτερη συνολικά των 30.000 ευρώ και ββ) το αντικείμενο της πράξης έχει συνολική αξία μεγαλύτερη των 120.000 ευρώ».*

Εντούτοις, παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις και την προστασία, που παρέχει ο εγχώριος ποινικονομοθετικός μηχανισμός, το οργανωμένο και το οικονομικό έγκλημα, η διαφθορά και τα φαινόμενα της διαπλοκής συνεχίζουν και εντείνονται, αποδεικνύοντας ότι ο ίδιος ο κρατικός μηχανισμός είναι όχι μόνο ανήμπορος να τα αντιμετωπίσει, ακόμη και με την αρωγή του νομοθέτη, αλλά και τις περισσότερες φορές το ίδιο το κράτος είναι αυτό που τα καλλιεργεί, έτσι ώστε να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της άρχουσας τάξης στο γραφειοκρατικό μηχανισμό. Οι εν λόγω εγκληματίες εκμεταλλεύονται τις περισσότερες φορές έντεχνα και τα οξύτατα οικονομικά προβλήματα⁸⁷

---

⁸⁶ Μ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ 1199 επ.

⁸⁷ Ν. Κουράκης, Το έγκλημα και οι εγκληματολογικές επιστήμες στον 21^ο αιώνα,, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Α΄, ό.π., σελ 64 επ.

B.4] Ο νόμος περί ευθύνης Υπουργών και τα «σκάνδαλα».

Με το άρθρο 86 του Συντάγματος,⁸⁸ για το οποίο έχει εκδοθεί εκτελεστικός ν. 3126/2003, ο οποίος αντικαταστάθηκε με το ν. 3961/2011, θεσμοθετήθηκε το ακαταδίωκτο και η πρακτική ατιμωρησία των Υπουργών. Ο νόμος ορίζει πως η άδεια για την έναρξη της ποινικής δίωξης παρέχεται από τη Βουλή.⁸⁹ Η παραγραφή των αδικημάτων σχετίζεται με τις συνόδους της Βουλής. Το αξιόποιο εξαλείφεται μετά από δύο (2) Συνόδους της Βουλής. Δηλαδή η παραγραφή μπορεί να επέλθει και σε 1,5 χρόνο αν υπάρξουν εκλογές και νέα Βουλή στο διάστημα αυτό. Το ίδιο αδίκημα για έναν έλληνα πολίτη μπορεί να έχει χρόνο παραγραφής τα 20 χρόνια. *Είναι προφανώς παγκόσμια και τραγική πρωτοτυπία, το ίδιο το Σύνταγμα της ισότητας να ορίζει άνισες συμπεριφορές απέναντι σε έλληνες πολίτες.* Ευνοϊκοί είναι και οι όροι που προβλέπονται προκειμένου να ασκηθεί η δίωξη, όπως η ανάγκη απόλυτης πλειοψηφίας της Βουλής. Ο νόμος περί ευθύνης υπουργών, προβλέπει και απόδοση χάριτος. Η υπόθεση του Βατοπεδίου είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αξιοποίησης αυτού του Νόμου, εφόσον ενώ είχαν συγκεντρωθεί επαρκεί στοιχεία για την ευθύνη υπουργών στη διάπραξη αδικημάτων, δεν οδηγήθηκαν σε δίκη, γιατί με το εσπευσμένο κλείσιμο της Βουλής, παραγράφηκαν τα αδικήματά τους.

---

⁸⁸ 1/2011 Ειδ. Δικ Υπ (Ποιν. Δικ/νη 2011/293, ΝΟΒ 2012/2180: Υπόθεση Βατοπεδίου. Κακουρηγματική απιστία περί την υπηρεσία εις βάρος του Δημοσίου άνω των 73.000 € κατά αυτοουργία, κατά συναυτουργία και κατ' εξακολούθηση. Στοιχεία αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Ποινική ευθύνη των Υπουργών. Αποκλειστική αρμοδιότητα της Βουλής για άσκηση ποινικής δίωξης κατά Υπουργών και αποσβεστική προθεσμία για την άσκηση αυτή. Εξάλειψη του αξιόποινου. Ο χρόνος, ο οποίος αρχίζει από την τέλεση του αδικήματος και διαρκεί μέχρι του πέρατος της δεύτερης τακτικής συνόδου της βουλευτικής περιόδου, υπολογίζεται «πολιτικά», διότι αφορά στο διάστημα κατά το οποίο η Βουλή μπορεί να συνεδριάσει. Σε περίπτωση διάλυσης της Βουλής πριν από την ολοκλήρωση της δεύτερης τακτικής συνόδου, λήγει η κατά χρόνο αρμοδιότητά της, αφού αρχίζει, με την εκλογή της νέας Βουλής, νέα βουλευτική περίοδος. Συμμέτοχοι-μη πολιτικά πρόσωπα. Τύχη αυτών. Ποινική Δικονομία. Άρση διαφωνίας μεταξύ ανακριτή και Βουλής. Άρση της διαφωνίας υπέρ του ανακριτή και παύση οριστικώς της ποινικής δίωξης, λόγω παρέλευσης της αποσβεστικής προθεσμίας. Παραπομπή στις αρμόδιες εισαγγελικές και ανακριτικές αρχές των συμμετόχων-μη πολιτικών προσώπων, οι οποίοι δεν μπορούν να δικασθούν από το Ειδικό Δικαστήριο, το οποίο πλέον καθίσταται αναρμόδιο. Βλ. άποψη μειοψηφίας (δύο μελών του Συμβουλίου), βάσει της οποίας οι συμμετοχοί έπρεπε να κριθούν με την ειδική διαδικασία.

⁸⁹ Κ. Μαυριάς, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005, σελ 615 επ, καθώς και βλ. Φ. Σπυρόπουλο, Οι διατάξεις περί ευθύνης Υπουργών, άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» της 01.04.1989, καθώς και Α. Λοβέρδου, Η ποινική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης και των υφυπουργών στο κοινοβουλευτικό πολίτευμα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1995, σελ 31 επ.

Το Ειδικό Δικαστήριο είναι αυτό που είναι αρμόδιο για υποθέσεις ποινικής ευθύνης Υπουργών (παλαιότερα ονομαζόταν Υπουργοδικείο). Η συγκρότησή και η αρμοδιότητά του ρυθμίζονται από το άρθρο 86 παρ. 4 του Συντάγματος. Το δικαστήριο αυτό έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να εκδικάζει ποινικά αδικήματα που τελέστηκαν από μέλη της Κυβέρνησης και Υφυπουργούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Στην υπόθεση της λίστας Λαγκάρντ, σε περίπτωση που δεν καταλήξει στην παραπομπή προσώπου ή προσώπων σε Ειδικό Δικαστήριο, τότε θα αποφανθεί το αρμόδιο δικαστήριο για το ενδεχόμενο παραγραφής. Το ίδιο είχε συμβεί και στην υπόθεση του Βατοπεδίου, αλλά δεν προχώρησε λόγω παραγραφής.

Τη δυνατότητα, η Βουλή να αναθέτει σε Τριμελές Γνωμοδοτικό Συμβούλιο, τον νομικό έλεγχο των στοιχείων της κατηγορίας και την αξιολόγηση της βασιμότητάς τους, προβλέπει ο νόμος περί ευθύνης Υπουργών. Με τον ν. 3961/2011, θεσπίστηκε η δυνατότητα κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων και επιβολής περιοριστικών όρων.

Στο πρόσφατο σκάνδαλο της «λίστας Λαγκάρντ» παρουσιάζεται εναργέστερα ο κίνδυνος να υπερτονιστεί η σημασία των σκανδάλων. Στόχος είναι να αποδειχτεί ότι για την κρίση υπεύθυνη είναι η κακή διαχείριση με αποκορύφωμα τα σκάνδαλα. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται να οδηγηθεί η κοινή γνώμη στο συμπέρασμα ότι η κρίση μπορεί να αντιμετωπιστεί από μια χρηστή διαχείριση, με την εφαρμογή των νόμων, ή με άλλα λόγια ότι για να αντιμετωπιστεί η κρίση και να επανέλθουμε στους κανονικούς μας ρυθμούς, το κύριο είναι η αλλαγή του πολιτικού προσωπικού από ένα άλλο πιο ικανό και έντιμο. Αποσιωπάται ότι όπως επισημαίνει ο Μπρεχτ, όσο κλέφτης είναι ο ληστής των τραπεζών, άλλο τόσο ίσως και περισσότερο είναι ο τραπεζίτης. Αποσιωπάται ακόμη το γεγονός ότι η μίζα ισχύει για περίπου το 80% των διεθνών συναλλαγών, και ότι ο τζίρος από τη διαφθορά είναι μεν τεράστιος σε σχέση με τις απολαβές του πλήθους που λιμοκτονεί, είναι όμως αμελητέος σε σχέση με το νόμιμο τζίρο του κεφαλαίου.⁹⁰

Η Ελλάδα βρίθει παραδειγμάτων διαφθοράς και σκανδάλων, που έχουν σχέση με οικονομικές δραστηριότητες μεγαθήριων και μονοπωλίων.

---

⁹⁰ Γ. Ρούσης για τη λίστα Λαγκάρντ, άρθρο δημοσιευμένο στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία της 13-01-2013.

Παραδείγματα

Από το Σκάνδαλο Κοσκωτά, που αποτελεί ένα μεγάλο πολιτικό και οικονομικό σκάνδαλο το οποίο κυριάρχησε στην ελληνική πολιτική σκηνή κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και σηματοδότησε, κυρίως, τον αγώνα για τον έλεγχο των ΜΜΕ και των τραπεζών και ενεπλάκησαν σε αυτό κορυφαία κυβερνητικά στελέχη της τότε κυβέρνησης για παράβαση νόμου περί ευθύνης υπουργών, μέχρι το επωνομαζόμενο «σκάνδαλο Siemens». Το «σκάνδαλο Siemens» στην Ελλάδα ήταν μια υπόθεση, που αφορούσε σε ενδεχόμενο χρηματισμό Ελλήνων πολιτικών και στελεχών δημόσιων οργανισμών, όπως ο ΟΤΕ, από την γερμανική εταιρεία Siemens, σχετιζόμενο με συμβάσεις προμήθειας υλικών, υπηρεσιών και συστημάτων στο Ελληνικό Δημόσιο. Η υπόθεση ερευνάται από το 2008, τόσο από την ελληνική Δικαιοσύνη, όσο και από μια εξεταστική επιτροπή του Ελληνικού Κοινοβουλίου, σε συνεργασία με τις γερμανικές δικαστικές αρχές του Μονάχου. Το σκάνδαλο αποκαλύφθηκε όταν έγινε γνωστό στη Γερμανία ότι η Siemens χρημάτιζε πολιτικούς σε διάφορες χώρες για να εξασφαλίσει συμβόλαια, 1,3 δις Ευρώ μεταξύ των ετών 1999 και 2006. Στελέχη της Siemens έχουν ισχυριστεί ότι συνολικά το ποσόν των 100 εκατομμυρίων μάρκων είχε δοθεί σε Έλληνες.

Τα χρήματα φαίνεται να διοχετεύτηκαν από κρυφά ταμεία της Siemens και μέσω υπεράκτιων (offshore) εταιρειών να έφταναν στους τελικούς αποδέκτες τους. Η Ολομέλεια της Βουλής απέρριψε το αίτημα συγκρότησης Τριμελούς Δικαστικού Συμβουλίου το οποίο θα αποφαινόταν για την πρόταση κατηγορίας.⁹¹

Άλλο ένα φαινόμενο διαπλοκής και διαφθοράς που απασχόλησε την ελληνική κοινωνία και αποκαλέστηκε και η «ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΠΛΟΚΗΣ» είναι ο βασικός μέτοχος. Πρόκειται διαπλοκή με «ευρωπαϊκά» χαρακτηριστικά. Με το ν. 2328/1995 έγινε προσπάθεια να αναμορφωθεί η κατάσταση των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Ο νόμος όμως αυτός δεν έθετε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κανάλια θα μπορούσαν να πάρουν άδεια

---

⁹¹ Απόφαση 1943/2010 (ΠΟΙΝΔ/ΝΗ 2011/961) Ποινική ευθύνη Υπουργών. Παραγραφή. Ποινική δίωξη για νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα κατ' εξακολούθηση και κατ' επάγγελμα. Βασικό έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, το οποίο και παρεγράφη, καθ' όσον η Βουλή δεν άσκησε εντός της προβλεπόμενης αποσβεστικής προθεσμίας δίωξη. Πενταετής παραγραφή των υπουργικών αδικημάτων.

λειτουργίας. Έτσι εφευρέθηκε η συμφέρουσα επιλογή της προσωρινής άδειας. Ουσιαστικά πρόκειται για τη νομιμοποίηση ενός συστήματος αλληλοεκβιασμών. Οι εκδότες πιέζουν δημοσιογραφικά για να πάρουν κάθε χρόνο άδεια και οι κυβερνήσεις εκβιάζουν απαιτώντας ευνοϊκές συμπεριφορές και πολιτικές προκειμένου να τις δώσουν.

Στο μεταξύ, μετά την αναθεώρηση του 2001 και τη θέσπιση του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, άρχισαν καταγγελίες από τους ως άνω «διαπλεκόμενους» στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ιδίως στην Commission (Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού), ισχυριζόμενοι ότι το άρθρο 14 παρ. 9 του Συντάγματος ήταν αντίθετο με το ευρωπαϊκό δίκαιο περί ανταγωνισμού. Η βάση του νόμου για τον «βασικό μέτοχο» ήταν: Τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ είναι δημόσια υπηρεσία, η οποία παραχωρείται, ύστερα από διαγωνισμό, με σύμβαση σε ιδιώτες. Οι δε συχνότητες είναι δημόσιο αγαθό, το οποίο παραχωρείται έναντι τιμήματος που οι ιδιώτες πληρώνουν για τη χρησιμοποίησή τους. Αποκλείονται από την παραχώρηση ηλεκτρονικών ΜΜΕ οι ιδιώτες που είναι εργολάβοι ή προμηθευτές του δημοσίου, καθώς και οι στενοί συγγενείς τους. Ψηφίσθηκε ο ν. 3310/2005 για το «βασικό μέτοχο». Τέθηκε έπειτα το ζήτημα υπεράσπισης του νόμου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ιδίως στη Commission. Η διαπλοκή υπερέβαινε κατά πολύ τα ελληνικά σύνορα και τα ελληνικά συμφέροντα. Με την απόφασή του της 16/12/2008 το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με Πρόεδρο τον Έλληνα κ. Β. Σκουρή, δικαίωσε σχεδόν στο σύνολο τις θέσεις για την υπεράσπιση του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος και ως προς το νόμο για το «βασικό μέτοχο».

Από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η διαφθορά και η απάτη επέτρεψε στην εταιρική επιχειρηματική δραστηριότητα να συνεργαστεί με κυβερνητικές υπηρεσίες με σκοπό φαινόμενα όπως η φοροδιαφυγή και το ξέπλυμα μαύρου χρήματος.⁹² Σύμφωνα με τον George Winslow η φοροδιαφυγή των μεγαλοεπιχειρηματιών ανέρχεται σε ποσό πάνω από δέκα δισεκατομμύρια δολάρια κάθε χρόνο, χρήματα που δυστυχώς θα δαπανούνταν για την παιδεία και για άλλα προγράμματα. Μεγάλο μέρος αυτής της απάτης μπορεί να εντοπιστεί και εδράζεται στους στενούς δεσμούς μεταξύ κυβερνητικών αξιωματούχων και μεγαθήριων επιχειρήσεων και μονοπωλίων, πρόβλημα το οποίο είναι εμφανές ιδιαίτερα στη βιομηχανία παραγωγής όπλων. Η παράδοση των υπερτιμημένων

---

⁹² Ν. Κουράκης, Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα., Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', ό.π., σελ 171.

κακής ποιότητας όπλων αποτελούσε στις ΗΠΑ σκάνδαλο σχεδόν σε κάθε πόλεμο στον οποίο ενεπλάκη η Αμερική. Παρά τους εδώ και μισό αιώνες καταγγελιών προς τους εμπόρους του θανάτου, η απάτη με τη βιομηχανία των όπλων και το παρεμπόριο αυτών αποτελεί μία από τις πιο προσοδοφόρες εγκληματικές επιχειρήσεις.⁹³

Όλα τα παραπάνω παραδείγματα, καταδεικνύουν ότι, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο τα σκάνδαλα και η διαφθορά, έχουν άμεση σχέση με κυβερνητικούς αξιωματούχους και κρατικά όργανα, που προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα της άρχουσα τάξης, δεν διστάζουν να προβούν σε πράξεις ή να παρακάμψουν νόμους.

Γ] Εγκληματικότητα που συνδέεται με οικονομικές δραστηριότητες, μονωπολιακές πρακτικές παραβιάσεις κανονισμών υγείας και ασφάλειας, παράνομη συνεργασία με πολυεθνικές

Η κατηγορία αυτή των εγκλημάτων του κράτους, συνδέεται με το οικονομικό έγκλημα και τις παράνομες δραστηριότητες των επιχειρήσεων, όπως η φοροδιαφυγή, σε συνεργασία με το κράτος, αλλά στο σημείο αυτό θα μας απασχολήσουν κυρίως τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου και οι παραβιάσεις υγείας και ασφάλειας που συσχετίζονται με τη λειτουργία και την παρέμβαση του κράτους.

Γ.1] White collar crimes- Εγκλήματα λευκού περιλαίμιου, η σχέση τους με τα εγκλήματα του κράτους και η πρόσβαση του πολίτη στη Δικαιοσύνη.

Τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου έχουν άμεση σχέση με τα εγκλήματα του κράτους καθώς πρόκειται για έναν όρο ευρύ και πολυχρησιμοποιημένο, που άλλοτε ταυτίζεται με τα οικονομικά εγκλήματα, άλλοτε με τη διαφθορά και άλλοτε με τις παράτυπες επιχειρηματικές δραστηριότητες, άλλοτε πάλι είναι όλα μαζί. Κοινό, ωστόσο, στοιχείο αποτελεί η μη ένταξη των εγκλημάτων του λευκού κολάρου στον κύκλο των παραδοσιακών εγκλημάτων και της στερεοτυπικής εγκληματικότητας. Ακόμα και οι πλέον πρόσφατες

---

⁹³ G. Winslow, Capital Crimes, White Collar Muggers, σελ 244 επ.

έρευνες αναπαραστάσεων επιβεβαιώνουν ότι επικρατεί μια στερεοτυπική αντίληψη του εγκληματία ως «άνδρα, νεώτερης και μέσης ηλικίας, προερχόμενο από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, αλλοδαπό, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο...». Το προφίλ αυτό αποκλίνει σημαντικά από την εικόνα των δραστών που εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες και συνθέτουν την πραγματική εικόνα της εγκληματικότητας.⁹⁴ Αρχικά το λευκό περιλαίμιο δήλωνε την κοινωνική καταγωγή και οριοθετούσε με ακρίβεια το κοινωνικό στάτους. Στις ημέρες μας, οι ενδυματολογικές διαφορές δεν είναι σίγουρο ότι σηματοδοτούν πάντα με αυστηρότητα την ταξική διαστρωμάτωση, λόγω του γεγονότος της παγκοσμιοποίησης και της όξυνσης της αισθητικής της ένδυσης. Οι «ισχυροί» βέβαια ακόμη και σήμερα διακρίνονται και μάλιστα εναργέστερα από ό,τι παλιότερα, αλλά κυρίως λόγω του τρόπου ζωής και της καθημερινότητάς τους. Εκείνο που είπε με σοφία πριν από 2.500 χρόνια ο Ανάχαρσις φαίνεται ότι έχει και διαχρονική ισχύ και πανανθρώπινη αξία, που παρομοίασε δηλαδή, τους νόμους του Σόλωνα με τον ιστό μιας αράχνης και παρατήρησε εύστοχα: «Τους μεν ασθενείς και λεπτούς των αλισκομένων καθέξειν, υπό δε των δυνατών και πλουσίων διαρραγήσεσθαι». Αυτή η παρατήρηση δοκιμάστηκε σκληρά μέσα στον χρόνο. Πάντα ή σχεδόν πάντα ο Ανάχαρσις είχε δίκιο. Στους αδύνατους και στους μικρούς (κοινωνικά εννοείται) βαρύς έπεφτε ο πέλεκυς του νόμου, ενώ για τους άλλους, εκείνους που είχαν εξουσία και χρήμα, η δικαιοσύνη έδειχνε και κατανόηση και επιείκεια. Αναδεικνύεται δηλαδή, πόσο τυφλή είναι η ελληνική Δικαιοσύνη για τους δράστες του λευκού περιλαιμίου τους εγκληματίες υπεράνω πάσης υποψίας.⁹⁵

Ένας σημαντικός επιστήμονας που ασχολήθηκε εκτενώς με τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου ήταν ο Σάδερλαντ.⁹⁶ Κατά τον Σάδερλαντ, στον οποίο αποδίδεται και η πατρότητα του όρου, «έγκλημα του λευκού περιλαιμίου» είναι κάθε έγκλημα που διαπράττεται από φαινομενικά ευυπόληπτα άτομα ανώτερης κοινωνικής τάξης κατά τη διάρκεια τέλεσης των καθηκόντων τους. Με αυτό τον τρόπο δίνεται ένας ταξικός ορισμός των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου. Ο ίδιος ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικός απέναντι στις

---

⁹⁴ E.H. Sutherland με τίτλο «White- Collar Criminality» [American Sociological Review V (1-12)].

⁹⁵ Ι. Μάνδρου, Εγκληματίες υπεράνω πάσης υποψίας, άρθρο δημοσιευμένο στην Εφημερίδα Βήμα, φύλλο της 18.07.1999, αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.vima.gr.

⁹⁶ Χρ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ 109 επ.

θεωρίες που συνέδεαν την φτώχεια με το έγκλημα, πιστεύοντας ότι τα στατιστικά της αστυνομίας στα οποία παρουσιάζονταν τα περισσότερα εγκλήματα να διαπράττονται σε φτωχογειτονιές ήταν εσφαλμένα.

Για να τεκμηριώσει αυτή του την άποψη, ξεκίνησε το 1928 μία έρευνα για τις παραβιάσεις του νόμου από τις εβδομήντα μεγαλύτερες επιχειρήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Μετά από 20 χρόνια κοπιαστικής δουλειάς ολοκλήρωσε το βιβλίο του με τίτλο «Το Έγκλημα του Λευκού Περιλαίμιου», το οποίο αρχικά κυκλοφόρησε χωρίς να αναφέρονται τα ονόματα των επιχειρήσεων που είχαν μεν κατηγορηθεί για κάποια παραβίαση αλλά δεν είχαν καταδικαστεί, από φόβο μην ακολουθήσουν μηνύσεις. Στα πλαίσια της έρευνάς του μελέτησε τέσσερεις τύπους εγκλημάτων που διαπράττονται από μεγάλες επιχειρήσεις: ψευδής δυσφήμιση, καταχρηστικοί όροι συμβάσεων, άδικες εργοδοτικές πρακτικές και παραβιάσεις πνευματικής ιδιοκτησίας, κατατεθέντων σημάτων και πατέντων. Ανακάλυψε 980 παραβιάσεις των σχετικών με τις παραπάνω κατηγορίες νόμων (με αναλογία 14 παραβιάσεις περίπου ανά επιχείρηση). Ο Σάδερλαντ στηρίχθηκε στη θεωρία της συναναστροφής για την ερμηνεία αυτών των παραβιάσεων, θεωρώντας ότι τα νεαρά διευθυντικά στελέχη εξοικειώνονται με την παραβατική συμπεριφορά μιας και η τελευταία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής επιχειρηματικής πρακτικής. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κοινωνία απειλείται περισσότερο από τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου παρά από την εγκληματικότητα των δρόμων, γιατί τα πρώτα προωθούν την κυνικότητα και την αμφισβήτηση βασικών κοινωνικών θεσμών της. Ανέφερε στο βιβλίο του παράλληλα ότι αν και συμβαίνουν εγκλήματα από τις επιχειρήσεις μεγάθια, δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία για αυτή την κατηγορία παραβατικής συμπεριφοράς ώστε να καταγραφούν και να αναλυθούν στις στατιστικές έρευνες.⁹⁷

Η σχέση των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου με τα εγκλήματα του κράτους έγκειται στο γεγονός ότι πάντα οι δράστες του λευκού περιλαίμιου, δεν ήταν ορατοί από τους *φύλακες του νόμου*. Η παραβατικότητά τους ούτε φαίνεται ούτε κραυγάζει. Από την απόψη των διωκτικών αρχών οι μεγαλόσχημοι και οι ισχυροί ξεφεύγουν. Οι εγκληματίες του λευκού περιλαίμιου δεν απασχολούν συχνά εισαγγελείς και δικαστές. Και αν καμιά φορά πέσουν στα

---

⁹⁷ <http://eglima.wordpress.com>.

δίχτυα των κατασταλτικών μηχανισμών, φροντίζουν να περάσουν όσο το δυνατόν ταχύτερα. Πολλοί παράγοντες συμβάλλουν για να είναι αθέατη η εγκληματικότητα των ολίγων από την εγκληματικότητα των πολλών. Το χρήμα, η επωνυμία τους (όταν υπάρχει), το επάγγελμά τους, η κοινωνική τους θέση μετρούν. Οι διωκτικές αρχές συνήθως δεν στρέφουν το ενδιαφέρον τους στους πολίτες υπεράνω πάσης υποψίας. Δεν φωτίζουν τη δράση τους και τη συμπεριφορά τους. Δεν τους θεωρούν «πρότυπο» για εγκληματικές επιδόσεις. *Εκ προοιμίου τους εξαιρούν.* Έτσι οι λίγοι γίνονται λιγότεροι και η επαφή διωκτικών αρχών και εγκληματιών του λευκού περιλαιμίου μεταβάλλεται σε διαδικασία σπάνια και εξαιρετική. Αν όμως τύχει και επώνυμοι, πολίτες ανωτέρω πάσης υποψίας, πιαστούν στα δίχτυα του νόμου, τότε πολλά αλλάζουν και τίποτε δεν είναι όπως πριν. Οι εκπρόσωποι των διωκτικών αρχών δεν βλέπουν από την ίδια οπτική γωνία τους έχοντες και τους μη έχοντες. Αυτό δείχνουν τα στατιστικά δεδομένα και επιβεβαιώνει η ψυχρή λογική των αριθμών.

Η εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου στις επιχειρήσεις, τις περισσότερες φορές εκφράζεται με τη μορφή της διαστρέβλωσης των οικονομικών εκθέσεων των νομικών προσώπων, με τον επιδέξιο χειρισμό των χρηματιστηρίων, τη δωροδοκία, τις καταχρήσεις και την κακή διαχείριση των κεφαλαίων στις παραλαβές και τις πτωχεύσεις. Είναι αυτό που ο Al Capone αποκάλεσε ως “νομιμοποιημένες απάτες”... Το οικονομικό κόστος των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου είναι εμφανώς πολλαπλάσιο από το αντίστοιχο των εγκλημάτων που παραδοσιακά συνιστούν το “εγκληματικό ζήτημα”... Αν και η οικονομική ζημία από το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου είναι πολύ σημαντική, όμως είναι μικρότερη από τη ζημία που προκαλείται στις κοινωνικές σχέσεις. Τα εγκλήματα αυτά προδίδουν την εμπιστοσύνη και επιφέρουν αναξιοπιστία, που με τη σειρά της εξασθενίζει την κοινωνική ηθική και παράγει κοινωνική αποδιοργάνωση σε ευρεία κλίμακα.⁹⁸ Χαρακτηριστικότερα είναι τα παραδείγματα, στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος από μεγαθήρια επιχειρήσεις που σκορπούν τα απόβλητά τους ή τα διοχετεύουν στην αγορά, γνωρίζοντας πως αν και εφόσον ασκηθεί κάποιου είδους δίωξη, οι χρηματικές ποινές ή τα διοικητικά πρόστιμα που θα κληθούν να

---

⁹⁸ Β. Αρτινοπούλου, Ένα κείμενο του 1940 που «φωτογραφίζει» το σήμερα και στην Ελλάδα», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, της 04.06.2009.

πληρώσουν, θα είναι προφανώς μικρότερα από αυτά που κέρδισαν έχοντας τις παράνομες συμπεριφορές.⁹⁹

Είναι ερευνητικά τεκμηριωμένο ότι, η εξάρτηση της Δικαιοσύνης από διάφορα συμφέροντα και την πολιτική, οι πολύπλοκες δικονομικές ρυθμίσεις, η κατάχρηση της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών λειτουργούν θετικά για την ανάπτυξη της διαφθοράς στη Δικαιοσύνη και αποτελούν παράγοντες θετικούς για την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος σε βάρος του Κράτους.

Τα φαινόμενα, που τον τελευταίο καιρό έρχονται στη δημοσιότητα και στην Ελλάδα σχετικά με το παραδικαστικό κύκλωμα, εκτός του ότι επιτείνουν τις συλλογικές παραστάσεις περί ατιμωρησίας των ανώτερων και αποδιαιρώνουν την αξιοπιστία των θεσμών.¹⁰⁰ Τα στατιστικά δεδομένα διεθνώς άλλωστε έχουν καταδείξει ότι οι εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου έχουν πιθανότητες που εγγίζουν το 36% να περάσουν το κατώφλι της φυλακής, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άλλους (τους μη έχοντες) φθάνει το 53% για εγκλήματα όπου δεν απαιτείται βία και το 80% για εκείνα όπου η βία είναι στοιχείο απαραίτητο της εγκληματικής δράσης. Οι σχετικές έρευνες ωστόσο σε διεθνές πεδίο επιβεβαιώνουν τη διαφορετικότητα στη μεταχείριση των εγκληματιών του λευκού περιλαιμίου (ή λευκού κολάρου) με ταυτόσημα συμπεράσματα σε Ευρώπη και σε Αμερική. Αλλιώς κρίνονται οι έχοντες και αλλιώς οι μη κατέχοντες χρήμα, φήμη, όνομα, εξουσία ή «πλάτες» (γιατί και αυτό μετράει). Άλλωστε το δεδομένο της στατιστικής (διεθνώς επιβεβαιωμένο) ότι μόνο το 5,4% των εγκληματιών του λευκού περιλαιμίου που συλλαμβάνονται μπαίνουν τελικά στη φυλακή, ενώ το υπόλοιπο 94,5% χάνεται στη μακρά (συνήθως) δικαστική διαδρομή, αποτελεί αμάχητο τεκμήριο για όσα προαναφέραμε.¹⁰¹

---

⁹⁹ Αγ. Παπανεοφύτου, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι, Τόμος Α', Η γενικότερη δικαιοπολιτική, η νομοθεσία και νομολογία στο πεδίο της ποινικής προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997, σελ 25 επ.

¹⁰⁰ Ι. Μάνδρου, Εγκληματίες υπεράνω πάσης υποψίας-το τεστ με τον οικοδόμο και τον αρχιτέκτονα, το δικηγόρο και τον αλήτη, άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα το Βήμα, της 18.07.1999, η οποία υπογραμμίζει επί λέξει ότι: «Η δικαστική εξουσία κρίνει διαφορετικά δύο δράστες, που διέπραξαν τα ίδια ακριβώς πραγματικά περιστατικά, την ίδια ακριβώς πράξη με την έννοια του ποινικού δικαίου. Η ετυμολογία διαφέρει ανάλογα με την κοινωνική τάξη του κάθε κατηγορουμένου. Η διαφορά ήταν ότι ο ένας ήταν αρχιτέκτονας και ο άλλος οικοδόμος. Και οι δικαστές έκριναν διαφορετικά: ο αρχιτέκτονας όφειλε να πληρώσει και μάλιστα περισσότερο από όσο ήταν η ζημιά· ο οικοδόμος να φυλακιστεί».

¹⁰¹ Ι. Μάνδρου, ό.π.

Αλλά και στο στάδιο της γνωστοποίησης της εγκληματικής δράσης των δραστών του λευκού περιλαιμίου η στατιστική εικόνα στο ίδιο συμπέρασμα συνηγορεί. Στο σύνολο των κατηγορουμένων που προφυλακίζονται το 86,1% ανήκει στις λεγόμενες κατώτερες τάξεις και μόνο το 3% στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα (το υπόλοιπο στις μεσαίες τάξεις). Αλλά και από το σύνολο των καταδικασθέντων το 62,4% ανήκει στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, το 14% στα μεσαία και μόνο το 9,9% στα ανώτερα. Το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται σε ενδιάμεσες κοινωνικές διαστρωματώσεις. Θα μπορούσε κανείς να παραθέσει έρευνες επί ερευνών και στοιχεία επί στοιχείων για να τεκμηριώσει αυτό που θεωρούμε (και είναι) δεδομένο.

Το πρότυπο ότι εγκληματούν μόνο τύποι σαν τον «Γιάννη Αγιάνη» είναι ανύπαρκτο. Όσο τα χρόνια περνούν και το έγκλημα εκσυγχρονίζεται οι εγκληματίες με το λευκό κολάρο αυξάνονται με ραγδαίους ρυθμούς. Όλο και περισσότερο η μόρφωση, η επαγγελματική εξειδίκευση τίθενται στην υπηρεσία του εγκλήματος. Επιστήμονες και πολίτες πέρα και πάνω από κάθε υποψία μετέχουν στην εγκληματική δράση, και μάλιστα με όρους και προϋποθέσεις επικινδυνότητας που τρομάζουν καθώς και με την αगाστή συμπαράσταση των οργάνων του κράτους.¹⁰²

Άλλωστε το οικονομικό έγκλημα που ανθεί στις ημέρες μας και αυξάνεται με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου, τελείται συνήθως από εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου. Από πολίτες ανωτέρω πάσης υποψίας που σε συνεργασία με όργανα του κράτους διαπράττουν τις εγκληματικές τους πράξεις.

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί έστω και καταχρηστικά ότι το κράτος εγκληματεί δια παραλείψεως. Πρόκειται στην ουσία για το κοινωνιολογικό φαινόμενο της ανενέργειας του νόμου.¹⁰³ Τα εγκλήματα που διαπράττουν οι επιχειρήσεις αυτές, είτε οικονομικού είτε περιβαλλοντικού χαρακτήρα, καλύπτονται και δεν διώκονται.

Η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη είναι ένα άλλο ζήτημα που θίγεται με αφορμή τα εγκλήματα αυτά. Η πρόσβαση των πολιτών στη Δικαιοσύνη δεν γίνεται με ίσους όρους. Το

---

¹⁰² 19/2012 ΑΠ: Η επονομαζόμενη «σπείρα της Πεντέλης» Τα περιστατικά δικηγόρου που πρωταγωνιστούσε σε σπείρα καταπατητών σε συνεργασία με υποθηκοφύλακα και συμβολαιογράφους.

¹⁰³ Ν. Κουράκης, *Ποινικές Διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες - Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής, «Εγκληματολογικοί Ορίζοντες», τόμος Α', ό.π., σελ.149 επ.*

γεγονός αυτό αποτελεί παράγοντα της μη εφαρμογής του νόμου γιατί η παραβίαση της νομικής διάταξης δεν συνεπάγεται τις προβλεπόμενες ένομες συνέπειες. Η ανισότιμη πρόσβαση στη Δικαιοσύνη οφείλεται στο γεγονός η προσφυγή στα δικαστήρια απαιτεί χρηματικές δαπάνες (π.χ αμοιβή δικηγόρου) και χρόνο που δεν διαθέτουν εξίσου οι πολίτες που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και στρώματα... Η πραγματικότητα της αδύναμης κοινωνικής θέσης που, συνήθως, συνδυάζεται με ένα εξαιρετικά χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο, αποθαρρύνει τις κυριαρχούμενες τάξεις και στρώματα από τη δικαστική διεκδίκηση των δικαιωμάτων που τους παρέχει ο νόμος.¹⁰⁴

Από την άλλη όμως πλευρά, όσον αφορά τα ποσοστά των ατόμων που η αστυνομία παραπέμπει σε εισαγγελική αρχή ως υπόπτους ή δράστες τέλεσης ενός αδικήματος και των καταδικασθέντων από το δικαστήριο διαπιστώνεται ότι εκπροσωπούν σε υψηλότερα ποσοστά τα κατώτερα οικονομικά στρώματα.¹⁰⁵

Ένα άλλο ζήτημα που ανακύπτει στο σημείο αυτό είναι τα περιβαλλοντικές καταστροφές και τα ατυχήματα που επέρχονται από τις τραγικές παραλείψεις του κράτους να προβεί σε ελέγχους τήρησης της νομοθεσίας. Τα παραδείγματα, ιδιαίτερα στη βαριά βιομηχανία, που δεν χρησιμοποιούνται ή δεν ανανεώνονται τα φίλτρα εκπομπής αερίων και δεν γίνονται έλεγχοι είναι πολλά. Οι επιπτώσεις ρύπανσης είναι τραγικές. Υπάρχει όμως και ένα χειρότερο έγκλημα, εκείνο της απόκρυψης σοβαρών ατυχημάτων, όπως των πυρηνικών. Με το ν. 1938/1991, ύστερα από το βάρος και την καθυστέρηση ενημέρωσης του κοινού για το πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ,¹⁰⁶ ψηφίστηκε ο ως άνω νόμος που υπαγόρευε την αναγκαιότητα στα κράτη να παρέχουν τις κατάλληλες πληροφορίες σε περίπτωση πυρηνικού ατυχήματος. Η πρωταρχική ευθύνη, όπως και για το ατύχημα στο Μποπάλ, που μικρές αναφορές έχουν γίνει, αλλά και στη Φουκουσίμα πιο πρόσφατα, βαραίνει τα θεσμικά όργανα που απέτυχαν να αναγνωρίσουν τους πραγματικούς κινδύνους από τη λειτουργία των αντιδραστήρων, να εφαρμόσουν τα κατάλληλα πρότυπα ασφαλείας και εν τέλει να προστατεύσουν τον πληθυσμό, έχοντας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες διαθέσιμες από καιρό. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τις εταιρείες στην Ευρώπη, διαχείρισης αποβλήτων. Στη

---

¹⁰⁴ Δ. Καλτσώνης, Κράτος και Ανεπέργεια του νόμου, ό.π., σελ 105 επ.

¹⁰⁵ Ε. Λαμπροπούλου, ό.π., σελ 246 επ.

¹⁰⁶ Αγ. Παπανεοφύτου, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι, Τόμος Α', ό.π., σελ. 25.

διαδικασία αυτή εμπλέκεται η Μαφία και με κρατικές συμφωνίες θάβονται σε ακατάλληλες περιοχές, με ανεπανόρθωτες για την υγεία και το περιβάλλον επιπτώσεις.

Τα ως άνω εγκλήματα, μπορούν να καταταγούν στην εγκληματογόνο συμπεριφορά του κράτους με ολέθριες συνέπειες στη ζωή και στην υγεία των πολιτών.

Γ.2] Παραβιάσεις υγείας και ασφάλειας

Άλλη μία σοβαρή έκφανση της εγκληματογόνου συμπεριφοράς του κράτους, είναι οι παραβιάσεις που εμφανίζονται στους τομείς της υγείας και της ασφάλειας.

Μία έκφανση των παραβάσεων αυτών είναι ότι, κατά καιρούς παίρνονται μέτρα που μεταφέρουν όλο και περισσότερο το οικονομικό βάρος για παροχές υγείας από το κράτος στα ασφαλιστικά ταμεία και από την άλλη τα ταμεία περικόπτουν όλο και περισσότερο τις παροχές τους. Τα ταμεία δεν πληρώνουν την για πρόληψη, για φροντίδα υγείας και διαγνωστικές εξετάσεις και επεμβάσεις με τα πιο σύγχρονα ιατροτεχνολογικά μέσα. Επιβάλλουν ή και αυξάνουν τις εισφορές στον κλάδο της υγείας. Ταυτόχρονα προωθείται η μείωση των κρατικών δαπανών για την κοινωνική ασφάλιση και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Το οικονομικό βάρος μεταφέρεται στις λαϊκές οικογένειες που δύσκολα θα μπορέσουν να ανταποκριθούν και όλα αυτά προωθούνται στο όνομα της βιωσιμότητας των ταμείων και των συστημάτων υγείας, ενώ το τελευταίο διάστημα, στο πλαίσιο της καπιταλιστικής κρίσης, έχει ενταθεί και το επιχείρημα «του περιορισμού του δημοσιονομικού ελλείμματος και αποφυγής της πτώχευσης». Επιπλέον ενισχύεται η κεφαλαιοκρατική δραστηριότητα στην Υγεία και Πρόνοια διότι ο τομέας αυτός θεωρείται ιδιαίτερα κερδοφόρος για το κεφάλαιο. Αντίστοιχα προωθείται και η επιχειρηματική δράση στην ασφάλιση (ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες).

Από την άλλη πλευρά, η άλλη έκφανση των παραβάσεων αυτών είναι η ποιότητα των εργασιακών σχέσεων. Βάσει στοιχείων του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, έχουμε παγκοσμίως ένα νεκρό κάθε 20 περίπου δευτερόλεπτα. Κάθε χρόνο συμβαίνουν χιλιάδες εργατικά ατυχήματα στη χώρα μας. Μερικά από αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα το θάνατο, άλλα την προσωρινή ή μόνιμη ανικανότητα. Προκειμένου να φέρουν εις πέρας, οι εργοδότες τη

δουλειά τους και να εξασφαλίσουν την αύξηση του κέρδους τους, παραβλέπουν οποιουδήποτε κανόνες ασφάλειας και υγιεινής, και μάλιστα εκμεταλλεύονται την ανενέργεια του νομικού συστήματος.¹⁰⁷ Πολλά από τα ατυχήματα δεν αναγγέλλονται στο ΙΚΑ, στην Αστυνομία ή στην Επιθεώρηση Εργασίας και δεν καταλήγουν στη Δικαιοσύνη, είτε ύστερα από εκβιασμούς της εργοδοσίας, είτε λόγω μη οικονομικής δυνατότητας του εργαζόμενου να πράξει καταλλήλως, με αποτέλεσμα να καθίστανται αυτοί οι νόμοι ανενεργοί στην ουσία.

Παράδειγμα

Στη συνέχεια, παρατίθεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα παράβασης του δικαιώματος της υγείας και της ασφάλειας. Η υπ' αριθμ. 30/2005 προσφυγή του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατά της Ελλάδος, είναι χαρακτηριστική περίπτωση. Το ΙΜΔΑ υποστήριξε, ότι του κράτος παραβίασε το άρθρο 11 του ΕΚΧ, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας της υγείας, διότι δεν προέβλεψε τις βλαβερές συνέπειες στο περιβάλλον από την εκμετάλλευση του λιγνίτη και δεν ανέπτυξε στρατηγικές πρόληψης και καταπολέμησης των κινδύνων για την υγεία των πληθυσμών που ζουν στις περιοχές εκμετάλλευσής του. Υπογράμμισε την περαιτέρω επιβάρυνση της υγείας όσων εργάζονται στις πηγές ρύπανσης και έθεσε το ζήτημα της τήρησης της σχετικής νομοθεσίας για την πρόληψη του κινδύνου στην εργασία. Υποστήριξε ότι το κράτος, παραβίασε το άρθρο 3 παρ. 1 και 2 ΕΚΧ, το δικαίωμα για ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας, διότι δεν έχει καθιερώσει επαρκές νομοθετικό πλαίσιο το οποίο εγγυάται την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων στα λιγνιτωρυχεία και δεν έχει λάβει αποτελεσματικά μέτρα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας. Υποστήριξε ακόμη, ότι το κράτος παραβίασε το άρθρο το άρθρο 2 παρ. 4, το δικαίωμα για δίκαιες συνθήκες εργασίας, διότι δεν έχουν προβλεφθεί για τους εργαζομένους μείωση της διάρκειας εργασίας ή συμπληρωματικές άδειες με αποδοχές, όπως το άρθρο απαιτεί. Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων προς την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθετήθηκε και κοινοποιήθηκε στα

---

¹⁰⁷ J. Muncie, Eugene McLaughlin, The problem of crime, σελ 246.

ενδιαφερόμενα μέρη στις 06.02.2007, αλλά δημοσιεύτηκε, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Πρωτοκόλλου στις 07.06.2007, κατόπιν παρέλευσης 4 μηνών. Η Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων κατέληξε ότι η Ελλάδα παραβίασε τα άρθρα 11, 3 παρ 2 και 2 παρ.4, ενώ δε δέχτηκε την παράβαση του άρθρου 3 παρ. 1.

Η υπόθεση αυτή έθεσε ευθέως για πρώτη φορά ενώπιον διεθνούς οργάνου, το σύνδεσμο μεταξύ προστασίας του περιβάλλοντος και της υγείας. Η Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων επισημαίνει τη συμπληρωματική σχέση του άρθρου 11 ΕΚΧ, του δικαιώματος στο καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας και του άρθρου 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας της ζωής (παρ. 202).

Σε εθνικό επίπεδο, η σημασία της υπόθεσης συνίσταται στην ανάδειξη για πρώτη φορά από ένα διεθνές όργανο του συνόλου των περιβαλλοντικών παραβάσεων από τις λιγνιτικές δραστηριότητες της Δ.Ε.Η στην ευρύτερη περιοχή της Πτολεμαΐδας και της Μεγαλόπολης, οι οποίες θέτουν σε κίνδυνο την υγεία των κατοίκων και των εργαζομένων. Η υπόθεση εγείρει μια σημαντική πτυχή της συνάρθρωσης των περιβαλλοντικών υποχρεώσεων της Ελλάδας, όπως απορρέουν από το Πρωτόκολλο του Κιότο, την ευρωπαϊκή νομοθεσία και το εσωτερικό δίκαιο. Με το ν. 2773/1999, ύστερα από τη μερική ιδιωτικοποίηση της Δ.Ε.Η, το Κράτος είναι υποχρεωμένο να ασκεί έλεγχο στις δραστηριότητες της. Οι παραβάσεις προκύπτουν από μία σειρά πράξεων και παραλείψεων του Κράτους.¹⁰⁸

Γ.3] Εγκλήματα που συνδέονται με την ασφάλεια και τα σώματα ασφαλείας.

Η πλειοψηφία των εγκλημάτων της κατηγορίας αυτής τυποποιείται και περιγράφεται ως εγκληματική συμπεριφορά στον ελληνικό ποινικό κώδικα αλλά και σε διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετήματα και διακηρύξεις διεθνούς δικαίου. Εντούτοις τα εγκλήματα αυτά είναι από τα πιο χαρακτηριστικά και προσδιοριστικά της έννοιας των εγκλημάτων του κράτους και λόγω της παλαιότητας τους από την απαρχή της ίδρυσης του κράτους και λόγω της έντασής τους. Τα σώματα ασφαλείας ήταν εκείνα που ανέκαθεν αποτελούσαν το εργαλείο του κράτους για την επιβολή του, όταν δεν μπορούσε να επέλθει η συναίνεση, μέσω πάντα

---

¹⁰⁸ Τ. Σταυράκη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ΙΜΔΑ, Προσφυγή Αρ. 30/2005 www.mfhr.gr

της βίας και της καταστολής. Η αστυνομική βία, τα βασανιστήρια, οι απάνθρωπες μεταχειρίσεις, η μαζική πολιτική βία και η αξιοποίηση του υποκόσμου εκ μέρους του κράτους καθώς και η στρατηγική της έντασης με την υπερπαραγωγή της βίας, είναι έννοιες που θα μας απασχολήσουν στο σημείο αυτό. Η στρατηγική της έντασης, που συνίσταται στη κλιμάκωση αναμετρήσεων στο πεδίο όπου το κράτος μέσα από τη άγρια καταστολή και τον αυταρχισμό επιδιώκει να χειραγωγήσει τους πολίτες, είναι μία σημαντική παράμετρος για την εξέταση των φαινομένων αυτών, ιδιαιτέρως σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε.

Γ.3.1] Βασανιστήρια

Τα βασανιστήρια και οι απάνθρωπες μεταχειρίσεις¹⁰⁹ αναδείχτηκαν τις τελευταίες δεκαετίες σε εργαλείο υψηλών προδιαγραφών στα χέρια οργάνων αυταρχικών, καθεστώτων, αστυνομικών και στρατιωτικών αρχών, όπως περιγράφουν και καταγγέλλουν συστηματικά Διεθνείς Οργανισμοί αλλά και μη κυβερνητικές οργανώσεις όπως η Διεθνής Αμνηστία, στις εκθέσεις τους. Τα βασανιστήρια,¹¹⁰ ως βάνουση ανακριτική ή σωφρονιστική μέθοδος, με αποσπασματικό ή συστηματικό τρόπο, που απλώθηκαν σε όλη την υφήλιο, αποτελούν ίσως την κορυφαία προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και συνακόλουθα των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Δεν υπάρχει σήμερα κράτος, που να μη καταδικάζει τα βασανιστήρια. Τουλάχιστον, σε επίπεδο εσωτερικής νομοθετικής παραγωγής, στη συντριπτική πλειοψηφία των κρατών απαγορεύονται ρητά και χωρίς επιφυλάξεις.¹¹¹ Εντούτοις, ακόμη και σήμερα, η δικαιοσύνη, όπως αναφέρει ο Μ. Φουκώ *«καταδιώκει το σώμα πέρα από κάθε δυνατή οδύνη. Αυτός είναι ο λόγος που τα βασανιστήρια παρατείνονται ακόμα και μετά το θάνατο: πτώματα που καίγονται, σώματα που σέρνονται πάνω σε σιδερένια πλέγματα και που εκτίθενται στους δρόμους. Το ποινικό βασανιστήριο δεν ανταποκρίνεται σε οποιαδήποτε σωματική τιμωρία: είναι μια διαφοροποιημένη παραγωγή από οδύνες, μια τελετουργία οργανωμένη για να*

---

¹⁰⁹ Κ. Σιμόπουλος, Βασανιστήρια και εξουσία- Από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, το Βυζάντιο και την τουρκοκρατία ως την εποχή μας, Αθήνα, 1994, σελ. 11.

¹¹⁰ Κ. Σιμιτσής, Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996, σελ 9 επ.

¹¹¹ Κ. Σιμιτσής, ό.π., σελ 65 επ.

στιγματίζει τα θύματα και να εκδηλώσει την εξουσία που τιμωρεί- και όχι την εκτράχυνση μιας δικαιουσύνης που παραμερίζοντας τις αρχές της χάνει τον έλεγχο των πράξεών της. Στις υπερβολές των βασανιστηρίων επενδύεται μία ολόκληρη οικονομία της εξουσίας».¹¹²

Ειδικότερα όσον αφορά τα βασανιστήρια, το άρθρο 7 παρ. 2 του Συντάγματος απαγορεύει ρητά κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στα πλαίσια του ποινικού κολασμού, από την προσωπική κράτηση και ανάκριση έως και σε κάθε άλλου είδους περιορισμού της ελευθερίας. Το Σύνταγμα δεσμεύει τα κρατικά όργανα και όλες οι αντίθετες οι διατάξεις πάσχουν αντισυνταγματικότητας.¹¹³

Υλοποιώντας τη συνταγματική επιταγή, με το ν. 1500/1984 εισήχθησαν στον ποινικό κώδικα οι διατάξεις, που τυποποιούν το έγκλημα των βασανιστηρίων και των άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η διάταξη του άρθρου 137 Α ορίζει ότι: «1. Υπάλληλος ή στρατιωτικός, στα καθήκοντα του οποίου ανάγεται η δίωξη ή η ανάκριση ή η εξέταση αξιόποινων πράξεων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων ή η εκτέλεση ποινών ή η φύλαξη ή η επιμέλεια κρατουμένων, τιμωρείται με κάθειρξη, εάν υποβάλλει σε βασανιστήρια κατά την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων πρόσωπο που βρίσκεται στην εξουσία του με σκοπό: α] να αποσπάσει από αυτό ή από τρίτο πρόσωπο ομολογία, κατάθεση, πληροφορία ή δήλωση αποκήρυξης ή αποδοχή πολιτικής ή άλλης ιδεολογίας, β] να το τιμωρήσει, γ] να εκφοβίσει αυτό ή τρίτα πρόσωπα. Με την ίδια ποινή τιμωρείται υπάλληλος ή στρατιωτικός που με εντολή των προϊσταμένων του ή αυτοβούλως σφετερίζεται τέτοια καθήκοντα και τελεί τις πράξεις του προηγούμενου εδαφίου. 2. Βασανιστήρια συνιστούν, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και κάθε παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάμψουν τη βούληση του θύματος. 3. Σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, άσκηση παράνομης σωματικής ή ψυχολογικής βίας και κάθε άλλη σοβαρή προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που τελείται από τα πρόσωπα, υπό τις περιστάσεις και για τους σκοπούς που προβλέπει η παρ. 1, εφ' όσον δεν υπάγεται στην έννοια της παρ. 2, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 ετών, αν δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη

¹¹² Μ. Φουκώ, Επιτήρηση και Τιμωρία- Η Γέννηση της φυλακής, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, σελ 50.

¹¹³ Α. Δημητρόπουλος Γ., Συνταγματικά Δικαιώματα, Σάκκουλας, 2008², σελ 252 επ.

διάταξη. Ως προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας θεωρούνται ιδίως: Α] η χρησιμοποίηση ανιχνευτή αλήθειας, Β] η παρατεταμένη απομόνωση Γ] η σοβαρή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας. 4. Δεν υπάγονται στην έννοια του άρθρου αυτού πράξεις ή συνέπειες συμφυείς προς τη νόμιμη εκτέλεση ποινής ή άλλου νόμιμου περιορισμού της ελευθερίας ή προς άλλο νόμιμο μέτρο δικονομικού καταναγκασμού».

Ωστόσο, υπάρχουν σημεία, που σκοπίμως, κατά την άποψή μου, αφέθηκαν από το νομοθέτη στην αοριστία. Όπως για παράδειγμα, όταν κάνει λόγο για *σοβαρή προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας*. Ο όρος «σοβαρή» είναι μία αόριστη έννοια, που επιδέχεται διάφορες αξιολογήσεις. Σε κάθε περίπτωση, οποιαδήποτε προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας, αποτελεί ένα εξευτελιστικό και απάνθρωπο τρόπο μεταχείρισης και χρήζει τιμωρίας από το δράστη. Επιπρόσθετα, η παρ. 4 αφήνει κενά, που ενδεχομένως μπορούν να παρεισφρήσουν συμπεριφορές και με πρόφαση την ασφάλεια και την νομιμότητα να καταλήγουν μη εγκληματικές με την έννοια του ποινικού δικαίου. Το κράτος δηλαδή, καίτοι θεσπίζει νόμους, προκειμένου να τιμωρεί τα όργανά του, όταν διαπράττουν τις περιγραφόμενες εγκληματικές συμπεριφορές, αφήνει ανοιχτές «Κερκόπορτες», έτσι ώστε να διαστέλλονται τα όρια της νομιμότητας και να διαφεύγουν δράστες που έχουν φερθεί με εξευτελιστικό και απάνθρωπο τρόπο στα θύματά τους. Τα βασανιστήρια αποκαλύπτουν τον σκληρό πυρήνα της κρατικής εξουσίας και τον εκφράζουν συνάμα.¹¹⁴

Στη συνέχεια, ο ποινικός νομοθέτης αναλύει διακεκριμένες περιπτώσεις βασανιστηρίων, οι οποίες τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. Αυτό συμβαίνει όταν *α] χρησιμοποιούνται μέσα ή τρόποι συστηματικού βασανισμού, ιδίως κτυπήματα στα πέλματα του θύματος (φάλαγγα) ή ηλεκτροσόκ ή εικονική εκτέλεση ή παραισθησιογόνες ουσίες β] αν οι πράξεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του θύματος γ] αν ο δράστης τελεί τις πράξεις αυτές κατά συνήθεια ή κρίνεται από τις περιστάσεις τέλεσης ως ιδιαίτερος επικίνδυνος δ] αν ο υπαίτιος προϊστάμενος έδωσε εντολή τέλεσης της πράξης...3. Αν ο πράξεις επέφεραν το θάνατο του θύματος, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη.*

---

¹¹⁴ Κ. Σιμιτσής, ό.π., σελ 43.

Αξιοσημείωτη είναι, η σημασία που απέκτησε η φυλακή, όπως άλλωστε και τα σύγχρονα άσυλα φρενοβλαβών, ως κύρια έκφραση και συμπύκνωση ενός γενικότερου κλίματος πειθαρχίας, συντηρούμενου από την εξουσία.¹¹⁵

Παραδείγματα από το ελληνικό περιβάλλον

Και στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο να τονίσουμε άλλη μία φορά, την ανενέργεια του νόμου στα εγκλήματα του κράτους. Τα περιστατικά, που καταλήγουν στη δικαιοσύνη είναι μηδαμικά σε σχέση με την έκτασή τους. Η χρήση βίας από την πλευρά του κράτους και η καταστολή από τα όργανά του, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχισή του, ειδικά σε περιόδους κρίσης που περιορίζεται η συναίνεση της άρχουσας τάξης με τα λαϊκά στρώματα, γίνεται οξύτερη και δριμύτερη.

Για παράδειγμα στις 27.10.2008 έπεσε νεκρός στην Υποδιεύθυνση Αλλοδαπών στην Πέτρου Ράλλη μετανάστης Πακιστανός επ' ονόματι Μοχάμεντ Ασραφ, 24 ετών, όταν αστυνομικοί, επιχειρώντας δήθεν να τους βάλουν σε μία ουρά, άρχισαν να χρησιμοποιούν γκλομπ, με αποτέλεσμα τον άγριο ξυλοδαρμό και το θάνατό του. Μέχρι σήμερα δεν έχει ασκηθεί καμία ποινική δίωξη.¹¹⁶

Άλλο ένα παράδειγμα, άθλιων συνθηκών κράτησης, που αναλογιζόμενοι τις παραβιάσεις και την ανενέργεια των υφιστάμενων νόμων, οδηγούμαστε στη στοιχειοθέτηση των εγκλημάτων του κράτους, είναι οι συνθήκες των φυλακών της Αμυγδαλέζας. Κρατούνται γυναίκες και ανήλικα παιδιά σε άθλιες συνθήκες, με μοναδικό έγκλημα ότι δεν έχουν άδεια παραμονής. Οι έγκλειστοι στα μεσαιωνικού τύπου κρατητήρια πέφτουν θύματα κακομεταχείρισης σε καθημερινή βάση. Σε κελιά 10 τ.μ, χωρίς φυσικό φως, στοιβάζονται 14-16 γυναίκες, ανήμπορες να σταθούν, ακόμη και να αναπνεύσουν. Οι κρατούμενες κοιμούνται σε κτιστά κρεβάτια, χωρίς σεντόνια, ο προαυλισμός τους σε καγκελόφραχτο χώρο 15 τμ γίνεται 1-2 φορές την εβδομάδα. Επιπρόσθετα θέρμανση και ζεστό νερό θεωρείται πολυτέλεια, ενώ ο ιατρικός έλεγχος και η περίθαλψη σπανίζουν. Οι καταγγελίες για ξυλοδαρμούς και για

---

¹¹⁵ Ν. Κουράκης, Το πρόβλημα της ποινικής καταστολής στο έργο του Μισέλ Φουκώ», Μισέλ Φουκώ, «Επιτήρηση και Τιμωρία- Η Γέννηση της φυλακής», εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1989, σελ 414 επ.

¹¹⁶ www.ksm.gr

βιασμούς είναι συχνοί. Τα ασυνόδευτα παιδιά ζουν σε σκοτεινά, βρώμικα κελιά, χωρίς καμιά δυνατότητα επικοινωνίας, αφού δεν προαυλίζονται ποτέ. Πρόσφατα, οι ανήλικοι ξεκίνησαν απεργία πείνας, ύστερα από τον ξυλοδαρμό ενός συγκρατούμενού τους από έναν φύλακα. Πρόκειται για έναν χώρο νομικής αυθαιρεσίας, κρατικής εγκληματικότητας και παραβίασης κάθε ανθρώπινου δικαιώματος. Σύμφωνα με το ν. 2910/2001 περί μετανάστευσης η κράτηση του αλλοδαπού για διοικητικούς λόγους είναι το έσχατο μέτρο που μπορεί να λάβει ο κρατικός μηχανισμός. Το ελληνικό κράτος παραβαίνει διεθνείς συνθήκες (Διεθνές Σύμφωνο περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Σύμβαση Γενεύης για τους Πρόσφυγες, τις οποίες έχει επικυρώσει. Το κράτος δεσμεύεται νομικά για τις αρχές του δικαίου και υπεράσπισης των δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και από την άλλη εγκληματεί και καταπατά τις νομικές του δεσμεύσεις. Επιπρόσθετα, οι απελάσεις ενισχύουν το εμπόριο παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων. Επισημαίνεται ότι με το ν. 4043/2012 θεσπίστηκαν και μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα καταστήματα κράτησης.¹¹⁷

Σε διεθνές επίπεδο έχει θεσπισθεί η Διεθνής Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Τιμωρίας, η οποία κυρώθηκε με το ν. 1782 της 01.03.1988 και αποτελεί εσωτερικό δίκαιο. Παράλληλα, και σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει θεσπιστεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί προλήψεως των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή ποινής της 26.11.1987, που κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1949/1991, με την οποία συνεστήθη Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Περαιτέρω, το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ορίζει ότι «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική». Η παραβίαση του άρθρου αυτού, όπως και η παραβίαση κάθε διάταξης της ΕΣΔΑ παρέχει στο πρόσωπο το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή στο ΕΔΔΑ. Το θεσμικό σύστημα της ΕΣΔΑ με το ΕΔΔΑ δραστηριοποιείται γύρω από το ζήτημα της προστασίας από τα βασανιστήρια και έχει αναπτυχθεί πλούσια νομολογία, όπως παρατίθεται παρακάτω.

---

¹¹⁷ ΦΕΚ Α25/13-2-2012

Χαρακτηριστική είναι η καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στην υπόθεση «Zontul».¹¹⁸ Η υπόθεση αυτή αφορούσε περιστατικό βιασμού κρατούμενου μετανάστη με γκλομπ από άνδρα του Λιμενικού Σώματος παρουσία συναδέλφων του στα Χανιά το 2004. Οι λιμενικοί στη συνέχεια χτύπησαν τους μετανάστες συγκρατούμενούς του, τους κατέβρεξαν με νερό και τους περιέλουσαν με χημικές ουσίες. Ο προσφεύγων, επικαλούμενος το άρθρο 3, ισχυρίσθηκε ότι υπήρξε θύμα βασανιστηρίων με το να κακοποιηθεί σεξουαλικά, ότι οι ελληνικές Αρχές δεν διεξήγαγαν σχετικά μια επαρκή, δίκαιη και αμερόληπτη έρευνα και ότι το Εφετείο επέβαλε δυσανάλογα επιεικείς ποινές στους εμπλεκόμενους λιμενικούς. Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι τόσο το Ναυτοδικείο Χανίων, όσο και το Εφετείο, δέχθηκαν τον ισχυρισμό του προσφεύγοντα περί εξαναγκασμένης διείσδυσης με γκλομπ, η οποία του προξένησε έντονο σωματικό πόνο. Το Εφετείο, ωστόσο, δεν έκρινε τον υπαίτιο λιμενικό ένοχο διάπραξης του εγκλήματος του βασανιστηρίου (137 Α πργ. 2 ΠΚ), καθώς έκρινε ότι εξέλιπε το στοιχείο της μεθόδευσης, αλλά τον έκρινε ένοχο για σοβαρή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (137 Α πργ. 3). Το Δικαστήριο, υπενθυμίζοντας παλαιότερη νομολογία του, υπογράμμισε ότι ο βιασμός έγκλειστου από όργανο του Κράτους αποτελεί μια ιδιαιτέρως βαριά και ειδική μορφή κακομεταχείρισης και αποφάνθηκε ότι η εξαναγκασμένη διείσδυση με χρήση αντικειμένου αποτελούσε αδιαμφισβήτητα μια πράξη βασανισμού, λαμβανομένων δε υπόψη της απάνθρωπης φύσης και του ηθελημένου χαρακτήρα της πράξης. Το ΕΔΔΑ σημείωσε περαιτέρω ότι το πόρισμα της διοικητικής εξέτασης διαστρέβλωνε τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντα, καθώς παρουσίαζε το γεγονός του βιασμού του ως «χαστούκι» και ως «χρήση ψυχολογικής βίας», ενώ ανέφερε ότι ο προσφεύγων δεν επιθυμούσε την τιμωρία των υπαιτίων. Λαμβανομένου ωστόσο υπόψη, ότι ο υπαίτιος λιμενικός είχε κηρυχθεί ένοχος σοβαρής προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η διοικητική και ποινική διαδικασία διεξήχθησαν με τη δέουσα αμεσότητα και επιμέλεια. Εντούτοις, η ποινή, που επιβλήθηκε στον λιμενικό υπάλληλο υπήρξε δυσανάλογα επιεικής, ενόψει και της παραβίασης ενός θεμελιώδους δικαιώματος. Μια τέτοια ποινή στερείτο αφ' ενός αποτρεπτικού αποτελέσματος, αφ' ετέρου δεν μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη

---

¹¹⁸ Προσφυγή 12294/2007, απόφαση 17.1.2012, Συνήγορος Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2012, τεύχος 89/2012, σελ. 68 – 69.

εκ μέρους του θύματος. Εξάλλου ο προσφεύγων διέμενε στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια μέρους της ποινικής διαδικασίας. Λόγω της ελλιπούς πληροφόρησης, που παρείχε στον προσφεύγοντα η ελληνική Πρεσβεία στο Λονδίνο, κατέστη αδύνατη η συμμετοχή του στο σύνολο της ποινικής διαδικασίας ως πολιτικός ενάγοντος. Το γεγονός αυτό τον εμπόδισε να ασκήσει όλα τα δικαιώματα των πολιτικώς εναγόντων που απορρέουν από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.¹¹⁹

Παραδείγματα βασανιστηρίων από το διεθνές περιβάλλον

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα, από το διεθνές περιβάλλον, των βασανιστηρίων που υπέστησαν δεκάδες χιλιάδες πολιτών στην χώρας του Νότιου Κώνου, με σπόνσορες μάλιστα εταιρείες μεγαθήρια. Στην Αργεντινή για παράδειγμα, οι επιθέσεις εναντίον των ηγετών των συνδικάτων πραγματοποιούνταν συχνά σε στενή συνεργασία με τους εργοδότες και μερικές υποθέσεις που διενήργησε τα τελευταία χρόνια η δικαιοσύνη αποτελούν τα πιο καλά τεκμηριωμένα παραδείγματα της άμεσης ανάμειξης τοπικών θυγατρικών των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών. Αφού η χούντα στην Αργεντινή κατέλαβε την εξουσία και εφάρμοσε τις πολιτικές του Σικάγο, μπορούσαν πλέον να κατακλύζουν την εγχώρια αγορά με εισαγόμενα προϊόντα, να πληρώνουν χαμηλότερους μισθούς, να απολύουν εργάτες κατά το δοκούν και να επαναπατρίζουν τα κέρδη τους χωρίς να υπόκεινται σε καμία ρύθμιση. Αρκετές πολυεθνικές εκδήλωσαν με θέρμη την ευγνωμοσύνη τους. Την Πρωτοχρονιά του 1977, μετά την επιβολή της στρατιωτικής χούντας στην Αργεντινή, η Ford Motor Company, καταχώρισε στις εφημερίδες μια ανακοίνωση στην οποία ταυτιζόταν απροκάλυπτα με το καθεστώς.

Στη Βραζιλία όπως και στην Αργεντινή, αρκετές πολυεθνικές συνασπίστηκαν και χρηματοδοτούσαν από κοινού τα δικά τους ιδιωτικά αποσπάσματα βασανιστών. Στα μέσα του 1969, με την έναρξη της βίαιης περιόδου της χούντας, δημιουργήθηκε μια υπεράνω νόμου αστυνομική δύναμη, ευρύτερα γνωστή ως OBAN, στελεχωμένη με αξιωματικούς του στρατού και χρηματοδοτούμενη από εισφορές πολυεθνικών, συμπεριλαμβανομένης της FORD και της

---

¹¹⁹ECHR 017 (2011), 17.1.2011

GENERAL MOTORS. Καθώς δρούσε εκτός των επίσημων αστυνομικών και στρατιωτικών ιεραρχικών δομών, OBAN απολάμβανε «μια ελαστικότητα και μια ατιμωρησία σε ό,τι αφορούσε τις ανακριτικές μεθόδους της.

Ωστόσο στην Αργεντινή η FORD προμήθευε με οχήματα το στρατό, τα δε πράσινα σεντάν Ford Falcon ήταν τα αυτοκίνητα που χρησιμοποιήθηκαν σε χιλιάδες απαγωγές και εξαφανίσεις. Ενώ η Ford προμήθευε με αυτοκίνητα τη χούντα, η χούντα προσέφερε μια σημαντική εκδούλευση: Απάλλαξε τις γραμμές παραγωγής της από τους ενοχλητικούς συνδικαλιστές. Δεν ήταν όμως μόνο οι συνδικαλιστές που δέχτηκαν επιθέσεις, αλλά όλοι όσοι εκπροσωπούσαν ένα όραμα για την κοινωνία που βασιζόταν σε αξίες διαφορετικές από το καθαρό κέρδος.

Ση Χιλή, στην Αργεντινή και στην Ουρουγουάη, οι χούντες οργάνωσαν μαζικές επιχειρήσεις ιδεολογικής εκκαθάρισης, καίγοντας βιβλία του Φρόιντ, του Μαρξ και του Νερούδα, κλείνοντας εκατοντάδες εφημερίδες και περιοδικά, καταλαμβάνοντας τα πανεπιστήμια, απαγορεύοντας τις απεργίες και τις πολιτικές συγκεντρώσεις.

Χαρακτηριστικά, στη Χιλή, μετά τη δολοφονία του Αλιέντε, ξεκίνησε η τρομοκρατία των Χιλιανών. Πάνω από 13.500 πολίτες συνελήφθησαν, στοιβάχτηκαν σε φορτηγά και οδηγήθηκαν σε φυλακές. Χιλιάδες κατέληξαν στα δύο κυριότερα ποδοσφαιρικά γήπεδα του Σαντιάγκο, το Στάδιο της Χιλής και το τεράστιο Εθνικό Στάδιο. Μέσα στο εθνικό στάδιο, ο θάνατος αντικατέστησε το ποδόσφαιρο ως δημόσιο θέαμα. Κουκουλοφόροι καταδότες περιφέρονταν στις κερκίδες και υπεδείκνυαν του «υπονομευτές» στους στρατιώτες που τους συνόδευαν, οι οποίοι τους έσερναν στα αποδυτήρια και στα θεωρεία των επισήμων, που είχαν μετατραπεί σε αυτοσχέδιους θαλάμους βασανιστηρίων. Εκατοντάδες εκτελέστηκαν. Τα άψυχα σώματα εγκαταλείπονταν στα κράσπεδα μεγάλων αυτοκινητοδρόμων ή κατέληγαν στα λασπωμένα κανάλια της πόλης. Συνολικά, περισσότεροι από 3.200 άνθρωποι εξαφανίστηκαν ή εκτελέστηκαν, τουλάχιστον 80.000 φυλακίστηκαν και 200.000 εγκατέλειψαν τη χώρα για πολιτικούς λόγους.¹²⁰

---

¹²⁰ N. Klein, Το δόγμα του Σοκ, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2007, σελ 138 επ.

Γ.3.2] Η άσκηση βίας και η στρατηγική της έντασης

Εγκλήματα του κράτους, όπως προειπώθηκε, ορίζονται εκείνα που διαπράττονται από κράτη ή κυβερνήσεις, με σκοπό να προωθήσουν μια ποικιλία πολιτικών στο εσωτερικό τους ή στο εξωτερικό. Κύρια χαρακτηριστικά τους, όπως αναλυτικά αναφέρθηκε παραπάνω, σε σχέση με άλλες κατηγορίες εγκλημάτων είναι:

α) ότι οι αντικειμενικές συνθήκες που αποτελούν το υπόστρωμα της διάπραξης τους σχετίζονται με την πραγμάτωση της κυριαρχίας της κρατικής εξουσίας και τον μονοπωλιακό χαρακτήρα της. Έτσι π.χ το μονοπώλιο της έννομης βίας, το μονοπώλιο της νομοθέτησης και εκείνο του ελέγχου της νομιμότητας στις λειτουργίες των θεσμών, συνιστούν λειτουργίες που η «εκτροπή» ή η νόθευσή τους οδηγεί στα εγκλήματα του κράτους και

β) ότι πρόκειται για εγκληματικά περιστατικά όπου ο πραγματικός υπεύθυνος φορέας του εγκλήματος (ηθικός αυτουργός και αυτουργός) είναι ο ίδιος που έχει ταχθεί να τηρεί το νόμο: έτσι τα κρατικά όργανα μετατρέπονται σε συνήθεις παραβάτες (Normal violators) των εννόμων προστατευμένων συμφερόντων τους.¹²¹ Τα εγκλήματα αυτά διακρίνονται σε δύο (2) κατηγορίες, κατά την Βιδάλη. Η πρώτη αφορά τα οικονομικού χαρακτήρα εγκλήματα, όπως αναπτύχθηκαν ανωτέρω και που διαπερνούν όλο το φάσμα της ιεραρχίας της κρατικής γραφειοκρατίας και διαπράττονται είτε μέσω χαριστικών –ευεργετικών διατάξεων προς όφελος του εφοπλιστικού και επιχειρηματικού κεφαλαίου, είτε μέσω της κατασπατάλησης των κονδυλίων για την εκάστοτε χώρα. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, που χρησιμοποιείται και στη βιβλιογραφία, είναι όταν το 1947 παραχωρήθηκαν από τον υπουργό εμπορικής ναυτιλίας 109 σκάφη Liberties, σε 23 οικογένειες εφοπλιστών, κάτω από συνθήκες που χαρακτηρίστηκαν σκάνδαλο από τον αμερικάνικο τύπο. Από 150 εκ. δολάρια που προορίζονταν για εισαγωγές του έτους 1946 χρησιμοποιήθηκαν για εισαγωγές εμπορευμάτων μόνο 58 εκ δολάρια και τα υπόλοιπα μεταφέρθηκαν στο εξωτερικό υπό μορφή ψευδών προσφορών και βεβαρημένων τιμολογίων. Τα οικονομικού χαρακτήρα εγκλήματα του κράτους διαπράττονται και μέσω της εκμετάλλευσης θέσεων ισχύος μέσα στον κρατικό μηχανισμό και την κερδοσκοπία.

---

¹²¹ Σ. Βιδάλη –Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία, μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο Πρώτο, η Δεκαετία του 40', εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ. 658 επ.

Η δεύτερη κατηγορία εγκλημάτων του κράτους, σύμφωνα με τη Βιδάλη, που αφορά και το συγκεκριμένο κεφάλαιο, άπτεται στα εγκλήματα βίας (άμεσης και ψυχολογικής). Η καταστολή των διαδηλώσεων και η βία που ασκείται σήμερα πριν, κατά, αλλά και μετά τη διάρκεια τους, είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της κατηγορίας αυτής.

Το κυριότερο είναι ότι τα περιστατικά βίας συμβαίνουν σε μια χώρα που τυπικά τουλάχιστον είναι ένα Δημοκρατικό Κράτος. Πρόκειται για μία από τις τεχνικές απώθησης των μαζικών ωμοτήτων, που είναι τυπικές στα Εγκλήματα του Κράτους και παρέχουν ένα ηθικό ιδεολογικό υπόβαθρο στήριξης ή ανοχής της βίας. Πρόκειται για μια τεχνική, σύμφωνα με τον Cohen, αποκαλείται κρατικά οργανωμένη απώθηση, που εναργέστερα ξεδιπλώνεται στις μέρες μας με την πληθώρα περιστατικών βίας από την αστυνομία και τα κρατικά όργανα. (state organized denial). Συνήθως αναφέρεται σε μαζικές ωμότητες και γενοκτονίες και περιλαμβάνει τη μη παραδοχή ότι συνέβη το γεγονός.

Ως πρόσφατο παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε χαρακτηριστικά το παράδειγμα του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ο οποίος επιχείρησε να συγκαλύψει τα βασανιστήρια στη ΓΑΔΑ σε διαδηλωτές και να καθοδηγήσει με σκαιό τρόπο το έργο της δικαιοσύνης.¹²² Συγκεκριμένα, έσπευσε να προκαταλάβει το πόρισμα ισχυριζόμενος ότι «δεν θα υπάρχει ούτε δείγμα ηλεκτροσόκ ούτε και κάψιμο. Θα υπάρχουν μόνο οι εκχυμώσεις και τα τραύματα, αποτέλεσμα του γεγονότος ότι είχε προϋπάρξει συμπλοκή με άλλους και πέραν αυτού είχε προϋπάρξει και αντίσταση κατά της αστυνομίας». Χαρακτήρισε μάλιστα και τη βρετανική εφημερίδα «Guardian», που δημοσίευσε τις καταγγελίες, για ως «υποβολιμαίο δημοσίευμα». Όλα τα παραπάνω διαψεύστηκαν από οκτώ (8) ιατροδικαστικές εκθέσεις, που έκαναν λόγο για σωματικές κακώσεις και χρήση ηλεκτρονικού όπλου σε αυτές που παραπέμπουν σε βασανιστήρια σύμφωνα με το άρθρο 137α του ΠΚ.¹²³

Εν προκειμένω χρησιμοποιείται η μέθοδος των άμεσων απωθήσεων που περιλαμβάνουν: α] πράξεις, που δεν αποδίδονται στην κυβέρνηση ή σε σημαντικούς αρχηγούς αλλά μόνο σε υπαλλήλους ή ανώνυμες πηγές. Στην περίπτωση αυτή, όπως στα

---

¹²² Πριν καν τα πορίσματα των ιατροδικαστών περάσουν στα χέρια των συνηγόρων υπεράσπισης, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης Ν. Δένδιας παρουσιάστηκε μέσα στη Βουλή στις 16 Οκτωβρίου να έχει γνώση των εγγράφων της μυστικής προδικασίας. Βλ. σχετικό άρθρο που αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.angi.gr.

¹²³ Δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.left.gr <http://www.left.gr/article.php?id=11178>

εγκλήματα της ναζιστικής Γερμανίας, που θα αναλυθούν παρακάτω, τίθεται το θέμα της ατομικής ευθύνης και της συλλογικής διαπαιδαγώγησης μιας κοινωνίας. β] αλλαγή ονομασίας στα γεγονότα (ότι π.χ δεν ήταν γενοκτονία αλλά κάτι άλλο), γ] την παράσταση των δραστών ως θυμάτων και των θυμάτων ως δραστών, δ] τη μη άρνηση των γεγονότων αλλά την αντιπαράθεση αντιλόγου μέσα από την υπαιτιότητα των θυμάτων, όπως προειπώθηκε ανωτέρω, ε] μεθοδεύσεις σχετικά με την επάρκεια και αξιοπιστία στατιστικών στοιχείων, στ] σχετικοποίηση της βαρύτητας των γεγονότων μέσα από επιμέρους συγκρίσεις που μετριάζουν τις τρομοκρατικές διαστάσεις τους, ζ] σχετικοποίηση της σημασίας του γεγονότος στο χρόνο (όπως π.χ όλα αυτά έγιναν στο παρελθόν σήμερα υπάρχει μια νέα γενιά, γιατί να τα θυμόμαστε κλπ).¹²⁴ Κάθε φορά, μπορεί να χρησιμοποιηθούν όλες οι μέθοδοι ή κάθε μία ξεχωριστά ή και συνδυασμός αυτών.

Αυτή η άσκηση βίας εκ μέρους του κράτους έχει άμεση σχέση με την έννοια της στρατηγική της έντασης. Η έννοια αυτή προέρχεται από την ιστορία της Ιταλίας στα τέλη του 60 και τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Αντιμέτωπες με μία αλματώδη ανάπτυξη της δύναμης της εργατικής τάξης, με απεργίες, καταλήψεις στέγης, οι μυστικές υπηρεσίες έθεσαν σε κίνηση μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων με τη βοήθεια φασιστικών ομάδων. Για τις επιθέσεις κατηγορήθηκαν αριστεροί και συνελήφθησαν αγωνιστές εργάτες. Η μεγαλύτερη τέτοια επίθεση ήταν η βόμβα στο σιδηροδρομικό σταθμό της Μπολόνια στις 2 Αυγούστου 1980 που σκότωσε 85 ανθρώπους. Από το 1969 έως το 1980, 4.298 τρομοκρατικές επιθέσεις έλαβαν χώρα, που όπως αποδείχτηκε έπειτα από χρόνια, αυτουργοί των επιθέσεων αυτών ήταν εντεταλμένοι από το κράτος παρακρατικοί ή ακροδεξιά στοιχεία που εργάζονταν στους Carabinieri (ιταλική στρατιωτική αστυνομία). Η στρατηγική της έντασης δείχνει ότι η άρχουσα τάξη που κυβερνά δεν έχει κανένα ενδοιασμό, προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία και τη θέση της, να καταφύγει στην τρομοκρατία ενάντια στους πολίτες, ακόμη και σε μία τυπικά δημοκρατική κοινωνία.

---

¹²⁴ Σ. Βιδάλη –Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία, μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο Πρώτο, η Δεκαετία του 40', ό.π. και την εκεί υπ' αριθμ. 308 υποσημείωση.

Γ.3.3] Μαζική πολιτική βία και υπόκοσμος

Από το ελληνικό περιβάλλον αναδεικνύονται διάφορα παραδείγματα συνεργασίας του υποκόσμου με κρατικά όργανα καθώς και την άσκηση μαζικής πολιτικής βίας, όπως αναλύθηκε και παραπάνω για το οργανωμένο έγκλημα.

Ο βαθμός συνεργασίας ενός πολιτικού καθεστώτος με τον υπόκοσμο και τους εγκληματίες κοινού ποινικού δικαίου βρίσκεται σε συνάρτηση με την εκάστοτε συγκυρία. Ο υπόκοσμος δεν αποτελεί μόνον μια επικίνδυνη εστία ανωμαλίας για το κράτος αλλά κάποιες φορές και ένα ένοπλο συνήθως τμήμα της κοινωνίας και άρα σχετικά ετοιμοπόλεμο, που μπορεί έναντι ανταμοιβών να ρισκάρει και να αποτελέσει ένα συνδυαστικό κρίκο του καθεστώτος με τοπικά παράνομα συνήθως δίκτυα συμφερόντων που ενδιαφέρουν ένα τέτοιο καθεστώς, που αναλύθηκε παραπάνω, όπως της COSA NOSTRA, που ο Lucky Luciano, που τότε ήταν κρατούμενος, κατάφερε να δημιουργήσει ένα θετικό κλίμα και έδαφος στη Σικελία, μέσω των μαφιόζικων οικογενειών το οποίο θα προστάτευε τη σχεδιαζόμενη απόβαση των συμμάχων. Αλλά και στην Ελλάδα τα Τάγματα Ασφαλείας στρατολογήθηκαν από τις συντηρητικές τοπικές φατριές.

Η βία¹²⁵ αποτελούσε και αποτελεί χαρακτηριστικό τόσο των κοινωνικών σχέσεων όσο και των σχέσεων πολίτη –Κράτους στην Ελλάδα. Κυρίως όμως αποτελούσε και αποτελεί συστατικό στοιχείο των πρακτικών της αστυνομίας. Για τα χαμηλόβαθμα μέλη της αστυνομίας, όπως και για τα απλά μέλη των ταγμάτων ασφαλείας, η ηθική ουδετεροποίηση και η αποποίηση των ευθυνών έρχεται μέσα από την επίκληση της υπακοής σε διαταγές (crimes of obedience), πράγμα, που προϋποθέτει την αντίληψη στη νομιμοποίηση του υποκειμένου της Αρχής, που δίνει διαταγές. Έτσι η ατομική ηθική συρρικνώνεται και περνάει μέσα από το φίλτρο της ιεραρχίας, όπου η μοναδική αρχή είναι η υπακοή στο καθήκον.

Το κύριο πρόβλημα, που αναδύεται εδώ δεν είναι τελικά μόνο το γιατί συνέβησαν αυτά ούτε το αν ήταν νομιμοποιημένη πολιτικά η βία, που ασκήθηκε. Κατ' αρχήν ποτέ στην πολιτική βία, είτε αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της ατομικής πολιτικής βίας, είτε στο πλαίσιο της μαζικής πολιτικής βίας, είτε της μαζικής βίας ως κρατικής τρομοκρατίας, δεν αποδίδεται

---

¹²⁵ Fr. Engels, Ο ρόλος της βίας στην ιστορία, εκδ. Κοινωνιολογία ΜΠΑΨΡΟΝ, Αθήνα, σελ 9 επ.

το ίδιο ουσιαστικό και τυπικό νόημα από εκείνον που την υπόκειται και από εκείνον που την διαπράττει. Εξάλλου σε ό,τι αφορά «τα εγκλήματα του κράτους», στα οποία εντασσόταν και η στρατηγική και οι πρακτικές των ταγμάτων και των σωμάτων ασφαλείας, το σημαντικό δεν είναι να επικεντρωθεί κανείς στο ψυχολογικό προφίλ των δραστών ή στο είδος των εγκλημάτων, που διαπράχθησαν, όπως τα αποδέχονται, τα αποποιούνται οι δράστες αλλά εάν η περιρρέουσα ατμόσφαιρα και η εξουσία του κράτους αποδέχεται τις αιτιάσεις των ανθρώπων που σκότωσαν, ακρωτηρίασαν, βασάνισαν και βίασαν επειδή διετάχθησαν να το κάνουν. Αυτό σημαίνει, σύμφωνα με τον Cohen, ότι η κατάσταση που έπεται των ωμοτήτων και της ακραίας βίας, είναι μια κατάσταση που αναγνωρίζει και δεν αποποιείται ή αποσιωπά την ύπαρξη θυμάτων και για να γίνει αυτό είναι αναγκαίο να μην γίνει η βία μέρος της καθημερινής ζωής, να μην προσλαμβάνεται σαν ένα καθημερινό κανονικό συνηθισμένο γεγονός που συμβαίνει όταν οι πράξεις γίνονται ηθικά αδιάφορες, όταν επομένως δεν είναι αποτέλεσμα μιας ριζοσπαστικής συμπαγούς απόρριψης των συμβατικών ηθικών κανόνων. Στην περίπτωση αυτή, που οι πράξεις δεν συνδέονται με μια ριζοσπαστική συγκροτημένη ιδεολογία (δηλαδή όταν η βία δεν είναι ορθολογική πολιτική επιλογή), τότε διαπιστώνεται ιδεολογική άρνηση της ηθικής νομιμοποίησης των κανόνων και η βία αναγνωρίζεται ότι ενυπάρχει στη φύση των πραγμάτων και όχι ως συμπτωματικό συγκυριακό γεγονός. Μια τέτοια τροπή των πραγμάτων, σύμφωνα με τον Cohen, οδηγεί σε κλιμάκωση της βίας.

Μετά το τέλος της κατοχής στην Ελλάδα, το κράτος, που τελικά δημιουργήθηκε, δεν αποδέχτηκε την εγκληματικότητα όλων των πράξεων συλλογικής ή μαζικής βίας και των ωμοτήτων που διεπράχθησαν. Προέβη σε μαζικές διώξεις της αριστεράς και στην αμνηστία των δοσίλογων. Πρώην πράκτορες του Μανιαδάκη συνέχιζαν να υπηρετούν την ασφάλεια. Οι συνεργάτες των Γερμανών δεν διώχθηκαν, εκτός από εκείνη τη μίζερη κατηγορία των μαυραγοριτών και πρακτόρων της Γκεστάπο. Οι υπόλοιποι εξέτισαν μικρές ή καμία ποινή, έτυχαν μιας υπερασπιστικής γραμμής που υποστήριζε, ότι συνεργάστηκαν με τον εχθρό για να καταπολεμήσουν τον κομμουνισμό και έτσι αναδείχτηκε η ένταξη στο ΕΑΜ έγκλημα χειρότερο από τη συνεργασία με τον εχθρό.

Δημιουργήθηκαν έτσι νέες προϋποθέσεις για την κλιμάκωση της κρατικής βίας, που καλλιέργησαν πεποιθήσεις ατιμωρησίας και δημιούργησαν ένα πλαίσιο απώθησης και λήθης

του παρελθόντος. Νομιμοποιήθηκε έτσι στις ιδεολογικές προσλήψεις των επόμενων γενεών αστυνομικών και χωροφυλάκων η ιδέα της υπεροχής της αποτελεσματικότητας έναντι της νομιμότητας και η ιδέα διαρκούς ατιμωρησίας και ασυλίας για ορισμένα τμήματα της ελληνικής κοινωνίας, με το πρόσχημα της διαρκούς εθνικής ανάγκης.

Η ανασυγκρότηση του κράτους μετά την Απελευθέρωση, περνούσε πλέον μέσα από την ανασυγκρότηση των Σωμάτων Ασφαλείας και οι Βρετανοί είναι αυτοί που αναλαμβάνουν να αναδιοργανώσουν τα Σώματα Ασφαλείας. Οι Βρετανοί έχοντας την εμπειρία των αποικιών, γνώριζαν καλύτερα από τους Έλληνες αστυνομικούς την καταστολή μικρών ένοπλων ομάδων, ήτοι των ένοπλων πυρήνων του ΕΛΑΣ, που είχαν απομείνει.

Το παράδειγμα της αιματηρής καταστολής της 3 και 4 Δεκέμβρη του 44

Αναζητώντας ιστορικά τα τάγματα ασφαλείας στην ελληνική πραγματικότητα είναι χαρακτηριστική η αιματηρή καταστολή των διαδηλώσεων στην πλατεία Συντάγματος στις 3 και 4 Δεκεμβρίου του 1944 και η Μάχη της Αθήνας για τη διαμαρτυρία αφοπλισμού του ΕΛ.Α.Σ που είχε απολογισμό 23 νεκρών και πάνω από 140 τραυματιών, ύστερα από καταστολή της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων. Οι βολές εναντίον των αμάχων από τους τελευταίους ήταν αμέτρητες. Η προβληματική αναφέρεται κυρίως, στο γεγονός, ότι επρόκειτο κυρίως για ένα τυπικά δημοκρατικό κράτος. Ο Δεκέμβρης του 1944 εκτός του ότι προκάλεσε σημαντικές καταστροφές στην πόλη, όσες και κατά τη διάρκεια της Κατοχής, αποτέλεσε τομή για τη στάση των «εκκαθαρισμένων» σωμάτων ασφαλείας απέναντι στους Κομμουνιστές και η Μάχη της Αθήνας αναφέρεται σε όλες τις Μεταπολεμικές Ιστορίες των Σωμάτων Ασφαλείας. Με τον αφοπλισμό του ΕΛ.Α.Σ και την Συμφωνία της Βάρκιζας (2.2.1945), ακολούθησε μία περίοδος κρατικής και παρακρατικής βίας με στόχο τον πολιτικό αφανισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό της Αριστεράς από κάθε πρόσβαση στις κοινωνικές και οικονομικές δομές. Πρόκειται για την περίοδο της Λευκής Τρομοκρατίας φαινόμενο που συγκαταλέγεται ανάμεσα στα Εγκλήματα του Κράτους, επιβλήθηκε έξω από κάθε κανόνα και θεσμική ρύθμιση της εποχής. Ήταν ένα οργανωμένο σχέδιο αφανισμού της Αριστεράς. Οι μεθοδεύσεις πολιτικής τρομοκρατίας που στόχευαν στην άσκηση συμβολικής και ψυχολογικής βίας αφορούσαν: 1]

την ελευθερία του Τύπου (αποθάρρυνση έκδοσης και κυκλοφορίας αριστερών εφημερίδων, έλεγχος διανομής τυπογραφικού χαρτιού), 2] την νόθευση του εργατικού συνδικαλισμού, 3] την εγκληματοποίηση της Αντίστασης: οι δικαζόμενοι για τα γεγονότα της Μάχης της Αθήνας (για τα οποία είχε προβλεφθεί αμνηστία) καταδικάζονται στην πραγματικότητα για τη συνολική τους δράση ως μέλη του ΕΛ.Α.Σ, επειδή σύμφωνα με την ερμηνεία των δικαστών η δράση αυτή ήταν κοινό έγκλημα. Έτσι ποινικοποιήθηκε ολόκληρη η δράση του ΕΑΜ κατά τη διάρκεια της Κατοχής, 4] Τον αποκλεισμό της Αριστεράς και όσων είχαν συμμετάσχει στην ΕΑΜικη Αντίσταση από τις δομές του κράτους. Αντί για τους συνεργάτες των Γερμανών και τους ταγματασφαλίτες, χιλιάδες δημοσίων υπαλλήλων αποκλείστηκαν και διώχθηκαν από τις εργασίες τους. Συγκεκριμένα, εκείνη την περίοδο τα εγκλήματα του κράτους με άμεσο χαρακτήρα αφορούν πράξεις τρομοκρατικής βίας από οργανωμένες επιθέσεις από συμμορίες και οργανωμένα ή «αυθόρμητα τάγματα» εναντίον αμάχων. Η ίδια η δράση των τρομοκρατικών συμμοριών ήταν «επισημως» άγνωστη στην κυβέρνηση. Στην έκθεση που παρουσιάστηκε παρατηρητών του ΟΗΕ, ο Μιχάλης Κύρκος, ως εκπρόσωπος τα ΚΕ του ΕΑΜ, αναφέρεται ότι από τη συμφωνία της Βάρκιζας (12.02.1945) ως τις παραμονές των εκλογών (31.3.1946) ο απολογισμός της τρομοκρατίας κατά των αριστερών έχει ως εξής: 1289 ανθρωποκτονίες, 6671 τραυματισμοί, 34.931 συλλήψεις πολιτών, 677 περιστατικά λεηλασιών, 509 απόπειρες ανθρωποκτονίας, 165 βιασμοί γυναικών. Ο Ριζοσπάστης τον Νοέμβριο του 1945 δημοσίευσε έναν απολογισμό των βιαιοτήτων μεταξύ Φεβρουαρίου 1945 και Οκτωβρίου σε βάρος του Άμαχου πληθυσμού της Αριστεράς και όχι μόνο: 220 ανθρωποκτονίες, 1805 περιστατικά τραυματισμών, 10260 βασανισμοί, 21 δηλωμένοι βιασμοί, 231 κουρέματα και διαπομπεύσεις, 2270 ληστείες, 106 ανατινάξεις γραφείων εφημερίδων.¹²⁶

Την ίδια περίοδο είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς τη δράση των δυνάμεων της Χωροφυλακής από εκείνη των παραστρατιωτικών οργανώσεων της Δεξιάς. Οι επίσημες κυβερνήσεις καθοδηγούσαν από το παρασκήνιο τις δραστηριότητες αυτές εξασφαλίζοντας την ατιμωρησία των δραστών.¹²⁷

---

¹²⁶ Σ. Βιδάλη, Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία, μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο Πρώτο, η Δεκαετία του 40', ό.π., σελ 586.

¹²⁷ Δ. Καλτσώνης, Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Τόμος ΙΙ 1941-2001, εκδ. Ξιφαράς, Αθήνα, 2010, σελ 50.

Γ.3.4] Η Αστυνομική βία

Η αστυνομική βία αποτελεί ιδίως σήμερα, μία από τις βασικές εκφάνσεις των εγκλημάτων του κράτους. Το μονοπώλιο της φυσικής βίας που απολαμβάνει το κράτος στηρίζει και διευκολύνει τη λειτουργία των ποικίλων μηχανισμών παραγωγής κοινωνικής συναίνεσης, καθώς αποτρέπει ή περιορίζει κάθε είδους κοινωνική αμφισβήτηση ή αναταραχή. Η σημασία του κατασταλτικού ρόλου του κράτους και των σωμάτων ασφαλείας του, καταδεικνύεται στις περιπτώσεις που για πολύ συγκεκριμένους ιστορικοκοινωνικούς λόγους, η ηγεμονία της αστικής τάξης καθίσταται εύθραυστη ή ακόμη ανύπαρκτη.¹²⁸

Στην Ελλάδα, ιδιαιτέρως στις μέρες μας, λόγω και της οικονομικής κρίσης, ο κατασταλτικός μηχανισμός του κράτους και η αστυνομική βία έχουν ισχυροποιηθεί και ενταθεί. Τα περιστατικά που καταδεικνύουν την ένταση και την έξαρση της βίας είναι πολλά, όπως αποδεικνύεται από τις σχετικές εκθέσεις.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη σχετική έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας με τίτλο «Αστυνομική Βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά», Ιούλιος 2012: *Ο Μανώλης Κυπραίος, δημοσιογράφος, υπέστη ολική απώλεια ακοής ενώ κάλυπτε διαδήλωση στην Αθήνα στις 15 Ιουνίου 2011 όταν, σύμφωνα με τις καταγγελίες, αστυνομικός πέταξε εναντίον του χειροβομβίδα κρότου-λάμψης. Ο Γιάννης Καυκάς υπέστη παρ' ολίγον θανάσιμα τραύματα στο κεφάλι όταν χτυπήθηκε από αστυνομικούς μονάδας αποκατάστασης της τάξης κατά τη διάρκεια άλλης διαδήλωσης, στις 11 Μαΐου 2011. Συμμετείχε σε μια μεγάλη ομάδα ειρηνικών διαδηλωτών, εναντίον των οποίων, σύμφωνα με τις καταγγελίες, αστυνομικοί μονάδας αποκατάστασης της τάξης χρησιμοποίησαν υπερβολική βία εκείνη την ημέρα. Ο Αριβάν Οσμάν Αζίζ (Arivan Osman Aziz), Κούρδος μετανάστης, πέθανε από τα τραύματά του τον Ιούλιο του 2009 μετά τον ξυλοδαρμό του, σύμφωνα με τις καταγγελίες, από λιμενοφύλακα κατά τη σύλληψή του. Αυτές είναι μόνο μερικές από τη μακρά σειρά ατομικών υποθέσεων που αφορούν καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μέλη των σωμάτων ασφαλείας στην Ελλάδα.*¹²⁹

¹²⁸ Μ. Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 2006, σελ 136.

¹²⁹ Αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.amnesty.org.

Βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης κατά τη διάρκεια της σύλληψης ή της κράτησης, κακή χρήση πυροβόλων όπλων, υπερβολική χρήση βίας και άλλες παραβιάσεις κατά την αστυνόμευση διαδηλώσεων, αλλά και συλλήψεις προληπτικές πριν την διενέργεια διαδηλώσεων είναι μερικά από τα παραδείγματα της βίας που εκτυλίσσεται στις μέρες μας.

Αν και οι ελληνικές αρχές παραδέχονται την ύπαρξη καταπατήσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μέλη των σωμάτων ασφαλείας, όπου είναι τόσο ξεκάθαρα τα περιστατικά άσκησης βίας και εξευτελισμού της προσωπικότητας, όπως για παράδειγμα η υπόθεση της «ζαρντινιέρας», -που με την πρόσφατη απόφαση δεν φαίνεται να μένει δικαιωμένος ο παθών, καθότι 6 από τους 8 θύτες αθώωθηκαν και οι 2 κρίθηκαν ένοχοι με ποινή φυλάκισης 2,5 χρόνια- εντούτοις τις χαρακτηρίζουν «μεμονωμένα περιστατικά» και ως εκ τούτου δεν παραδέχονται την έκταση και το βάθος αυτού του συστημικού προβλήματος.

Επιπρόσθετα, οι καταπατήσεις από μέλη των σωμάτων ασφαλείας συνεχίζονται, ενώ η ατιμωρησία για αυτά τα εγκλήματα παραμένει. Από τον θάνατο του 15χρονου Αλέξη Γρηγορόπουλου από πυροβολισμό ειδικού φρουρού τον Δεκέμβριο του 2008, και τις διαδηλώσεις που ακολούθησαν, έχουν υπάρξει πολυάριθμοι ισχυρισμοί και καταγγελίες για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από αστυνομικούς κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Έχουν αυξηθεί ιδιαιτέρως κατά το διάστημα που καλύπτει την επιβολή αυστηρών «μέτρων λιτότητας» από την κυβέρνηση στον απόηχο της χρηματοοικονομικής κρίσης που βαθαίνει όλο και περισσότερο (2010 - 2012). Πολλοί από αυτούς τους ισχυρισμούς έχουν υποστηριχθεί από πρωτοφανή όγκο βίντεο.

Άλλοι συχνοί ισχυρισμοί αναφέρονται σε κακομεταχείριση κατά τη σύλληψη ή/και την κράτηση. Τα μέλη ευπαθών ομάδων, όπως άτομα που τίθενται υπό κράτηση για λόγους μετανάστευσης από λιμενοφύλακες, αστυνομικούς ή συνοροφύλακες, διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο.

Κατά την τελευταία δεκαετία, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) έχει διαπιστώσει ότι η Ελλάδα παραβίασε τα Άρθρα 2 (δικαίωμα στη ζωή) ή 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων ή άλλων μορφών κακομεταχείρισης) σε έντεκα (11) υποθέσεις, που αφορούσαν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μέλη των σωμάτων ασφαλείας. Σε δύο (2) υποθέσεις, που αφορούσαν κακομεταχείριση, η Επιτροπή Ανθρωπίνων

Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών διαπίστωσε ότι η Ελλάδα παραβίασε διάφορες διατάξεις του Διεθνούς Συμφώνου. Εάν υπάρχουν ισχυρισμοί ή άλλες αξιόπιστες πληροφορίες ότι ενδέχεται να διαπράχθηκαν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από αστυνομικούς, οι αρχές είναι υποχρεωμένες να διεξάγουν έγκαιρες, διεξοδικές και αμερόληπτες έρευνες. Πρέπει να λαμβάνονται πειθαρχικά μέτρα, όπως αρμόζει, ενώ οι αστυνομικοί, που ευθύνονται για ποινικά κολάσιμη συμπεριφορά πρέπει να οδηγούνται στη δικαιοσύνη με ολοκληρωμένες και δίκαιες διαδικασίες. Επιπλέον, τα θύματα έχουν δικαίωμα σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα και σε επανόρθωση.

Εκ των ως άνω συνάγεται ότι εξακολουθούν να υπάρχουν συστημικά προβλήματα στη διερεύνηση, την ποινική δίωξη και την τιμωρία των καταπατήσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπάρχουν παρατεταμένες καθυστερήσεις στις ποινικές διαδικασίες, καθυστερήσεις που μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε ατιμωρησία εάν το αδίκημα τελικά παραγραφεί. Αστυνομία, εισαγγελείς και δικαστήρια συχνά παραλείπουν να διερευνήσουν διεξοδικά, να διώξουν ποινικά ή/και να τιμωρήσουν καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις οποίες εμπλέκονται μέλη των σωμάτων ασφαλείας. Επιπλέον, ακόμη και αν τα θύματα κακομεταχείρισης ή κακής χρήσης πυροβόλων όπλων δικαιωθούν από διεθνή όργανα όπως το ΕΔΔΑ, αυτό δεν αντικατοπτρίζεται στο εθνικό επίπεδο λόγω καθυστερήσεων στην καταβολή αποζημίωσης στους προσφεύγοντες ή της παράλειψης να ανακινηθούν οι έρευνες για αυτές τις υποθέσεις.

Επιπροσθέτως, η τρέχουσα πολιτική, που υποχρεώνει τους αστυνομικούς των μονάδων αποκατάστασης της τάξης να αναγράφουν στο κράνος τους τον προσωπικό τους αριθμό αναγνώρισης, δεν έχει το σκοπούμενο αποτέλεσμα να καθιστά τον αριθμό ορατό, καθώς αυτοί οι αριθμοί αναγράφονται στο πίσω μέρος του κράνους και, σε συνθήκες υπερβολικής χρήσης βίας, δεν μπορούν γενικά να αναγνωριστούν από τα θύματα. Ούτως ή άλλως, οι αστυνομικοί των μονάδων αποκατάστασης της τάξης συχνά παραλείπουν να αναγράψουν στην εξάρτησή τους αυτόν τον αριθμό, παράλειψη η οποία συμβάλλει επιπροσθέτως σε έλλειψη λογοδοσίας των αστυνομικών.

Αυτά και άλλα ελλείμματα στη λογοδοσία των αστυνομικών έχουν οδηγήσει σε επίμονη ατιμωρησία – έναν από τους κυριότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην

επανάληψη παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μέλη των σωμάτων ασφαλείας. Μια σειρά συστάσεων προς τις ελληνικές αρχές, που θα αντιμετώπιζαν τα ελλείμματα λογοδοσίας και την ατιμωρησία, δεν έχουν υιοθετηθεί ή δεν έχουν γίνει πλήρως δεκτές. Για παράδειγμα, παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις για σύσταση ενός ανεξάρτητου μηχανισμού διερεύνησης καταγγελιών για μέλη των σωμάτων ασφαλείας, που έχουν απευθύνει η Διεθνής Αμνηστία, ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο Ειδικός Εισηγητής των Η.Ε για τα βασανιστήρια και άλλες μορφές σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), οι ελληνικές αρχές ανταποκρίθηκαν με ένα πολύ αδύναμο μέτρο: τη σύσταση το 2011 Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη¹³⁰. Αναμφίβολα υπάρχουν πολλές ανησυχίες για την ανεξαρτησία του Γραφείου και την αποτελεσματικότητα της τρέχουσας εντολής του.

Παρά τις επείγουσες συστάσεις προς τις ελληνικές αρχές να βελτιώσουν τη νομοθεσία και την πρακτική τους, που σε αυτές περιλαμβάνονται να διασφαλίσουν ότι οι αστυνομικοί θα ασκούν αυτοσυγκράτηση και θα φέρουν σαφή στοιχεία αναγνωρισιμότητας κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων, να βελτιώσουν τις εγγυήσεις για όσους βρίσκονται στα χέρια των αρχών και να δημιουργήσουν έναν αληθινά ανεξάρτητο και αποτελεσματικό μηχανισμό διερεύνησης καταγγελιών για μέλη των σωμάτων ασφαλείας, τίποτε από τα παραπάνω δεν φαίνεται να ισχύει και να λειτουργεί, αντιθέτως τα περιστατικά βίας διογκώνονται

Ένα άλλο ζήτημα είναι επίσης ότι αστυνομικοί έχουν επανειλημμένως παρεμποδίσει την πρόσβαση τραυματισμένων διαδηλωτών σε ιατρική βοήθεια. Υπάρχουν πολλές αναφορές, ότι διαδηλωτές και άλλα άτομα, συνελήφθησαν αυθαίρετα από αστυνομικούς κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων και κατηγορήθηκαν ψευδώς ότι επιτέθηκαν σε αστυνομικούς ή ότι σχεδίαζαν να το πράξουν. Τέτοιες περιπτώσεις έχουν δημοσιευτεί εκτενώς στην Ελλάδα.

Υπάρχουν επίσης ανησυχίες για την πρακτική της αστυνομίας να προσάγει διαδηλωτές σε αστυνομικά τμήματα χωρίς κανένα στοιχείο ότι διέπραξαν οποιοδήποτε αδίκημα και να τους αφήνει ελεύθερους μερικές ώρες αργότερα χωρίς την απαγγελία

---

¹³⁰ Αναρτήθηκε στον ιστότοπο <http://www.opengov.gr/yptp>.

οποιασδήποτε κατηγορίας. Πρόκειται δηλαδή, για κατά κάποιο τρόπο, για όχι ακριβώς νέα χαρακτηριστικά αστυνομικής βίας, αλλά για ένταση των ήδη υπαρχόντων.

Οι Βασικές Αρχές των Η.Ε για τη Χρήση Βίας και Πυροβόλων Όπλων από Μέλη των Σωμάτων Ασφαλείας αναφέρουν ρητά ότι οι αστυνομικοί πρέπει, όσο είναι δυνατόν, να εφαρμόζουν μη βίαια μέσα πριν καταφύγουν στη χρήση βίας, την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν στον ελάχιστο απαραίτητο βαθμό και μόνο εάν τα άλλα μέσα παραμένουν αναποτελεσματικά ή δεν παρέχουν καμία προοπτική για την επίτευξη του σκοπούμενου αποτελέσματος. Αν η σύννομη χρήση βίας είναι αναπόφευκτη, οι αστυνομικοί πρέπει να ασκούν αυτοσυγκράτηση στη χρήση της και να ενεργούν με τρόπο ανάλογο προς τον θεμιτό σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί, να ελαχιστοποιούν τις ζημιές και τις σωματικές βλάβες, και να διασφαλίζουν ότι παρέχονται βοήθεια και ιατρική φροντίδα σε κάθε τυχόν τραυματισμένο ή πληγέν άτομο όσο το δυνατόν νωρίτερα. Οι Αρχές ορίζουν επίσης πως οι κυβερνήσεις θα διασφαλίζουν ότι η αυθαίρετη ή καταχρηστική χρήση βίας και πυροβόλων όλων από μέλη των σωμάτων ασφαλείας τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα από το εθνικό τους δίκαιο.

Δικηγόροι έχουν ζητήσει από τις δικαστικές αρχές να διατάξουν την αστυνομία να χορηγήσει τις ηχογραφήσεις των επικοινωνιών μεταξύ του κέντρου επιχειρήσεων και της μονάδας αποκατάστασης της τάξης κατά τον χρόνο του περιστατικού προκειμένου να συμβάλουν στην αναγνώριση των δραστών, οι αστυνομικές αρχές δεν χορηγούν αυτές τις ηχογραφήσεις. Τέτοιου είδους απόπειρες αστυνομικών, να συνεχίσουν να εμποδίζουν την αναγνώριση των δραστών, παραβιάζουν τόσο το εσωτερικό όσο και το διεθνές δίκαιο.

Όλα αυτά καταδεικνύουν ότι όσο και αν διάφορα όργανα και οργανισμοί προσπαθήσουν, για να λυθούν τα ζητήματα αυτά περί αστυνομικής βίας και εγκλημάτων, χρειάζεται λαϊκή επαγρύπνηση με κινηματικούς όρους, προκειμένου η αντίσταση κάθε φορά να είναι αποτελεσματική σε τέτοιου είδους περιστατικά, έτσι ώστε να μην υπάρχει ανάγκη εκ των υστέρων απολογισμών. Η νομική πληροφόρηση και η γνώση των δικαιωμάτων του πολίτη, κατά τη σύλληψη ή την προσαγωγή για παράδειγμα, είναι απαραίτητη για την καλύτερη υπεράσπισή του, για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά κυρίως για την αξιοπρεπή στάση του ερχόμενος σε επαφή με τους κρατικούς μηχανισμούς καταστολής. Μόνο η γνώση και η επαγρύπνηση μπορεί να προσφέρουν τη δύναμη για να

αντισταθούμε στη αβυσσαλέα επίθεση του κράτους και των μηχανισμών της που συνοδεύονται από βία.

Εν συνεχεία, το ΕΔΔΑ, όπως προειπώθηκε, έχει καταδικάσει πολλές φορές τα εκάστοτε κράτη για βασανιστήρια σε κρατούμενους και για παράνομη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση των διατάξεων κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Χαρακτηριστικά αναφέρονται περιπτώσεις όπως α] η υπόθεση Valasinas κατά Λιθουανίας, για έλλειψη σεβασμού της αξιοπρέπειας από τις γυμνές σωματικές έρευνες¹³¹ β] η υπόθεση Gorodnitchev κατά Ρωσίας, που αφορούσε στις συνθήκες κράτησης πάσχοντα από φυματίωση¹³², γ] η υπόθεση Akriņar και Altun κατά Τουρκίας, που αφορούσε ακρωτηριασμό των αυτιών πτωμάτων από κρατικά όργανα,¹³³ δ] η υπόθεση Mikheyev κατά Ρωσίας¹³⁴, στην οποία το Δικαστήριο, επανέλαβε, ότι όταν κάποιος τίθεται υγιής σε κράτηση και κατά το χρόνο της απόλυσής του παρουσιάζει τραύματα τότε αποτελεί υποχρέωση του εγκαλούμενου κράτους να προσφέρει επαρκείς εξηγήσεις σχετικά με τον τρόπο πρόκλησης αυτών των τραυμάτων, ε] η υπόθεση Gunec κατά Τουρκίας¹³⁵ κατά την οποία, ο προσφεύγων, κουρδικής καταγωγής, συνελήφθη σε ηλικία 15 ετών με την κατηγορία ότι ήταν μέλος του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του, υποβλήθηκε σε βασανιστήρια (φάλαγγα, ηλεκτροσόκ), επιχείρησε δε αρκετές φορές να αυτοκτονήσει, Στ] η υπόθεση Melnik κατά Ουκρανίας¹³⁶ κατά την οποία το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3, καθ' όσον ο προσφεύγων κρατήθηκε σε κελί εμβαδού 2,5 τ.μ, η χωρητικότητα του οποίου θεωρήθηκε από το Δικαστήριο ως ανεπαρκής, δεδομένης και της σχετικής σύστασης της Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της εξευτελιστικής μεταχείρισης, σύμφωνα με την οποία, πρέπει να αναλογούν 7 τ.μ ανά κρατούμενο σε κάθε χώρο¹³⁷ και τέλος ζ] η υπόθεση Σερίφη

---

¹³¹ Προσφυγή 44558/1998, απόφαση 24.10.2001

¹³² Προσφυγή 52058/1999, απόφαση 24.5.2007, Συνήγορος, Μάρτιος – Απρίλιος 2008.

¹³³ Προσφυγή 56760/2000, απόφαση 27.2.2007

¹³⁴ Προσφυγή 77617/2001, απόφαση 26.01.2006.

¹³⁵ Προσφυγή 70337/2001, απόφαση 20.1.2009.

¹³⁶ Προσφυγή 72286/2001, απόφαση 28.3.2006.

¹³⁷ Σ. Αλεξιάδη, Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1993, σελ 59 επ.

κατά Ελλάδα¹³⁸, όπου στον προσφεύγοντα, ασθενή πάσχοντα από σκλήρυνση κατά πλάκας δεν παρασχέθηκε η απαιτούμενη περίθαλψη.

Η εξευτελιστική μεταχείριση, τα ηλεκτροσόκ και οι παντός είδους εξευτελιστικές πράξεις εφαρμόζονται σήμερα στους κρατούμενους στον κόλπο του Γκουαντάναμο και στο Άμπου Γκράιμπ.¹³⁹

Το Γκουαντάναμο ήρθε στην επικαιρότητα, μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, όταν στην εκεί αμερικανική στρατιωτική βάση δημιουργήθηκε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης για υπόπτους τρομοκρατίας. Έχουν περάσει μέχρι τώρα 779 κρατούμενοι, οι περισσότεροι από τους οποίους χωρίς να τους απαγγελθούν κατηγορίες και χωρίς να δικαστούν. Πάνω από 600 έχουν μεταφερθεί μέχρι τώρα σε άλλες χώρες, όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Στη διάρκεια των δέκα ετών, έχουν πεθάνει οκτώ κρατούμενοι, ενώ σύμφωνα με επίσημες αναφορές, οι 6 θάνατοι οφείλονται σε αυτοκτονία και οι 2 σε φυσιολογικά αίτια. Σήμερα παραμένουν στο Γκουαντάναμο 171 κρατούμενοι. Το Γκουαντάναμο αποτελεί, πλέον σύμβολο βασανισμών και βάνανυσης μεταχείρισης των κρατουμένων. Σύμφωνα με μαρτυρίες ανθρώπων που απελευθερώθηκαν και βάσει φωτογραφιών που κατά καιρούς βλέπουν ο φως της δημοσιότητας, αλλά και δηλώσεις διεθνών παρατηρητών και συνηγόρων, οι συνθήκες σύλληψης, κράτησης και ανάκρισης των ατόμων είναι απάνθρωπες. Υπόκεινται σε βασανιστήρια, μεταξύ των οποίων στέρηση ύπνου, έκθεση σε ακραίες θερμοκρασίες, αναγκαστική νάρκωση, υποβολή σε ιατρικά πειράματα και σεξουαλική κακοποίηση. Έτσι παρατηρείται πλήρης καταπάτηση των ατομικών ελευθεριών και εφαρμογή παράνομων ανακριτικών μεθόδων, αφού τις περισσότερες ώρες της ημέρας οι κρατούμενοι βρίσκονται σε απομόνωση. Η άρνηση των ΗΠΑ να συμμορφωθούν με τις αρχές του διεθνούς δίκαιου και η διαρκείς εγκληματικές συμπεριφορές των οργάνων τους δικαίως δημιουργεί οργή ανά την υφήλιο.

Η τακτική των φρικτών βασανιστηρίων υιοθετήθηκε και στο Άμπου Γκράιμπ. Πρόσφατα, μια αμερικανική εταιρεία που συνεργάστηκε με τον αμερικανικό στρατό στη

---

¹³⁸ Προσφυγή 27695/2003, απόφαση 02.11.2006.

¹³⁹ N. Klein, Το Δόγμα του Σοκ, εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα, 2007, σελ 44 επ.

διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ συμφώνησε να καταβάλει 5,28 εκατομμύρια δολάρια για αποζημίωση για τη διευθέτηση αγωγής που είχαν καταθέσει 72 κρατούμενοι σε αμερικανικά στρατιωτικά κέντρα κράτησης εκεί, μεταξύ των οποίων και η φυλακή του Άμπου Γκράμπ, κατηγορώντας την ότι εμπλέκεται στην κακοποίηση που υπέστησαν. Η διευθέτηση αφορά την εταιρεία Engility Holdings και είναι η πρώτη φορά που αμερικανική εταιρεία η οποία δραστηριοποιήθηκε στο Ιράκ αποζημιώνει κρατούμενους για τη κακομεταχείριση που υπέστησαν στη διάρκεια του πολέμου. Οι ενάγοντες κατηγορούσαν την εταιρεία που εδρεύει στη Βιρτζινία και παρείχε διερμηνείς για τις ανακρίσεις των κρατουμένων ότι συναινούσε στα βασανιστήρια που υπέστησαν. Οι κρατούμενοι στο Άμπου Γκράμπ υποβλήθηκαν σε συστηματικά σωματικά και ψυχικά βασανιστήρια και υπέστησαν σεξουαλική κακοποίηση το 2003 και το 2004. Φωτογραφίες Αμερικάνων στρατιωτών που κακομεταχειρίζονται και ταπεινώνουν του κρατούμενους δημοσιεύτηκαν, προκαλώντας την διεθνή κατακραυγή. Μία άλλη εταιρεία που παρείχε διερμηνείς στο αμερικανικό στρατό στο Ιράκ-και στο Άμπου Γκράμπ- η CACI International, αντιμετωπίζει παρόμοια αγωγή.

Γ.3.4] Τα εγκλήματα του κράτους σε δημοκρατικά και φασιστικά καθεστώτα

Στο σημείο αυτό τίθεται το πολύ σημαντικό ζήτημα του διαχωρισμού των ως εγκλημάτων, όταν διαπράττονται στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού κράτους και σε εκείνα που εκδηλώνονται από τα φασιστικά-ναζιστικά καθεστώτα.

Στην πραγματικότητα, η προβληματική καταλήγει στην αναζήτηση της ουσίας της δημοκρατίας στο αστικό κράτος. Υπάρχει η λενινιστική άποψη, ότι η δημοκρατία στο αστικό κράτος και ιδιαίτερα την περίοδο του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού (ιμπεριαλισμού) αποτελεί φενάκη. Οι εκπρόσωποι του μονοπωλιακού κεφαλαίου κατέχουν εξουσία όπως οι «βασιλιάδες» αλλά «χωρίς στέμματα», με τυπικά δημοκρατικό τρόπο.¹⁴⁰ Στα φασιστικά καθεστώτα λοιπόν, είναι πιο εύκολο να αναγνωρίσουμε, τα εγκλήματά που διαπράττονται, θεωρώντας ότι τα βαθύτερα θεμέλια του δικαίου βρίσκονται επέκεινα της κρατικής εξουσίας. Πρόκειται δηλαδή για πανανθρώπινες αξίες, a priori αξιώματα και δικαιώματα που δεν

---

¹⁴⁰ Δ. Καλτσώνης, Ο Τσε για το κράτος και την Επανάσταση, εκδ. Τόπος, Αθήνα, 2012, σελ 20.

εξαρτούν την ισχύ τους από οποιαδήποτε θέσπισή τους από κρατική ή άλλη κοινωνική εξουσία. Η καταπάτησή τους υπό τα φασιστικά καθεστώτα είναι κατάφορη και καταδικαστέα από το σύνολο της ανθρωπότητας, όπως άλλωστε μας έχει διδάξει η ιστορία.

Η προβληματική τίθεται, επομένως, γύρω από το ζήτημα της αστικής δημοκρατίας, που παρά τις υφιστάμενες κατακτήσεις για το σύνολο των πολιτών, συνεχίζει να λειτουργεί, στις περισσότερες χώρες του σύγχρονου αναπτυγμένου κόσμου, υπό καθεστώς διαρκούς απειλής των κυρίαρχων τεχνογραφειοκρατικών, στρατοκρατικών και πολιτικών ελίτ. Οι παραπάνω ελίτ στοχεύοντας στην αύξηση του πλούτου τους, προσπαθούν να ελέγξουν την εκμεταλλευόμενη τάξη. Μέσω από το δίπτυχο «ασφάλεια θεσμική- ανάπτυξη οικονομική» και της στρατηγικής του φόβου και της ανασφάλειας, αποσκοπούν στη συναίνεση και στην καλλιέργεια της συλλογικής ευθύνης. Το ίδιο το κράτος είναι εκείνο που ορίζει το έγκλημα και επιβάλλει ποινικές κυρώσεις. Για το λόγο αυτό ποινικοποιεί ιδέες, θεσμούς, κοινωνικές δραστηριότητες και αυτούς που τις αναπτύσσουν, ακόμη και όταν δεν αυτοί αποτελούν οργανωμένη απειλή.

Τα εγκλήματα του κράτους άρχισαν να αυξάνονται στις αστικές δημοκρατίες ιδίως μετά την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1970. Η κρίση αυτή, που σήμανε το τέλος των δυνατοτήτων της κεϋνσιανού τύπου διαχείρισης, όξυνε τις κοινωνικές αντιθέσεις. Η αντιμετώπιση της ενδυνάμωσης των λαϊκών αγώνων οδήγησε στην προσφυγή στην παραβατικότητα του ίδιου του κράτους. Η νέα οικονομική κρίση, που ενέκυψε από το 2008 εντείνει ακόμη περισσότερο το φαινόμενο.¹⁴¹

Η αυξανόμενη συχνότητα των εγκλημάτων του κράτους συνοδεύεται από την ίδια τη μετάλλαξη του ποινικού δικαίου. Όπως έχει υπογραμμιστεί, η νομοθεσία καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και η αντιτρομοκρατική νομοθεσία επέφεραν κάμψη θεμελιωδών αρχών και εγγυήσεων του ποινικού δικαίου που είχαν κατοχυρωθεί τις τελευταίες δεκαετίες. Αυξάνεται ο αριθμός των διεθνών επεμβάσεων και η χρήση της κρατικής τρομοκρατίας προκειμένου να επιβληθούν οι επιδιώξεις των ισχυρών δυνάμεων. Το διεθνές δίκαιο και ειδικά το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο κονιορτοποιείται¹⁴².

---

¹⁴¹ Δ. Βιάννου, ό.π., σελ. 195-199.

¹⁴² Α. Μανιτάκης, Η δημοκρατία μεταξύ ουτοπίας και πραγματικότητας, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2011, σελ. 362 επ.

Από τους βομβαρδισμούς του Βελιγραδίου μέχρι το Αφγανιστάν, το Αμπού Γκράιμπ και τη Λιβύη, η πορεία είναι συνεχής. Στο βαθμό που απομακρυνόμαστε χρονικά από το 1990 και την αλλαγή του παγκόσμιου συσχετισμού των δυνάμεων, η χρήση των διάφορων μορφών κρατικής τρομοκρατίας εντείνεται, χωρίς να έχει φτάσει ακόμη στα επίπεδα που γνώρισε η ανθρωπότητα κατά το β' παγκόσμιο πόλεμο.

Επομένως, παρά τα ήδη κεκτημένα και τις ελευθερίες που αναμφισβήτητα προσφέρει η αστική δημοκρατία και που οποιαδήποτε στιγμή γίνεται προσπάθεια να καταργηθούν, οι πολίτες πρέπει να αντιστέκονται, στην ουσία της πρόκειται για φενάκη και για το λόγο αυτό είναι αρκετά πιο δύσκολο να γίνουν αντιληπτά τα εγκλήματα του κράτους, ως τέτοια.

Από την άλλη πλευρά η κρατική καταστολή στο ναζιστικό καθεστώς διαθέτει υποτυπώδη νομική βάση. Τούτο συμβαίνει επειδή ο νόμος είναι πάντοτε χρήσιμος ως ιδεολογικό εργαλείο νομιμοποίησης της καταστολής. Ωστόσο, η ναζιστική νομοθεσία διακρίνεται για τον εύκαμπτο χαρακτήρα της: πρώτον οι διατυπώσεις της είναι εξαιρετικά ασαφείς και ευρείες ώστε να παρέχουν στη διοίκηση και στα όργανα καταστολής ευρύτατα περιθώρια ερμηνείας και εφαρμογής και δεύτερο, επιτρέπεται ο ανά πάσα στιγμή παραμερισμός τους προκειμένου να υλοποιηθεί η βούληση του κράτους όπως αυτή ενσαρκώνεται από τον ηγέτη και τα υπαγόμενα σε αυτόν όργανα. Έτσι, τελικά, η καταστολή δεν υπάγεται σε περιοριστικούς κανόνες.¹⁴³

Με το ζήτημα της συλλογικής ευθύνης σε εγκλήματα, που διεπράχθησαν υπό ναζιστικά καθεστώτα έχουν ασχοληθεί αρκετοί επιστήμονες αλλά το θέμα αυτό ενέπνευσε και λογοτέχνες. Λίγα χρόνια πριν μεταφέρθηκε στην μεγάλη οθόνη το βιβλίο «Διαβάζοντας στη Χάννα» του Bernhard Schlink¹⁴⁴ Το βιβλίο ασχολείται με το κατά πόσο, μπορεί να γίνεται

---

¹⁴³ W. Abendroth – K. Lenk, *Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1983, σελ. 166-167.

¹⁴⁴ Bernhard Schlink, *Διαβάζοντας τη Χάνα*, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2008. Στο βιβλίο του *Διαβάζοντας στη Χάνα*, ο δεκαπεντάχρονος Μίχαελ Μπέργκ, σε μια κρίση ίκτερου, δέχεται την βοήθεια της τριανταπεντάχρονης Χάννας Σμίτς. Η Χάνα τον μεταφέρει σπίτι της, τον πλένει και τον συνοδεύει στο δικό του. Ο Μίχαελ, ένα μήνα αργότερα, πηγαίνει σπίτι της μ ένα μπουκέτο λουλούδια να την ευχαριστήσει. Πάει και ξαναπάει ώσπου μυείται στον έρωτα από την Χάνα. Στις καθημερινές συναντήσεις τους, που διήρκεσαν δύο χρόνια, προστίθεται σαν συνήθεια το διάβασμα βιβλίων που της κάνει. Η Χάνα, μια μέρα εξαφανίζεται. Την αναζητά παντού και δεν την ξαναβρίσκει. Ο Μίχαελ τελειώνει το σχολείο και μπαίνει στην Νομική. Προς το τέλος των σπουδών του, συμπεριλαμβάνεται σε μια ομάδα φοιτητών, οι οποίοι θα παρακολουθήσουν ένα σεμινάριο σχετικό με το ναζιστικό παρελθόν και την απαγόρευση της αναδρομικής ποινικοποίησής του. Δικάζονταν τώρα -δεκαπέντε χρόνια αργότερα- οι φύλακες των στρατοπέδων συγκέντρωσης για την θανάτωση κρατουμένων με πράξεις ή με παραλείψεις πράξεων. Δίκαιο

λόγος για συλλογική ευθύνη του γερμανικού λαού για τα εγκλήματα που διεπράχθησαν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Με το συγκεκριμένο ζήτημα ασχολήθηκε και ο Karl Jaspers στο έργο του «Το πρόβλημα της γερμανικής ευθύνης»¹⁴⁵. Σύμφωνα με αυτόν «εγκληματίας είναι μόνο το άτομο. Είναι παράλογο να ενοχοποιείται για εγκλήματα ένας λαός ως σύνολο, όπως το ίδιο παράλογο είναι να κατηγορείται έτσι που το κάθε άτομο αυτού του λαού να έχει αυτόν τον χαρακτήρα. Υπάρχουν βέβαια κοινά σημεία, όπως η γλώσσα, τα ήθη, οι συνήθειες, η καταγωγή. Αλλά μέσα σε αυτά είναι δυνατές τόσο μεγάλες διαφορές στους ανθρώπους, που και αν ακόμη μιλούν την ίδια γλώσσα, μπορούν να μένουν μεταξύ τους, τόσο ξένοι, σαν να ανήκαν σε διαφορετικό λαό.

ήταν ό,τι όριζαν τα βιβλία ή ό,τι εφαρμοζόταν εμπράκτως στην πολιτεία; Μέσα στους κατηγορούμενους ήταν και η Χάννα. Ο Μπέρνχαρντ Σλίνκ στο *Διαβάζοντας στη Χάννα*, χωρίζει το βιβλίο σε τρία μέρη. Στο πρώτο είναι η γνωριμία και ο έρωτας του Μίχαελ και της Χάννας. Στο δεύτερο είναι η διεξαγωγή της δίκης και στο τρίτο είναι η ολοκλήρωση της ιστορίας. Ο τρόπος γραφής διαφέρει μόνο στο πρώτο. Εκεί ο συγγραφέας περιγράφει την χαρά του έρωτα, που από θεϊκός γίνεται καθημερινός με ρόλο εξουσίας από τον έναν και ενοχές και συγγνώμες από τον άλλον. Ταυτόχρονα ένα ενδόμυχο καλά κρυμμένο μυστικό αρχίζει να υπονοείται από την συμπεριφορά της Χάννας, ένα μυστικό που θα αποτελέσει ένα από τα βασικά ερμηνευτικά κλειδιά της συμπεριφοράς της. Αλλά και έναν από τους άξονες του βιβλίου. Στη συνέχεια η γραφή γίνεται συμπαγής γεμάτη από ανατροπές και εκπλήξεις που συγκινούν και κόβουν την ανάσα του αναγνώστη. Η δίκη θα άρχιζε την άνοιξη. Ήταν δεδομένη η καταδίκη των δεσμοφυλάκων. Μέσα από αυτήν δικαζόταν μια γενιά, που είχε συνεργαστεί, δεν είχε εμποδίσει ή αποκηρύξει όταν μπορούσε να το είχε κάνει από το 1945. Και τώρα, ερχόταν μια νέα Γερμανία -ο νεαρός φοιτητής- να κρίνει όχι μόνο αυτούς αλλά και τους γονείς τους, που συνεργάστηκαν, ή αποσιώπησαν. Με προελημμένες θέσεις απέναντι στους κατηγορούμενους, ένα κράτος εξέφραζε ταυτόχρονα τις ενοχές του απέναντι στην διεθνή κοινωνία, θέλοντας να κερδίσει τις εντυπώσεις μέσα από τα θύματά του. Και με το τεράστιο θέμα της συλλογικής ενοχής και απονομής δικαιοσύνης που διαπερνά ακόμα και σήμερα τη Γερμανική κοινωνία, ο συγγραφέας, θέτει τον δεύτερο άξονα του βιβλίου. Και μέσα σε όλα αυτά, το μυστικό. Η προσωπική μας περιχαράκωση, σε αυτό που θεωρούμε μύχιο και ιερό για το οποίο ο υπαρξισμός του Σλίνκ προτείνει την καταδίκη, από το να γνωστοποιηθεί στο κοινό. Ούτε ο φιλόσοφος πατέρας του Μίχαελ συμφώνησε να το αποκαλύψει αυτός για να την σώσει, διότι τότε, θα διέπραττε μία αθώωση-βιασμό. Στο δικαστήριο ωστόσο, ζωντανευε και μια άλλη φρίκη. Ο Μίχαελ παρακολουθούσε την εκδίκηση, χωρίς εσωτερική συμμετοχή. Είχε γίνει ένα εκτελεστικό όργανο. Και ποια η διαφορά του έρωτα και του πολέμου; Ποία η διαφορά μεταξύ δεσμοφυλάκων; φοιτητών; δικηγόρων; εισαγγελέων; ή δημίων; Όλοι είχαν συνηθίσει την φρίκη και είχαν αναισθητοποιηθεί. Στην αίθουσα του δικαστηρίου καταδικάζονταν όλοι. Ο έρωτας, το κράτος, οι πολίτες, οι νόμοι, οι ενοχές. Ο Μπέρνχαρντ Σλίνκ με πολυεπίπεδη γραφή λειτουργεί σαν συνήγορος, σαν κατηγορός ή σαν δήμιος, δικάζοντας όχι μόνο το ναζιστικό παρελθόν της πατρίδας του αλλά δικάζοντας και τον ίδιο του τον εαυτό, ορίζοντας παράλληλα και τα προσωπικά όρια.

¹⁴⁵ K. Jaspers, 1883-1969, *Το πρόβλημα της γερμανικής ευθύνης*, εκδ. D.L. Kyriazis, 1959.

Δ] Εγκληματικότητα που σχετίζεται με πολιτισμικούς και κοινωνικούς τομείς, όπως η υλική εξαθλίωση μέρους της κοινότητας, ο θεσμικός ρατσισμός, ο πολιτιστικός βανδαλισμός.

Μία άλλη κατηγορία των εγκλημάτων του κράτους, που θα μας απασχολήσει είναι τα φαινόμενα φυλετικού ρατσισμού, που στη χώρα μας ολοένα και πληθαίνουν. Από το διεθνές περιβάλλον, χαρακτηριστικότερο παράδειγμα φυλετικού θεσμικού ρατσισμού, είναι αυτό της βρετανικής κοινωνίας. Μετά τη μαζική εγκατάσταση Κενυατών στη Βρετανία, μετά το 1965, αναζωπύρωσε τις ρατσιστικές εντάσεις και ενίσχυσε την απήχηση των απόψεων περί μιγαδικής εισβολής που θα νόθευε την «αγγλοσύνη»¹⁴⁶. Οι μετανάστες αυτοί εγκαταστάθηκαν σε περιοχές, που είχαν ξεχαστεί από τους λευκούς, καθώς η ευμάρεια, είχε οδηγήσει την παλιά εργατική τάξη σε αναζήτηση καλύτερων οικιστικών περιοχών. Η δεύτερη γενιά μεταναστών, που είχε ανατραφεί με τις αρχές της αγγλικής παιδείας, αντιδρούσε στις πολιτικές κοινωνικής ένταξης που θα εξομάλυναν τις φυλετικές συγκρούσεις, καθώς αυτές υπέβαλαν την καθήλωσή τους σε χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας. Θεσμοθετήθηκαν κάποια μέτρα, όπως διαφοροποίηση των ύψους αποδοχών των διαφόρων κατηγοριών μεταναστών στην αγορά εργασίας, κατοχύρωση της μισθολογικής ισοτιμίας μεταξύ της δεύτερης γενιάς μεταναστών και των λευκών, ανάθεση χαμηλόμισθης εργασίας σε εκείνους τους μετανάστες που δεν προέρχονταν από περιοχές της Commonwealth, ανάπτυξη θεσμών προώθησης φυλετικών σχέσεων, ποινικοποίηση των φυλετικών διακρίσεων, αλλά η πολιτική κοινωνική ένταξη των μεταναστών απέτυχε. Οι διακρίσεις σε βάρος των εθνικών μειονοτήτων στην αγορά εργασίας και στη στέγαση συνεχίστηκαν και οι κοινότητες των μαύρων αποκλείστηκαν στην πράξη από τη συμμετοχή τους στη βρετανική κοινωνία, με αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωσή τους στα ίδια τα επαγγέλματα που έκαναν όταν είχαν έρθει και την γκετοποίηση τους σε συγκεκριμένες περιοχές. Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, εξαιτίας του φυλετικού ρατσισμού αλλά και της αποβιομηχάνισης, οι διάφορες μειονότητες και κυρίως η δεύτερη γενιά μεταναστών υπέφεραν από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η περιπλάνηση των άνεργων μαύρων στους δρόμους δημιούργησε έναν φαύλο κύκλο, καθώς αυτοί αποτέλεσαν

---

¹⁴⁶ Σ. Βιδάλη –Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία, μέρος Πρώτο, Κεφάλαιο Τρίτο, Αστυνομία, Κοινωνικός έλεγχος και αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σελ 197.

προνομιακούς πελάτες των ελέγχων της αστυνομίας και της επιθετικότητάς τη, γεγονός που καθιστούσε την τελευταία απολύτως ξένο σώμα σε σχέση με τις συγκεκριμένες κοινότητες. Οι βίαιες συγκρούσεις στους δρόμους μεταξύ αστυνομίας και μαύρων έγιναν σύνηθες φαινόμενο από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Αυτό που προκύπτει από τις διάφορες εκθέσεις, που συνιστούν τομές στην αντεγκληματική πολιτική της Βρετανίας και στην στρατηγική αντιμετώπισης της βίας και των φυλετικών διακρίσεων, όπως η Έκθεση Scarman, που πραγματοποιήθηκε μετά τα επεισόδια στο Brixton το 1981, (Scarman report), οι αιτίες των επεισοδίων εντοπίζονται στην κακή και καταδικαστέα συμπεριφορά ορισμένων αστυνομικών που φέρονταν κατά τρόπο σκληρό και προκλητικό απέναντι στους νέους των διαφόρων εθνοτήτων. Η ως άνω έκθεση συγκεκριμένα, εστίαζε το πρόβλημα στη σχέση κράτους και κοινότητας και κατέληγε στη ανάγκη πολιτικής ένταξης και ενσωμάτωσης.

Οι φυλετικές όμως διαφοροποιήσεις που θα συνεχιστούν, ιδιαίτερα από την πλευρά των αστυνομικών οργάνων είναι πολλές. Η έρευνα των Black και Reiss στις ΗΠΑ, μεταξύ άλλων έδειξε ότι 14% των συλληφθέντων ήταν μαύροι και 8% λευκοί.

Σε επίπεδο φυλετικού ρατσισμού, κάτι ανάλογο, συμβαίνει και σήμερα στη χώρα μας, σε διάφορες περιπτώσεις. Για παράδειγμα, η εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας της 23-6-2010, για την υποχρεωτική αναγραφή του θρησκειώματος στο απολυτήριο Λυκείου, αποδεικνύει τη ρατσιστική πολιτική της Κυβέρνησης και την ανισότητα των μεταναστών δεύτερης γενιάς.

Δ.1] Άσυλο και μετανάστες

Ένα άλλο ζήτημα που συγκαταλέγεται στα εγκλήματα που διαπράττει το κράτος είναι και το ζήτημα της μετανάστευσης. Η κατάσταση στα εξωτερικά χερσαία σύνορα της Ε.Ε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας είναι απελπιστική. Οι άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων εγκύων γυναικών και των οικογενειών με μικρά παιδιά, κρατούνται υπό απάνθρωπες συνθήκες. Αυτό που αναγκάζονται να υπομείνουν θυμίζει κάποια μεσαιωνική έκδοση της κόλασης πάνω στη γη. Η πολιτική που ακολουθείται σε επίπεδο καταστολής της παράνομης μετανάστευσης με τα εργαλεία του ποινικού αλλά και του διοικητικού δικαίου συμβάλουν αντί στον περιορισμό της

παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων, ακριβώς στην όξυνση του προβλήματος και στην ενθάρρυνση του εγκληματικού αυτού φαινομένου.

Οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο, μεταξύ των οποίων και παιδιά, κλειδωμένα σε βρώμικους χώρους, που έχουν παραμεληθεί και κακοποιούνται, στοιβάζονται σε υπερφορτωμένα κρατητήρια της αστυνομίας, σταθμούς φύλαξης των συνόρων και τα κέντρα κράτησης. Αρκετές δεκάδες μετανάστες βρίσκονται νεκροί κάθε χρόνο εντός ή πλησίον του ποταμού Έβρου¹⁴⁷ αφού έχουν πνιγεί ή πεθάνει από υποθερμία. Και υπάρχουν περισσότεροι που δεν θα εντοπιστούν ποτέ. Είναι θαμμένοι σε πρόχειρα νεκροταφεία και φυλάσσονται πρόχειρα για να μην ανοιχτούν από τα άγρια ζώα. Αν παρακολουθήσει κανείς την πολιτική που ακολουθείται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο εδώ και χρόνια¹⁴⁸ - τη νομοθεσία για τις προϋποθέσεις νόμιμης εισόδου, για τη χορήγηση άδειας παραμονής και εργασίας, για τη χορήγηση ασύλου, τις ποινικές κυρώσεις κατά των λαθρομεταναστών και των δουλεμπόρων, τη λήψη διοικητικών μέτρων κατά των μεταναστών (κράτηση, απέλαση, επαναπροώθηση)¹⁴⁹ αλλά και την εφαρμογή αυτών των μέτρων στην πράξη- θα διαπιστώσει ότι αυτή χαρακτηρίζεται από τη «μηδενική ανοχή» και τη βίαιη καταστολή απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, με πολύπλευρες συνέπειες σε πολλά πεδία μεταξύ των οποίων και η διευκόλυνση της εγκληματικής δράσης των κυκλωμάτων διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Στο ν. 3386/2005 και συγκεκριμένα στα άρθρα 84 επ. αυτού προβλέπονται μια σειρά κυρώσεων για όσους συμβάλουν στο να εισέλθουν, να παραμείνουν ή να εξέλθουν παράνομα από τη χώρα αλλοδαποί. Οι διατάξεις αυτές που στόχο έχουν να πατάξουν την παράνομη διακίνηση των μεταναστών ελέγχονται σοβαρά για την αποτελεσματικότητά τους αλλά και για τα δικαιολογικά τους ερείσματα και πάντως μέχρι σήμερα δεν έχουν αποδειχτεί ικανά, παρά την αυστηρότητά τους να αποτρέψουν το δουλεμπόριο με θύματα μετανάστες που

---

¹⁴⁷ Γ. Ανδρούτσος, Αντιμεταναστευτική πολιτική της Κυβέρνησης, Κατασταλτικός κλοιός σε βάρος μεταναστών και προσφύγων, άρθρο δημοσιευμένο στην Εφημερίδα Ριζοσπάστης, της 09.01.2010.

¹⁴⁸ Αναλυτικά για την ποινική μεταχείριση της παράνομης μετανάστευσης της βλ. Ν. Χατζηνικολάου, Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης : δογματική προσέγγιση και βασικά ερμηνευτικά προβλήματα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009.

¹⁴⁹ Για τα θέματα αυτά σε εθνικό επίπεδο, βλ. το Ν 3386/2005.

αναγκάζονται να προσφύγουν στους δουλεμπόρους αυτούς με κάθε κόστος, ακόμα και με το να θέσουν σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή¹⁵⁰.

Στον ίδιο νόμο και στο άρθρο 83 παρ. 1 προβλέπονται ποινικές κυρώσεις για τους μετανάστες που παράνομα εισέρχονται ή εξέρχονται από τη χώρα, ως εξής: *«ο υπήκοος τρίτης χώρας, που εξέρχεται ή επιχειρεί να εξέλθει από το ελληνικό έδαφος ή εισέρχεται ή επιχειρεί να εισέλθει σε αυτό χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον χιλίων πεντακοσίων (1.500) ευρώ»*.

Το 2010, πάνω από 28.000 Αφγανοί, 7.500 Παλαιστίνιοι, 6.500 Σομαλοί και σχεδόν 5.000 Ιρακινοί συνελήφθησαν στην περιοχή του Έβρου. Σύμφωνα με την ΕΡΑ, η ελληνική κυβέρνηση έχει εισπράξει σχεδόν 17 εκατ. ευρώ έκτακτη χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες από το 2008 στην κορυφή της κανονικής ποσόστωσή της, για να βελτιώσει τη δεινή κατάσταση των προσφύγων που έρχονται πάνω από τα σύνορά της. Τα χρήματα, που διατέθηκαν για την ενίσχυση των κέντρων υποδοχής, για να αντιμετωπιστούν τις επείγουσες ανάγκες υγείας, επεξεργάζονται ένα ανεκτέλεστο υπόλοιπο των εφαρμογών και ούτω καθεξής. Δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι οι πόροι αυτοί έβρισκαν το δρόμο τους προς τις τρύπες κόλασης κράτησης στην περιοχή του Έβρου.¹⁵¹

Από την άλλη πλευρά, τα δεκάδες περιστατικά στην Ασφάλεια στην Πέτρου Ράλλη αλλά και στις φυλακές της Αμυγδαλέζας είναι χαρακτηριστικά της κατάστασης που βιώνουν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Επιπλέον, η Συνθήκη Δουβλίνο II ορίζει ότι όσοι ζητούν άσυλο στην ΕΕ μπορούν να το κάνουν μόνο στη χώρα εισόδου τους. Επομένως, εφόσον η Ελλάδα, είναι συνήθως η χώρα εισόδου, είναι η μόνη χώρα, που μπορούν κατ' ουσίαν να αιτηθούν άσυλο. Το ποσοστό χορήγησης ασύλου δεν ξεπερνά το 1%, με αποτέλεσμα να παραμένουν εδώ και να μην φτάνουν ποτέ στους αρχικούς προορισμούς τους, όπως Γαλλία, Γερμανία.¹⁵² Η χώρα μας είναι

---

¹⁵⁰ Βλ. αναλυτικά για το ζήτημα αυτό Χατζηνικολάου Ν., Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην ελληνική έννομη τάξη: αναζητώντας την αξιολογική συνοχή της μεταξύ τιμωρητικής όξυνσης και θυματολογικής προσέγγισης, ΠοινΔικ 2/2008, σελ. 213-219.

¹⁵¹ <http://statecrime.org/>

¹⁵² Ενδεικτικά για την πολιτική παροχής ασύλου που ακολουθεί η Ελλάδα, είναι τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, κατά τα οποία το 2009 εκδόθηκαν 11 θετικές αποφάσεις χορήγησης ασύλου σε 29.501

εκείνη, που οφείλει να φροντίσει για τη φύλαξη των ανθρώπων αυτών υπό αξιοπρεπείς και ανθρώπινες συνθήκες.

Η ΦΡΟΝΤΕΞ,¹⁵³ είναι ο ευρωπαϊκός οργανισμός, που συντονίζει την επιχειρησιακή συνεργασία των κρατών μελών στον τομέα διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων και εκπαιδεύει τους συνοριακούς φύλακες. Πραγματοποιεί αναλύσεις κινδύνου, παρακολουθεί τις εξελίξεις ερευνών σχετικά με τον έλεγχο και την επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων. Η ΦΡΟΝΤΕΞ συνδέεται στενά με άλλους εταίρους της Κοινότητας και της ΕΕ, αρμόδιους για την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων, όπως η EUROPOL, CEPOL, OLAF. Συστάθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 2007/2004 της 26 Οκτωβρίου 2004 του Συμβουλίου. Έδρα της ΦΡΟΝΤΕΞ, είναι η Βαρσοβία, ενώ έχει στην κατοχή της πάνω από 115 πλοία, 27 ελικόπτερα, 3 κινητές μονάδες ραντάρ, 23 οχήματα. Ιδρύθηκε για να διασφαλίσει το συντονισμό των δράσεων των κρατών μελών για την εφαρμογή των Κοινοτικών μέτρων, συνεισφέροντας σε ένα αποδοτικό, υψηλό και ομοιόμορφο επίπεδο ελέγχου προσώπων και επιτήρησης των εξωτερικών συνόρων των κρατών – μελών.¹⁵⁴ Τα κράτη μέλη, που μετέχουν στις επιχειρήσεις της ΦΡΟΝΤΕΞ, υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τις επιταγές της ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Το τελευταίο ερμηνεύοντας το άρθρο της Σύμβασης, έχει απαγορεύσει την έκδοση, απέλαση ή επαναπροώθηση προς χώρες, όπου ο ενδιαφερόμενος πρόκειται να αντιμετωπίσει βασανισμό ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.

Επιπρόσθετα η Ελλάδα έχει καταδικαστεί για παραβίαση της αρχής προστασίας των νόμιμα διαμένοντων μεταναστών. Στην υπόθεση «Taskush», η οποία αφορά την απέλαση νόμιμα διαμένοντος μετανάστη, ο οποίος είχε κατηγορηθεί αλλά αθωωθεί από αυτόφωρο ποινικό δικαστήριο, παρά ταύτα η διοικητική απέλαση προχώρησε άμεσα χωρίς να δοθεί στον απελαθέντα η δυνατότητα αποτελεσματικής προσφυγής κατά της απόφαση απέλασης. Η απέλαση εκτελέστηκε χωρίς αιτιολόγηση, αόριστα, για λόγους «δημόσιας τάξης».

υποθέσεις (ποσοστό μόλις 0,04%), ενώ υπήρξαν 25 θετικές αποφάσεις σε 870 υποθέσεις που εξετάστηκαν σε δεύτερο βαθμό (ποσοστό 2,87%).

¹⁵³ Α. Βλάχος, Διπλωματική εργασία, «Ασφάλεια, Σύνορα, Ανθρώπινα Δικαιώματα: ο ρόλος της FRONTEX-Libertas Securitas justitia», Αθήνα 2010, ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, επιβλέπων καθηγητής: Δ. Καλτσώνης.

¹⁵⁴ Βλ. 6898/10 ADDI FRONT22, COMIX 151 Commission Staff working document “Impact Assessment accompanying the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 2007/2004 establishing a European Agency for the Management Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX), Brussels, 1 March 2010, σελ 9.

Τοιουτοτρόπως η Ελλάδα καταδικάστηκε για παραβίαση του 7^{ου} (άρθρο 1) Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που αφορά την προστασία των νόμιμα διαμένοντων μεταναστών από αυθαίρετη και αναιτιολόγητη απέλαση. Οι επιχειρήσεις περιλαμβάνουν, εκτός από τις περιπολίες και το κυνήγι των μεταναστών, δηλαδή την «επιτήρηση των συνόρων» όπως το ονομάζουν επίσημα, πτήσεις επαναπατριsmού και απελάσεις μεταναστών, ενώ όταν η ροή των ανθρώπων που προσπαθούν να μπουν στην Ευρώπη είναι μεγάλη, ενεργοποιεί τις ομάδες άμεσης επέμβασης για την απομάκρυνση των ανθρώπων από την ευρωπαϊκή ήπειρο. Είναι δεκάδες τα περιστατικά πνιγμένων μεταναστών στα παγωμένα νερά του Έβρου καθώς και οι άθλιες και απάνθρωπες συνθήκες κράτησης.

Το μεγαλύτερο «πογκρόμ» μεταναστών διεξήχθη το 2012 με την επιχείρηση με την φαινομενικά διεστραμμένη, κατά τη γνώμη μου, επωνυμία «Ξένιος Ζευς». Το αποτέλεσμα ήταν να προσαχθούν 33.000 μετανάστες εκ των οποίων 3000 κατέληξαν σε σύλληψη, καθώς οι υπόλοιποι 30.000 προσήχθησαν μόνο εξαιτίας των φυσικών χαρακτηριστικών τους και όχι κάποιου διοικητικής ή ποινικής παράβασης.

Κατά αντίστοιχο με την κοινωνική διαστρωμάτωση και τη σχέση της με αυτού του είδους την εγκληματικότητα παρατηρούμε και στην περιοχή του Άγιου Παντελεήμονα. Η περιοχή είναι μία από τις βασανισμένες γειτονιές της Αθήνας, εδώ και πολλά χρόνια διότι υποβαθμίζεται συνεχώς με τελικό στάδιο να αποτελεί πλέον ένα κύριο πεδίο εκδίπλωσης της αντιμεταναστευτικής πολιτικής και να αναγορεύεται από τα ΜΜΕ ως εθνική απειλή.

4ο Κεφάλαιο- Επιμέρους ζητήματα

Α] Επίκληση δημοσίου συμφέροντος με σκοπό τη νομιμοποίηση των εγκληματικών πράξεων.

Δεν είναι λίγες οι φορές, που τα πρόσωπα, που αποτελούν τα κρατικά όργανα και εγκληματούν, λειτουργώντας πάντα υπό την κρατική ιδιότητα, θα επικαλεστούν το δημόσιο συμφέρον, προκειμένου να νομιμοποιήσουν τις πράξεις τους. Την παρούσα, δηλαδή στιγμή, δεν θα μπορούσαν να πράξουν διαφορετικά. Κατ' αρχήν η έννοια του δημοσίου συμφέροντος και άρα και η επίκλησή του, είναι μια αόριστη έννοια, η οποία ορίζεται κάθε φορά από την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Ανάγεται, τοιουτοτρόπως, το δημόσιο συμφέρον σε μία υπερθετική έννοια, προκειμένου να περιοριστούν θεμελιώδη δικαιώματα. Στην ουσία χειραγωγείται η έννοια του δημοσίου συμφέροντος, που αναμφισβήτητα αποτελεί θεμελιώδη έκφραση δημοκρατικής αρχής.

Για παράδειγμα την περίοδο από το Φεβρουάριο 1945 μέχρι το Μάρτιο του 1946, όπου η χώρα μας κυβερνήθηκε με απόλυτα αυθαίρετο τρόπο, *στη νομολογία των δικαστηρίων κυριάρχησε το θεωρητικό σχήμα ότι οι κυβερνήσεις έχουν το δικαίωμα της παραβίασης του Συντάγματος προκειμένου να φέρουν εις πέρας την αποστολή τους!*¹⁵⁵

Το δημόσιο συμφέρον είναι μία αόριστη νομική έννοια, που υπόκειται κάθε φορά στο συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων σε μία κοινωνία.¹⁵⁶ Η επίκληση στο δημόσιο συμφέρον, είναι συχνό φαινόμενο, προκειμένου το κράτος να προβεί σε πράξεις ή παραλείψεις του, όπως οι άθλιες και εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης μεταναστών.

Η έκταση της αστικής ευθύνης του κράτους εξαρτάται από την έννοια του γενικού συμφέροντος σύμφωνα με το άρθρο 105 ΕισΝ ΑΚ.¹⁵⁷ Η παράλειψη παράνομη πράξη ή παράλειψη του οργάνου του δημοσίου φέρει ως κύρωση την αστική ευθύνη του δημοσίου. Στο Σύνταγμα η έννοια αυτή εμπεριέχεται στο άρθρο 17 παρ. 1 σύμφωνα με το οποίο «Η

¹⁵⁵ Δ. Καλτσώνης, «Ελληνική Συνταγματική Ιστορία II»: 1941-2001, ό.π., σελ. 55 επ.

¹⁵⁶ Ε.Β. Βενιζέλος, Το Γενικό Συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1990, σελ 40 επ.

¹⁵⁷ Δ. Θ Τσάτσος, Η κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έννοια της χάριν του γενικότερου συμφέροντος κείμενης διάταξης, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1960, σελ 19 επ.

ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του κράτους, τα δικαιώματα, όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος». Επίσης, στο άρθρο 106 παρ. 1 εδ. αναφέρεται ότι «Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη Χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας».

Το δημόσιο συμφέρον, ως μία ρευστή και ασαφής έννοια, αποκτά σημασία στην σύγχρονη έννομη τάξη, στη ρητή αναφορά σε συνταγματικές διατάξεις και στη νομολογία, καθορίζεται όμως κάθε φορά και από τον συσχετισμό δυνάμεων που επικρατούν σε μία δεδομένη χρονική στιγμή.

Β] Έννοια ασφάλειας και ελευθερίας και το δίλημμα της επιλογής ανάμεσά τους.

Το δίλημμα ασφάλεια ή ελευθερία έχει άμεση σχέση με τα εγκλήματα του κράτους, καθότι στο όνομα της ασφάλειας, διαπράττονται πολλές φορές τα ως άνω εγκλήματα θίγοντας ένα μέρος ή καθολικά την έννοια της ελευθερίας. Το δίλημμα ασφάλεια ή ελευθερία φαίνεται να κυριαρχεί στις σύγχρονες επιλογές της ποινικής κατασταλτικής πολιτικής στον ευρωπαϊκό χώρο. Το δίλημμα αυτό δεν αφορά μόνο την εγκληματολογική ή ποινικοδογματική θεωρία ούτε μόνο την αντεγκληματική πολιτική. Αντίθετα πρόκειται για ένα σύνθετο πρόβλημα, που στον πυρήνα του βρίσκεται η ίδια η κρίση της δημοκρατίας στο δυτικό κόσμο και από την άποψη αυτή συνιστά και πολιτικό πρόβλημα. Η όποια επιλογή ανάμεσα στους δύο όρους έχει κόστος: Η επιδίωξη της μέγιστης δυνατής ασφάλειας δεν μπορεί παρά να θίξει ένα μέρος από την ελευθερία μας.¹⁵⁸

Το ζήτημα ασφάλεια ή ελευθερία πολύ πριν τεθεί ως κεντρικός άξονας των προβλημάτων που δημιούργησε η διεθνική τρομοκρατία, είχε ήδη λυθεί υπέρ της ασφάλειας, μέσω των πολιτικών ελέγχου του κοινού εγκλήματος και ειδικά της εγκληματικότητας του

---

¹⁵⁸ Ι. Μανωλεδάκη- Ασφάλεια Κράτους ή Ελευθερία, επιμέλεια Α. Μανιτάκης -Α. Τάκης , Τρομοκρατία και Δικαιώματα-Από την ασφάλεια του κράτους στην ανασφάλεια του δικαίου, -, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2003, σελ 23.

δρόμου.¹⁵⁹ Σήμερα πια, μετά την επικράτηση του ασφαλιστικού προτύπου και των συνεπειών του στη διαχείριση του κοινού εγκλήματος και στην Ευρώπη και μετά τις ανατροπές που προκάλεσαν τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη, διαπιστώνεται ότι η αντιτρομοκρατική πολιτική και οι πρακτικές της, στις πραγματικές συνθήκες ασφάλειας του πληθυσμού του κράτους, τόσο στην Ευρώπη όσο και στις «εμπόλεμες ζώνες», που θεωρήθηκαν το έδαφος της εκκόλαψης της τρομοκρατίας, επέδρασε και περιόρισε με πρόσχημα την «παραγωγή» ασφάλειας βασικές ελευθερίες, εκ μέρους της εξουσίας και των μηχανισμών της και στο πλαίσιο της προστασίας της έννομης τάξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνιμη επωδός της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, όπως και της νομοθεσίας δικτατορικών μορφών του αστικού κράτους είναι η ανοιχτή αναφορά στην ασφάλεια του κοινωνικο-οικονομικού και πολιτικού συστήματος.¹⁶⁰

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η τοποθέτηση με κάμερες στους δρόμους των μεγάλων αστικών κέντρων και ιδιαίτερα στο Λονδίνο, που με πρόσχημα την ασφάλεια και την αποφυγή κλοπών και άλλου είδους εγκληματικότητας, ούτε στο ελάχιστο δεν έχει επιφέρει αποτελέσματα, τουναντίον μάλιστα.

Στη χώρα μας πάνω από «δεκάδες χιλιάδες τηλεφωνικές γραμμές και διαδικτυακές μορφές επικοινωνίας είναι υπό τη συνεχή παρακολούθηση της Αστυνομίας και της ΕΥΠ» με επίκληση την «κρατική ασφάλεια» και με πρόσχημα διάφορες περιπτώσεις, που νομότυπα μπορούν να ενταχθούν στις διαδικασίες άρσης του απορρήτου.¹⁶¹ Ο αριθμός των παρακολουθήσεων αυξήθηκε κατά 70% το 2011, συγκριτικά με το 2010, σύμφωνα με την έκθεση της λεγόμενης Αρχής Διασφάλισης Απορρήτου Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)¹⁶². Όταν, λοιπόν, σύμφωνα με την ίδια την ως άνω Αρχή οι νομότυπες παρακολουθήσεις της Αστυνομίας και της ΕΥΠ ξεπερνούν τις 50.000 για τον τελευταίο χρόνο, γίνεται ολοφάνερο ότι η παρακολούθηση και η καταγραφή των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και του ίντερνετ είναι ένα γενικευμένο φαινόμενο. Στην κατηγορία αυτή πρέπει να προστεθεί η εντατικοποίηση της χρήσης των

¹⁵⁹ Σ. Βιδάλη, «Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία,» μέρος Πρώτο, Κεφάλαιο Τρίτο, Αστυνομία, Κοινωνικός έλεγχος και αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σελ 1035 επ.

¹⁶⁰ Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνιμη επωδός της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, όπως και της νομοθεσίας δικτατορικών μορφών του αστικού κράτους είναι η ανοιχτή αναφορά στην ασφάλεια του κοινωνικο-οικονομικού και πολιτικού συστήματος.

¹⁶¹ Δ. Καλτσώνης «Η ποινικοποίηση της σκέψης στη σύγχρονη αστική δημοκρατία», δημοσιευμένο στο περιοδικό Ουτοπία, τευχ. 81, 2008, σελ. 49-62.

¹⁶² Αναρτήθηκε στον ιστότοπο www.adae.gr.

αστυνομικών δυνατοτήτων με δράσεις, οι οποίες κινούνται στα όρια της νομιμότητας και του Συντάγματος. Τέτοιο παράδειγμα είναι η αστυνομική παρουσία στις δημόσιες συναθροίσεις. Η δυσανάλογη ποσότητα και η εγγύτητά της προς τους διαδηλωτές, ο εξοπλισμός της και η εμφανής ετοιμότητα χρήσης της λειτουργούν, κατά τρόπο αντισυνταγματικό, αποτρεπτικά ως προς την άσκηση του δικαιώματος στη συνάθροιση. Ένα άλλο τέτοιο παράδειγμα είναι η υπερβολική και αλόγιστη χρήση βίας και χημικών ουσιών για την καταστολή διαδηλώσεων, η οποία δεν αποτελεί ελληνικό μόνο φαινόμενο.¹⁶³ Αντίστοιχα, η νομοθεσία για την οπλοχρησία των αστυνομικών (ιδίως το άρθρο 3 του ν. 3169/2003) παρέχει ευχέρειες για καταχρηστική άσκηση των σχετικών δυνατοτήτων.¹⁶⁴

Εδώ ακριβώς τίθεται το ζήτημα και η προβληματική για το εάν πρόκειται για ψευδοδίλλημα, η δε ρήση του Φράκλιν, σύμφωνα με την οποία **«όσοι θυσιάζουν στοιχειώδεις ελευθερίες για λίγη ασφάλεια, δεν αξίζουν ούτε ελευθερία ούτε ασφάλεια»**, ταιριάζει απόλυτα.

Από την άλλη πλευρά, ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των πολιτών στο ποινικό σύστημα, αντανακλά αρκετά συχνά, και τη γενικότερη περί κρατικής αδυναμίας εντύπωση και θέτει άρα, σε αμφισβήτηση το ίδιο το κράτος το οποίο έχει ευθύνη εγγύησης της ατομικής ασφάλειας.¹⁶⁵ Η ατομική ασφάλεια συνίσταται στην έλλειψη κινδύνου για τα προσωπικά αγαθά του ατόμου (τη ζωή, σωματική ακεραιότητα, προσωπική ελευθερία, ιδιοκτησία), που προέρχονται από ενέργειες τόσο των οργάνων της εξουσίας, όσο και των άλλων ατόμων εντός του κοινωνικού χώρου.¹⁶⁶

Επομένως, περισσότερη ανασφάλεια, παρά ασφάλεια αισθάνονται οι πολίτες, γεγονός, που οδηγεί σε αυτοπεριορισμούς της καθημερινότητάς τους, υποβάθμιση της ποιότητας της

---

¹⁶³ Δ. Καλτσώνης, Η κατασταλτική λειτουργία του κράτους στην ΕΕ και η τρομοκρατία, Από τον τόμο: Ελευθερίες – Δικαιώματα και ασφάλεια στην ΕΕ, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σελ. 29-41.

¹⁶⁴ Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έκθεση 2002, Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «οπλοφορία, τη χρήση όπλων από αστυνομικούς και την εκπαίδευσή του σ' αυτά», σελ. 225 επ.

¹⁶⁵ Χ. Μ. Ζαραφωνίτου, (ΑΝ)ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΝΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2007, σελ 37.

¹⁶⁶ Ι. Μανωλεδάκης, Δημοκρατία- Ελευθερία-Ασφάλεια. Το τρίπτυχο της ιδανικής πολιτείας, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2004, σελ 21.

ζωής τους, αύξηση των συγκρούσεων μεταξύ των πολιτών και ενίσχυση της δράσης στιγματιστικών στερεοτύπων όπως ρατσισμός και ξενοφοβίας.

Η ασάφεια των ποινικών διατάξεων, η χρήση αόριστων εννοιών, η τιμώρηση πράξεων, που ανήκουν στο χώρο της προπαρασκευής, η τιμώρηση της απρόσφορης απόπειρας, τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης συνιστούν φαινόμενα, που συναντιούνται στα ποινικά συστήματα των αστικών δημοκρατιών. Τα στοιχεία αυτά εμπεριέχουν πλευρές ποινικοποίησης του φρονήματος.¹⁶⁷ Στο πνεύμα περιορισμού της διάδοσης των ιδεών βρίσκεται αφ' ενός μεν πρόσφατη απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Λάρισας, αφ' ετέρου δε απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ναυπλίου, που δεν ενέκριναν τη δημιουργία συλλόγων (φοιτητικού και αγροτικού αντίστοιχα) επειδή στους σκοπούς τους περιλαμβάνεται η αντίθεση στο NATO και στην ΕΕ.¹⁶⁸

Επιπρόσθετα, σε έρευνα του 2004¹⁶⁹ καταγράφεται μια αρνητική αξιολόγηση του αστυνομικού έργου και σχεδόν τα ¾ των ερωτηθέντων αξιολογούν το έργο του αστυνομικού τμήματος της περιοχής τους ως λίγο ή καθόλου αποτελεσματικό (71,8%), γεγονός που καταδεικνύει ότι κάθε άλλο παρά ασφάλεια αισθάνονται οι πολίτες.

Γ] Τα όρια της ατομικής ευθύνης των φυσικών προσώπων και η ευθύνη των νομικών προσώπων στα “εγκλήματα του κράτους”

Από την ποινική δογματική θεωρία, όπως προειπώθηκε, προβάλλονται ενστάσεις που έχουν ως κεντρικό σημείο αναφοράς το σε ποιον μπορεί να αποδοθεί η ευθύνη και το εάν το κράτος μπορεί όντως να εγκληματεί.

Υπό το πρίσμα μάλιστα του διεθνούς ποινικού δικαίου, δεν αναγνωρίζεται ποινική ευθύνη σε νομικές οντότητες, όπως κράτη, επιχειρήσεις ή οργανώσεις. Η αρχή του καταλογισμού¹⁷⁰, όπως στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, έτσι και στα

¹⁶⁷ Δ. Καλτσώνης, Νομιμότητα και δημοκρατικές κατακτήσεις (σκέψεις με αφορμή τα 70 χρόνια από την έναρξη εφαρμογής του «ιδιώνυμου» του Βενιζέλου), περ. Κομμουνιστική Επιθεώρηση, τεύχος 1/2000, σελ. 128-136.

¹⁶⁸ Δημοσιευμένες στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, της 06.09.2011 και 23.08.2008 αντίστοιχα.

¹⁶⁹ Χ. Μ. Ζαραφωνίτου, (ΑΝ)ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΝΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ό.π., σελ 53.

¹⁷⁰ Αγ. Παπανεοφύτου, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία δράστη, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ 71 επ.

εγκλήματα του κράτους αποτελεί δογματικό προπύργιο της φιλελεύθερης δογματικής ποινικής σκέψης, διαμορφώνει τις προϋποθέσεις ποινικής ασυλίας εγκληματικών πράξεων που διαπράττονται. Η δομή της αρχής του καταλογισμού, που εξυπηρετούσε την απόλυτη ανάγκη πλήρους απελευθέρωσης της δυναμικής της βιομηχανοποίησης, ώστε να δοθεί πλήρης ώθηση στην εξέλιξη της τότε πρώιμης καπιταλιστικής παραγωγικής διαδικασίας και που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο και στο βαθμό που θα ήταν δυνατή η θέση στο απυρόβλητο, από πλευράς ποινικής ευθύνης, της βιομηχανικής και γενικότερα της επιχειρηματικής δράσης, προσέφερε τις προϋποθέσεις ποινικής ασυλίας του εργοστασιάρχη και του βιομήχανου-εργοδότη.

Έτσι το φιλελεύθερο ποινικό δόγμα προσέφερε τεράστιες υπηρεσίες στην κατεύθυνση της πλήρους απελευθέρωσης της δράσης των καπιταλιστικών μηχανισμών ενισχύοντας τον στόχο της συσσώρευσης κερδών στην άρχουσα οικονομική τάξη και της περαιτέρω επένδυσή τους στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα παραγωγής.

Ασφαλώς δεν σημαίνουν οι παραπάνω αναφορές, ότι στο ποινικό δίκαιο χρεώνεται αποκλειστικά η ευθύνη της καπιταλιστικής συσσώρευσης και εκμετάλλευσης. Αναμφισβήτητο το σύνολο των δικαιικών ρυθμίσεων που παράγει το αστικό κράτος συμπράττει, ισομερώς, στη στήριξη και περαιτέρω ενίσχυση των δομών της καπιταλιστικής ανάπτυξης.¹⁷¹

Το παράδειγμα των συνεπειών της λειτουργίας των δύο (2) μεγαλύτερων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της Δ.Ε.Η με τη χρήση λιγνίτη στη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας και στην Πτολεμαΐδα είναι χαρακτηριστικό. Η τεράστια ρύπανση της ατμόσφαιρας στις περιοχές αυτές έχει καταλήξει στην αύξηση της θνησιμότητας των κατοίκων της περιοχής σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο μέσος όρος ζωής τους σε σχέση με τους κατοίκους των άλλων περιοχών της χώρας να υπολείπεται κατά 10 έτη (63 - 65 χρόνια έναντι του μέσου όρου των 73-75). Παράλληλα έχει αυξηθεί δραματικά ο αριθμός των καρκινοπαθών και πνευμονικών παθήσεων σε αυτές τις περιοχές (διπλάσιος του μέσου όρου στην υπόλοιπη Ελλάδα). Και ενώ επιδημιολόγοι και ιατροί άλλων ειδικοτήτων επιβεβαιώνουν τη σχέση θανάτων και νόσων στις παραπάνω περιοχές με τη λειτουργία των μονάδων της Δ.Ε.Η, μέχρι σήμερα δεν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για κανένα υπεύθυνο. Και αυτό οφείλεται στο γνωστό πρόβλημα

---

¹⁷¹ Αγ. Παπανεοφύτου, Οι κατευθυντήριες του Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης, ό.π.

θεμελίωσης της ποινικής ευθύνης: δηλαδή, αδυναμία εντοπισμού των υπόλογων φυσικών προσώπων, λόγω της σύμπραξης πολλών και ανισότιμα δρώντων στην συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία, καθώς και στην αδυναμία θεμελίωσης της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ αφενός των θανάτων και των νοσογόνων καταστάσεων και της λειτουργίας των ανωτέρω μονάδων. Έτσι η εκατόμβη των θυμάτων της εγκληματικά ρυπογόνου δράσης των μονάδων της Δ.Ε.Η καλά κρατεί, προς όφελος της κερδοφορίας της.

Ενόψει αυτών, είναι πασιφανές ότι ποινικό δόγμα και νομοθετική πολιτική υπηρετούν πλήρως τις ανάγκες και τις αξιώσεις της καπιταλιστικής οικονομίας και των τάξεων που αποτελούν τους μοχλούς των επιλογών και των κατευθυντηρίων της.

Από την πλευρά της εγκληματολογίας, ένα μέρος της εγκληματολογικής θεωρίας δεν αναφέρεται καθόλου στο θέμα αυτό ενώ μία άλλη άποψη μετατοπίζει σε ένα βαθμό το πεδίο έρευνας. Θέτει ως πρωτεύον ζήτημα την ίδια την εγκληματικότητα των πράξεων, ανεξάρτητα από την ποινική τους τυποποίηση και αναζητά κριτήριο με βάση το οποίο τα εγκλήματα του κράτους θα θεωρούνται εγκλήματα που παραβιάζουν την ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο Cohen, επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στα εγκλήματα βίας και τις ωμότητες εναντίον του άμαχου πληθυσμού. Όπως επισημαίνει, το σημαντικό δεν είναι να επικεντρωθεί κανείς στην πολιτικότητα των εγκλημάτων αυτών αλλά στην εγκληματικότητά τους: «...δεν μας χρειάζονται θεωρίες για το κράτος αλλά έχουμε απλά την ανάγκη να πάρουμε στα χέρια μας την τελευταία έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας...»¹⁷² *Μία ανάλογη συλλογιστική μπορεί να μας δείξει, ότι δεν χρειάζεται να ξέρει κανείς πολιτική οικονομία ή να είναι μαρξιστής ή ριζοσπάστης για να καταλάβει, ότι η νόθευση των λειτουργιών του κράτους σε τομείς όπως η οικονομία και η απονομή της δικαιοσύνης, η ασφάλεια και η αστυνόμευση πλήττουν άμεσα δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών και ότι μακροπρόθεσμα, οι συνέπειες και κυρίως οι επιπλοκές τους λειτουργούν αποδομητικά για τις κοινωνικές σχέσεις και συμβάλλουν στην αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων.*¹⁷³

Προκύπτει επομένως το ερώτημα το εάν τα εγκλήματα του κράτους είναι ή όχι πραγματικά εγκλήματα, με ποιο κριτήριο και ποιές είναι οι συνέπειές τους. Από την άποψη αυτή, μια σύγχρονη προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου, οφείλει να λαμβάνει υπόψη

¹⁷² S. Cohen, Human Rights and Crimes of the State [1993], σελ 495.

¹⁷³ Σ. Βιδάλη, Εγκλήματα του Κράτους: Ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία», ό.π., σελ 1039.

τις εξελίξεις και τις αλλαγές που έχουν επιτευχθεί από τον 19ο αι έως σήμερα και τη θεωρία και τις πραγματικές συνθήκες μέσα στις οποίες εκτυλίσσεται η κοινωνική ζωή. Είναι επομένως αναγκαίο να επαναπροσδιοριστεί η ίδια η έννοια του πραγματικού εγκλήματος, ώστε το τελευταίο να αποκτήσει ένα πραγματικό και αδιαμφισβήτητο νόημα στη σημερινή κοινωνία. Η επίκληση του πραγματικού εγκλήματος δεν μπορεί να αφορά μια προαιώνια και φυσική τάξη πραγμάτων ή ακόμη και ηθικών αξιών, που υπάρχει ως ένα ιδεατό δέον. Το πραγματικό έγκλημα σήμερα είναι κοινωνικά δομημένο και έχει πολύ συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς που προκύπτει από τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Πλαίσιο που κατοχυρώνεται σύμφωνα με την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την ΕΣΔΑ και το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι, που κατ' αρχήν προσβάλλονται από τα εγκλήματα του κράτους.

Αυτό μπορεί να είναι ένα απόλυτο κριτήριο για την αναγνώριση των παραβιάσεων των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως πραγματικών εγκλημάτων, που παραπέμπει σε αναλυτικό-μεθοδολογικό πλαίσιο αλλά και με βάση τη νομολογία το «εμπόδιο» του νομικού ορισμού των εν λόγω εγκλημάτων. Μία τέτοια προσέγγιση δεν αναιρεί με τίποτε την αξία του νομικού χαρακτήρα μέρους των εγκλημάτων αυτών, καθώς είναι αδιαμφισβήτητο, ότι τα εγκλήματα του κράτους παραβιάζουν συχνά διεθνείς συνθήκες και νόμους στο εσωτερικό δίκαιο. Άλλο τόσο συχνά όμως οι πράξεις αυτές είναι νόμιμες σύμφωνα με κάποιο εσωτερικό δίκαιο ή διεθνείς συμβάσεις.¹⁷⁴ Επομένως τίθενται ζητήματα των ορίων της νομιμότητας, εντός των οποίων κινούνται ενίοτε τα όργανα που εγκληματούν. Στο σημείο αυτό είναι κρίσιμη η αναγνώρισή τους ως πραγματικών εγκλημάτων. Το δύσκολο σε κάθε περίπτωση είναι η εξακρίβωση του βαθμού ενοχής, του προσωπικού οφέλους του δράστη, ή η σύνδεσή του ή μη με ένα εγκληματικό σχέδιο, που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς αυτή τη λειτουργία του ή τη σύνδεσή του με μία γκρίζα πολιτική του φορέα, στον οποίο ανήκει ο δράστης. Πράγματι όλα αυτά συμβαίνουν σε ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Έτσι η

---

¹⁷⁴ Σ. Βιδάλη Εγκλήματα του Κράτους: Ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία, ό.π., σελ 1041.

εγκληματικότητα αυτής της κατηγορίας φαίνεται να προκύπτει όχι μόνο από την παράβαση ενός θεσμικού πλαισίου αλλά από την καταστρατήγηση κιόλας των όρων δημιουργίας του.¹⁷⁵

Σχετικά με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, στο άρθρο 25 παρ. 1 του καταστατικού του, προβλέπεται πως έχει δικαιοδοσία μόνο επί φυσικών προσώπων, που έχουν συμπληρώσει τα δεκαοχτώ έτη της ηλικίας τους κατά τη χρονική στιγμή της τέλεσης των εγκλημάτων για τα οποία κατηγορούνται. Σημειώνεται, όμως, πως κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, ορισμένα κράτη και ιδίως η Γαλλία, πρότειναν να συμπεριλαμβάνεται στο καταστατικό και η αντιμετώπιση σοβαρών διεθνών εγκλημάτων που διαπράττονται από νομικά πρόσωπα, πχ μεγάλες ιδιωτικές εμπορικές εταιρείες. Η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή, προφανώς επειδή η πλειονότητα των εθνικών εννόμων τάξεων δεν έχει φτάσει ακόμα στο σημείο αναγνώρισης ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα.¹⁷⁶

Δ] Γενοκτονία

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί αρκετά συνοπτικά, ακόμη ένα αρκετά σημαντικό τμήμα των εγκλημάτων του κράτους, που είναι οι γενοκτονίες.

Η γενοκτονία μπορεί να επιδιωχθεί είτε με σειρά ομαδικών φόνων, όλων ή σχεδόν όλων των μελών μιας φυλής, είτε με συστηματική εξασθένιση αυτής μέχρι τη βαθμιαία εξάλειψη της φυλής. Στα βίαια δε μέσα αυτά περιλαμβάνονται και σειρά απαγορευτικών μέτρων επί εθνικών, θρησκευτικών, γλωσσικών, ηθικών, ιστορικών ή άλλων παραδόσεων προκειμένου να επέλθει διαφοροποίηση ή αλλοίωση της καταδιωκόμενης φυλής με βέβαιη συν το χρόνω απώλεια του εθνικού και φυλετικού γνωρίσματός της. Ωστόσο, η απόδοση του όρου για μια συγκεκριμένη ενέργεια, οργανωμένου χαρακτήρα, ενέχει υποκειμενικά κριτήρια και τα τελευταία χρόνια έχει προκαλέσει πολλές φορές διάσταση απόψεων.

Τον όρο διετύπωσε ο Πολωνός δικηγόρος Λεμκιν, λίγο πριν τη Δίκη της Νυρεμβέργης το 1944, κατά των πρωταίτιων της εξολόθρευσης των Εβραίων από το ναζισμό. Αρμόδιο για την ποινική δίωξη των φυσικών προσώπων, είτε είναι όργανα του κράτους, είτε στρατιωτικοί

---

¹⁷⁵ Σ. Βιδάλη, *Εγκλήματα του Κράτους: Ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία*, ό.π., σελ 1039.

¹⁷⁶ Ε. Δούση, Α. Παπατόλιας, *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο*; Σειρά Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αι, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2009, σελ 15 επ..

ή πολιτικοί υπάλληλοι, υπευθύνων για γενοκτονίες, είναι το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τη γενοκτονία δεν συμπεριλαμβάνει την εξολόθρευση μιας ομάδας εξαιτίας των πολιτικών πεποιθήσεών της, όπως συνέβη στην περίπτωση της Αργεντινής ή της Χιλής, δηλαδή εκείνων των πολιτών που δεν ταίριαζαν στο μοντέλο, το οποίο οι καταπιεστές το θεωρούσαν πλέον κατάλληλο για τη νέα τάξη πραγμάτων στις χώρες αυτές.

Τέτοιες, ακραίες μορφές κρατικής τρομοκρατίας δεν είναι άγνωστες, ούτε πριν ούτε μετά την εμφάνιση του ναζιστικού φαινομένου. Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις της δυτικής Ευρώπης αξιοποίησαν παρόμοιες ακραίες μεθόδους για να διατηρήσουν τις αποικίες τους. Αλλά και κατά το β' παγκόσμιο πόλεμο, οι αστικές δημοκρατίες χρησιμοποίησαν την κρατική τρομοκρατία όπως φαίνεται στο παράδειγμα του ισοπεδωτικού βομβαρδισμού της Δρέσδης ή στο πυρηνικό ολοκαύτωμα της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι

Ε] Τα όρια της νομιμότητας σε σχέση με τα εγκλήματα του κράτους - η αδράνεια και η αδιαφορία του να εφαρμόσει τον τεθειμένο νόμο.

Στην πορεία της εξέτασης του φαινομένου των εγκλημάτων του κράτους, διαπιστώθηκε ότι το ζήτημα της ανενέργειας είναι χαρακτηριστικό της εμφάνισής τους. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν περιπτώσεις, που το κράτος εγκληματεί «κινούμενο» εντός των ορίων του νόμου. Άλλοτε, οι παραβάτες, ήτοι τα κρατικά όργανα, παραβιάζουν κατάφωρα τον τεθειμένο νόμο, άλλοτε κινούνται εντός του πλαισίου αυτού διευρύνοντας την νομιμότητά του ως «σύγχρονος Προκρούστης». Το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Για παράδειγμα, η επιλεκτική εφαρμογή των πολεοδομικών ή των φοροεισπρακτικών μηχανισμών, που υποκύπτουν κάθε τόσο στα ιδιωτικά συμφέροντα με στόχο την κερδοσκοπία είναι χαρακτηριστικό της παραβίασης του νόμου και μάλιστα οδηγώντας στην σκόπιμη ανενέργειά του.

«Η επιλεκτική μη εφαρμογή του νόμου οφείλεται στο γεγονός ότι ο κρατικός μηχανισμός υποκύπτει στα κυρίαρχα κοινωνικά συμφέροντα ή στο ότι ακολουθεί πελατειακή πολιτική... Η μερική ανενέργεια μπορεί να αφορά ένα τμήμα κάποιας κοινωνικής τάξης και να εντάσσεται στη στρατηγική (ή τακτική) των συμμάχων της κρατικής εξουσίας»¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ Δ. Καλτώνης Κράτος και Ανενέργεια του Νόμου, ό.π., σελ 42 επ.

Από την άλλη πλευρά, πειραματιζόμενες με τα όρια της νομιμότητας, οι μυστικές υπηρεσίες παραβιάζουν συστηματικά ποινικές διατάξεις που αφορούν κυρίως τα ανακριτικά στάδια, χωρίς όμως να ενεργοποιείται η διαδικασία τιμώρησης των δραστών. Οι εξελίξεις στο χώρο των οπτικοακουστικών μέσων και της ηλεκτρονικής παρακολούθησης, μέσω της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, η συγκέντρωση, η επεξεργασία, η διασταύρωσή πληροφοριών καθώς και η δυνατότητα άμεσης διάδοσής τους, άλλαξαν κατά πολύ τα δεδομένα στο χώρο της αστυνομίας και της ασφάλειας, με ακόλουθη ανασφάλεια από μέρους των πολιτών. Κινούμενοι στο πλαίσιο των νόμιμων ενεργειών τους και καλυπτόμενοι από την εκάστοτε εξουσία, αξιοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία για να παρακολουθήσουν τον πολίτη σε όλη του την καθημερινότητα, με τις κάμερες, μέσω διαδικτύου, με τη δορυφορική παρακολούθηση. Μετετράπη, τοιουτοτρόπως, η αστυνομία σε μια μαζική αστυνόμευση της επικοινωνίας προσώπων, πραγμάτων και χώρων. Η εν λόγω παράνομη δράση σπανίως γίνεται γνωστή, ενώ μόνο έπειτα από παρεμβάσεις φορέων της εκτελεστικής εξουσίας στο έργο της δικαιοσύνης, όταν έρχονται στο φως τέτοια περιστατικά επιβάλλονται και ποινές. Συνήθως τα γεγονότα και τα περιστατικά, παραμορφώνονται προκειμένου να τα εντάξουν εντός των ορίων των νόμιμων διαδικασιών. Η «επίσημη εκδοχή» υποβαθμίζει τα περιστατικά θυματοποίησης και η κάθε ιστορία ελέγχεται πολιτικά. Τα παραδείγματα αληθινών απάνθρωπων βασανισμών αλλοδαπών και όχι μόνο, στο πλαίσιο των προανακριτικών πράξεων, στα διάφορα αστυνομικά τμήματα της χώρας και ιδιαίτερα των μεγάλων αστικών κέντρων, είναι πολλά και υπάρχουν ακόμη περισσότερα που απλά δεν θα μάθουμε ποτέ. Αλλά και στις περιπτώσεις εκείνες που βρίσκονται οι ένοχοι και καταδικάζονται, οι ποινές που συνήθως επιβάλλονται είναι τόσο αμελητέες, που στο ελάχιστο δεν αποτρέπεται ο κρατικός μηχανισμός και τα όργανά του από την παράνομη δραστηριότητα.¹⁷⁸

Τα εγκλήματα του κράτους και τα όρια της νομιμότητας έχουν άμεση σχέση με το ανομικό περιβάλλον, που καλλιεργείται μέσω της ατιμωρησίας, που δημιουργεί την πεποίθηση της δυνατότητας παράβασης του νόμου χωρίς συνέπειες.

---

¹⁷⁸ Δ. Καλτώνης Κράτος και Ανεπέργεια του Νόμου, ό.π., σελ 40 επ.

Πολλές φορές όμως, η εγκληματογόνος δράση του κράτους προέρχεται από την αδιαφορία ή την αδράνειά του. Το κράτος μπορεί είτε να απέχει από τις ενέργειες του κράτους που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή του νόμου, όπως η μη έκδοση από τη διοίκηση των απαραίτητων για την εφαρμογή του νόμου πράξεων και της μη δημιουργία της απαιτούμενης υλικοτεχνικής υποδομής. Η απουσία αυτής της υποδομής και η αδράνεια (σκόπιμη τις περισσότερες φορές, από πραγματική αδυναμία σπανιότερα) διακρίνεται ανάγλυφα στη νομοθεσία τη σχετική με την προστασία του περιβάλλοντος.¹⁷⁹

Υπάρχει όμως και μια αξιοσημείωτη περίπτωση που το κράτος αδιαφορεί ή αδρανεύει να χρησιμοποιήσει την υπάρχουσα υποδομή. Υπάρχουν, δηλαδή, τα απαραίτητα μέσα, υλικοτεχνική υποδομή, οργάνωση, έμπυχο δυναμικό, για την εφαρμογή του νόμου, αλλά η τελευταία να προσκρούει στην αδιαφορία και την αδράνεια του κράτους να αξιοποιήσει τα μέσα που έχει ήδη στη διάθεσή του.

Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα στην ελληνική κοινωνία είναι η συστηματική καταπάτηση των φορολογικών νόμων, η οποία οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην ανεκτική στάση του ίδιου του κράτους, το οποίο δεν επιμελείται της σύστασης αποτελεσματικών μηχανισμών (νομικών ή και υλικών) είσπραξης φόρων είτε δεν θέτει σε κίνηση τους ήδη υπάρχοντες, είτε ακόμη στη θέσπιση νέων προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα εκάστοτε συμφέροντα. Η στάση αυτή του κράτους, να μην θέτει σε κίνηση τους μηχανισμούς υλοποίησης του νόμου, οφείλεται πολλές φορές στη συνειδητή επιλογή να μην τον εφαρμόσει.

Άλλοτε η αιτία πρέπει να αναζητηθεί στις αντιστάσεις της κρατικής γραφειοκρατίας η αιτία πρέπει να αναζητηθεί στις αντιστάσεις της κρατικής γραφειοκρατίας κατά την προσπάθεια υλοποίησης του νόμου, δεδομένης της σχετικής αυτοτέλειας που διαθέτει. Σπανιότερα, οι εσωτερικές αδυναμίες και αντιφάσεις παρεμποδίζουν ή καθυστερούν ένα νόμο ακόμη κι όταν αυτός προωθεί τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης. Αυτό μπορεί να αποτελεί εκδήλωση δυσλειτουργίας του κρατικού μηχανισμού που με τη σειρά του οφείλεται

---

¹⁷⁹ Δ. Καλτώνης, ό.π., σελ 42 επ.

ή στις εσωτερικές αντιφάσεις ή στην αντανάκλαση της κρίσης που διαπερνά τη σχέση του κράτους με τις κυριαρχούμενες τάξεις και στρώματα (ενίοτε και με την κυρίαρχη τάξη).¹⁸⁰

Συμπερασματικά, η έλλειψη μέσων για την εφαρμογή του νόμου συνυπάρχει με τη γνωστή υπερτροφία, με τον υδροκεφαλισμό του κρατικού μηχανισμού που χαρακτηρίζει το αστικό κράτος, ιδιαίτερα από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και, κυρίως με τον β' παγκόσμιο πόλεμο. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι ιδιαίτερα έντονα στο ελληνικό κράτος. Έτσι παράγοντας μη εφαρμογής του νόμου είναι κάποτε η ύπαρξη πολλαπλών αλληλοκαλυπτόμενων, συνυπεύθυνων θεσμών και μηχανισμών που καλούνται να υλοποιήσουν. Στην περίπτωση της εσκεμμένης μη εφαρμογής του νόμου από το κράτος, η κρατική εξουσία αξιοποιεί αλληλοκαλυπτόμενες αρμοδιότητες των κρατικών οργάνων και τους πολύπλοκους νομικούς θεσμούς ως πρόσχημα.¹⁸¹

Επιπρόσθετα, υπάρχει και η περίπτωση εκείνη που το κράτος δεν εφαρμόζει στην πράξη τον κανόνα, δεν εφαρμόζει δηλαδή την επιβληθείσα κύρωση. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε προβλήματα συντονισμού του κρατικού μηχανισμού, μεταξύ των διαφόρων κρατικών οργάνων που είναι επιφορτισμένα από τις αντίστοιχες λειτουργίες. Στο σημείο αυτό κάνει αισθητή την παρουσία της η βούληση του κράτους να υπονομεύσει έμμεσα το νόμο.¹⁸² Αυτό επιτυγχάνεται με τον εθισμό της κοινωνίας στη συστηματική μη εφαρμογή του κανόνα δικαίου από τα κρατικά όργανα. Υπάρχει, βέβαια και η περίπτωση, όπου η κρατική εξουσία δεν επιβάλλει καθόλου κυρώσεις ή τις επιβάλλει εικονικά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η παραβίαση πλευρών της εργατικής νομοθεσίας. Οι κυρώσεις, που προβλέπονται ουσιαστικά δεν επιβάλλονται δεδομένου ότι δεν υπάρχουν καταδικαστικές αποφάσεις. Υπεύθυνοι για τη μη εφαρμογή του νόμου είναι το Υπουργείο Εργασίας και οι εκάστοτε Επιθεωρήσεις Εργασίας, που έχουν την επίβλεψη αυτών των επιταγών. Επιστρατεύονται διάφοροι μηχανισμοί προκειμένου να δικαιολογηθεί η μη ουσιαστική εφαρμογή του νόμου. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει η ανάγκη νομιμοποίησης της κρατικής πολιτικής. Άλλοτε, όμως η κρατική εξουσία δεν διστάζει να παραβιάσει χωρίς

---

¹⁸⁰ Δ. Καλτσώνης, ό.π., σελ. 42 επ.

¹⁸¹ Δ. Καλτσώνης, Κράτος και Ανεπέργεια του Νόμου, ό.π., σελ 45 επ.

¹⁸² Έ. Λαμπροπούλου, Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, ό.π., σελ 197.

προσχήματα το νόμο, ιδιαίτερα όταν έχει τη δυνατότητα ή θέλει να επιδείξει την ισχύ της. Για τους λόγους αυτούς παρατηρείται συνήθως ο εξής «καταμερισμός»: τα δικαστικά όργανα, εξαιτίας και του χαρακτήρα τους, επιμένουν στην ερμηνευτική στήριξη της παραβίασης του νόμου, ενώ τα διοικητικά δεν διστάζουν να προσφύγουν στην άμεση παραβίαση. Η χωρίς προσχήματα (ή με τη βοήθεια πρακτόρων της αστυνομία) καταστολή καθόλα νόμιμων λαϊκών συγκεντρώσεων αλλά και οι παράνομες δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών, που σπάνια έρχονται στο φως της δημοσιότητας, αποδεικνύουν ότι πολλοί νόμοι παραβιάζονται από τα όργανα της κρατικής εξουσίας συστηματικά και καθίστανται έτσι ανενεργοί. Μόνο λίγες από τις περιπτώσεις γίνονται γνωστές. Αλλά και τότε η ποινή που συνήθως επιβάλλεται από το δικαστήριο (κατά κανόνα μέσω παραβάσεων της εκτελεστικής εξουσίας στη δικαστική) είναι τόσο αμελητέα που ουσιαστικά ενθαρρύνεται η παράνομη δραστηριότητα του κρατικού μηχανισμού. Η εμπειρία των τηλεφωνικών υποκλοπών στη χώρα μας, αλλά και σε άλλες χώρες, είναι αρκετά πλούσια.¹⁸³

ΣΤ] Η επίδραση των τεχνολογικών κινδύνων στα εγκλήματα του κράτους και η ασφάλεια της πληροφορίας.

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας αλλά και η τεχνολογική ανάπτυξη με τους κινδύνους, που τη συνοδεύουν, είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση νέων εγκληματογόνων συμπεριφορών και από την πλευρά του κράτους. Τα σύγχρονα χαρακτηριστικά της τεχνικοοικονομικής ανάπτυξης διαμορφώνονται από τις δομικές ανακατατάξεις στο σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας που δημιουργούν οι βαθιές τομές στις παραγωγικές διαδικασίες, η εντυπωσιακή διόγκωση του παγκοσμίου εμπορίου και των συναλλαγών και η κορύφωση του διεθνούς ανταγωνισμού αλλάζουν καθημερινά τα δεδομένα της κρατικής κυριαρχίας, που συνεχώς προσπαθεί να επιβεβαιώσει την κυριαρχία της και τον ρυθμιστικό και εγγυητικό της ρόλο στις αλλαγές αυτές, γεγονός που καταλήγει στην εγκληματογόνο συμπεριφορά της.

---

¹⁸³ Δ. Καλτσώνης, *Κράτος και Ανεπέργεια του Νόμου*, ό.π., σελ 45 επ.

Η συγκέντρωση κολοσσιαίων κεφαλαίων στα διεθνή μονοπώλια, στις υπερεθνικές επιχειρήσεις και στους φορείς του χρηματοπιστωτικού συστήματος και οι τεράστιες προοπτικές, που διανοίγονται στους κεφαλαιουχικούς μηχανισμούς, που ασκούν την οικονομική εξουσία από την εκμετάλλευση των επιτευγμάτων της τεχνολογικής προόδου στις παραγωγικές διαδικασίες ωθούν και επιβάλλουν στην πολιτική εξουσία τη σταδιακή απόσυρσή της από το οικονομικό γίγνεσθαι, γεγονός, που οδηγεί στη διαμόρφωση συνθηκών επιστροφής στον ακραίο οικονομικό φιλελευθερισμό. Αναφέρομαι κυρίως στα εγκλήματα φοροδιαφυγής, στο εμπόριο όπλων στις μίζες από αυτό, αλλά και στην γενικότερη στρατηγική βίας εκ μέρους του κράτους.

Λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη, ότι οι κανόνες του Ποινικού Δικαίου, όπως και το σύνολο των κανόνων, που συγκροτούν τους επιμέρους κλάδους του δικαίου, αντικατοπτρίζουν στο περιεχόμενό τους, τις θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας του κυρίαρχου πολιτικοοικονομικού συστήματος, το δίκαιο και ιδιαιτέρως το ποινικό δίκαιο, που αντανακλά εναργέστερα το λαϊκό αίσθημα,¹⁸⁴ λειτουργεί και εξελίσσεται μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Αποτελεί, δηλαδή, αναπόσπαστο οργανικό στοιχείο της κοινωνικής πραγματικότητας και μεταβάλλεται αντίστοιχα και ανάλογα προς τη διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης της ανθρώπινης κοινωνίας.

Συνεπώς, στους κανόνες του δικαίου, αντανακλάται ο συσχετισμός των οικονομικών και πολιτικοκοινωνικών δυνάμεων στον συγκεκριμένο χώρο και κοινωνικό σχηματισμό, όπως αυτός διαμορφώνεται ως αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης των ομάδων των συγκρουόμενων συμφερόντων που τις εκπροσωπούν. *Αντίστοιχα και το περιεχόμενο της ρυθμιστικής παρέμβασης του συστήματος των ποινικών κανόνων αποσκοπεί, πρωτίστως, στην κατοχύρωση και προώθηση των συμφερόντων της επικρατούσας στο δεδομένο χρόνο και κοινωνικό κρατικό σχηματισμό δύναμης-τάξης.*¹⁸⁵

Οι εξελίξεις της ηλεκτρονικής συλλογής πληροφοριών και η παράνομη εκμετάλλευση και χρήση αυτών από τα αστυνομικά όργανα, που έχει να κάνει με τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα στρατηγικών ασφαλείας και θέτουν υπό αίρεση την ανθρώπινη

---

¹⁸⁴ Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, εκδ. Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα, 2000 σελ 2 επ.

¹⁸⁵ Αγ. Παπανεοφύτου, Οι κατευθυντήριες του Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης ό.π.

αξιοπρέπεια και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, είναι ένα μείζον ζήτημα που εξελίσσεται με όρους γεωμετρικής προόδου μέρα με τη μέρα.

Z] Η προβληματική της αύξησης του αριθμού των φυσικών αυτουργών των εγκλημάτων του κράτους.

Εξετάζοντας τους αυτουργούς των ως άνω εγκλημάτων, ιδιαίτερος των εγκλημάτων που προέρχονται από την αστυνομική βία και αναζητώντας τις αιτίες που τους οδηγούν να διαπράττουν τις ως άνω απάνθρωπες πράξεις, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η συμπεριφορά τους αυτή, θα μπορούσε να οφείλεται και σε στερεότυπα, που καλλιεργούνται και με την εκπαίδευσή τους, αλλά και σε ψυχολογικούς παράγοντες που σχετίζονται με την κοινωνική τους καταγωγή.

Πιθανόν οι φυσικοί αυτουργοί των εγκλημάτων αυτών έχουν εντονότερα αρνητικά συναισθήματα για δράστες, υπόπτους και θύματα που ανήκουν στα στρώματα από τα οποία προέρχονται και οι ίδιοι. Η συμπεριφορά τους αποτελεί μια ασυνείδητη αποστασιοποίηση από αυτόν το χώρο, ο οποίος αμφισβητεί την δική τους κοινωνική άνοδο. Εντούτοις, πρόκειται για εγκληματογόνο δράση, καθώς δεν έχουμε να κάνουμε με μεμονωμένα περιστατικά, με διάσπαρτα δηλαδή φυσικά πρόσωπα που παραβίασαν άπαξ του εγχώριους και διεθνείς νόμους για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αλλά για μια παγιωμένη θεσμοποιημένη πλέον κατάσταση, όπως η κατάσταση στα Σώματα Ασφαλείας.¹⁸⁶

Πρόβλημα όμως είναι, και η εμφάνιση και η αύξηση ανθρώπων που είναι διαθέσιμοι να βασανίζουν και να απολαμβάνουν τις ωμότητες αυτές λειτουργώντας πάντα ως όργανα του κράτους. Η εξοικείωση με τις ιδέες της βίας και του αυταρχισμού, οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν και καθιέρωσαν τον φυλετικό ρατσισμό μέσω κυρίως των εκπαιδευτικών συστημάτων των πολιτών ευθύνονται, ως επί το πλείστον για τα φαινόμενα αυτά, τα οποία σε περιόδους κρίσης και οικονομικής και πολιτικής αστάθειας καθώς και ανασφάλειας θα οξύνονται.

---

¹⁸⁶ Δ. Καλτσώνης, Η κατασταλτική λειτουργία του κράτους στην ΕΕ και η τρομοκρατία, Από τον τόμο: Ελευθερίες – Δικαιώματα και ασφάλεια στην ΕΕ», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σελ. 29-41.

Δεν είναι τυχαίο που στη χώρα μας τους τελευταίους μήνες έχει συντηρητικοποιηθεί κατά πολύ η κοινωνία ή τουλάχιστον εκφράζεται πιο έντονα ένας ήδη διαμορφωμένος συντηρητισμός και αυταρχισμός που παίρνει επικίνδυνα χαρακτηριστικά και διαμορφώνει ένα πλαίσιο ανοχής. Αυτό το πλαίσιο ανοχής τέτοιων φαινομένων βίας και εγκληματικότητας είναι, που επιτρέπει τον πολλαπλασιασμό τους σαν σύγχρονη «Λερναία Ύδρα».

5ο Κεφάλαιο

A] Η στόχευση και σκοπός των εγκλημάτων του κράτους.

Το κράτος αποτελεί εξουσιαστικό θεσμό, που κατέχει το μονοπώλιο φυσικού καταναγκασμού αλλά ταυτόχρονα λειτουργεί και ως μηχανισμός παραγωγής και εδραίωσης της κοινωνικής συναίνεσης.¹⁸⁷ Στόχευση, επομένως της κρατικής εξουσίας, είτε τα εγκλήματα του κράτους είναι αποτέλεσμα της δυσλειτουργίας και του μη επαρκούς ελέγχου των οργάνων του κράτους, είτε της ηθελημένης ανενέργειάς του, είναι να διεισδύσει και να ελέγξει τα συστήματα ιδεών, αντιλήψεων και αξιών, που αναπτύσσονται στην κοινωνία καθώς και να προσαρμοσθούν οι λαϊκές μάζες στις ανάγκες της συνεχούς ανάπτυξης του οικονομικού παραγωγικού μηχανισμού, να ασκηθεί δηλαδή, παιδευτική πίεση στα μεμονωμένα άτομα, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η συναίνεση και η συνεργασία.¹⁸⁸

Μια από τις συνέπειες των εγκλημάτων του κράτους είναι και το γεγονός ότι απομακρύνουν τους ανθρώπους συναισθηματικά από την ανάγκη να ακολουθούν κανόνες¹⁸⁹. Αν αναλογιστούμε όμως τον τρόπο, που θεσπίζεται το δίκαιο και τα συμφέροντα που εξυπηρετεί, η παραβατικότητα αυτή θα μπορούσε να πάρει ταξικά χαρακτηριστικά. Εντούτοις, η διαπαιδαγώγηση στην ατιμωρησία προκαλεί προβλήματα. Το ανομικό περιβάλλον, που έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την ατιμωρησία των ενόχων των παραβατών, που ίδιοι έχουν αναλάβει την τήρηση του νόμου, δημιουργεί την πεποίθηση της δυνατότητας παράβασης του νόμου χωρίς συνέπειες. Η ατιμωρησία αυτή συμβάλλει ώστε τα εγκλήματα του κράτους να γίνονται σύνθηρες φαινόμενο της καθημερινής ζωής, όπως με τα φαινόμενα της διαφθοράς, με συνέπεια οι πράξεις από τις οποίες προκύπτουν να προσλαμβάνονται ως ηθικά αδιάφορες. Τοιουτοτρόπως, τα εγκλήματα αυτά καθίστανται ως κάτι απολύτως φυσικό, συνηθίζουμε σε αυτά και στη διάπραξή τους, καθώς και στο ότι είναι πολύ πιθανό τα μείνουν ατιμώρητα κάτω από το πανίσχυρο και απρόσωπο Λεβιάθαν και την δύναμη εξουσίας αυτού.

---

¹⁸⁷ A. Gramsci, Selection from Political Writings, London, Lawrence & Wishart, 1971, σελ 244.

¹⁸⁸ Μ. Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα, 2006, σελ 134.

¹⁸⁹ Σ. Βιδάλη, Εγκλήματα του Κράτους: Ούτε ασφάλεια ούτε ελευθερία, σελ 1039 και η εκεί υπ' αριθμ. 19 υποσημείωση.

Το σπουδαιότερο όμως, που επιδιώκει το κράτος με τους μηχανισμούς του, δηλαδή η κυρίαρχη τάξη, είναι ότι «θέλει να μας στύψει μέχρι να αδειάσουμε και μετά θέλει να μας ξαναγεμίσει με τους εαυτό της».¹⁹⁰ Βασική επιδίωξη του κράτους είναι να αποδομήσει τόσο τη σκέψη και τη βούληση του κοινωνικού συνόλου έτσι ώστε να αδυνατούν οι πολίτες να αντιδράσουν σε οτιδήποτε θέλει να περάσει. Να δημιουργηθεί δηλαδή μια στρατιά ανθρώπων άβουλων και απόλυτα χειραγωγήσιμων. Τα βασανιστήρια και όλες οι υπόλοιπες πρακτικές του κράτους έχουν σχέση με την προσπάθεια να οικοδομηθεί ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης, να αποδομηθεί η σκέψη των ανθρώπων και να αναπλαστεί από το μηδέν, να διαπαιδαγωγηθούν πολίτες άβουλοι, εθισμένοι στην καταπίεση και στους εκφοβισμούς, ανήμποροι να αντιδράσουν σε οποιοδήποτε περιορισμό της ελευθερίας τους. Επέρχεται με αυτόν τον τρόπο, μια πρωτοφανής κατάσταση μεσαιωνικών χαρακτηριστικών, και που είναι αμφίβολο εάν θα οδηγηθεί η κοινωνία σε συντηρητικοποίηση ή σε ριζοσπαστικοποίηση.

Γ] Τρόποι προστασίας ατόμου από την εγκληματογόνο δράση του κράτους [προληπτικά και κατασταλτικά]

Ο μόνος τρόπος προστασίας από την εγκληματογόνο δράση του κράτους είναι να αποτινάξουμε το φόβο και να οργανωθούμε συλλογικά μέσα από τους κοινωνικούς-ταξικούς αγώνες. Οι κοινοί αγώνες, θα έχουν ως εχθρό το καπιταλιστικό σύστημα και θα επιδιώκουν την ανατροπή αυτού. Πρέπει να αντισταθούμε σε κάθε μορφή χειραγώγησης με αξίες μας την αλληλεγγύη, την ισοτιμία. Τα εκάστοτε κινήματα, που θα στρέφονται προς αυτές τις κατευθύνσεις και θα επιδιώκουν αυτούς τους σκοπούς θα πρέπει να οργανώνονται, να επαγρυπνούν, να παρεμβαίνουν, να δημιουργούν κοινότητες αγώνα παντού: στους χώρους της δουλειάς, στις γειτονιές, στα σχολεία, στους δρόμους.

Η μελέτη του τρόπου αντιμετώπισης των εγκλημάτων αυτών είναι μια επίπονη διαδικασία. Αναδύονται πολλά θεωρητικά, μεθοδολογικά, δογματικά και εννοιολογικά προβλήματα. Μέσα σε μια περίοδο εκδήλωσης καπιταλιστικής οικονομικής κρίσης όπου

---

¹⁹⁰ Τζ. Όργουελ, «1984», εκδ. Κάκτος, Αθήνα.

ολοένα και περισσότεροι οδηγούνται στην οικονομική εξαθλίωση, η κρατική επίθεση εντείνεται σε όλα τα επίπεδα. Οι επιλογές που προωθούν την οργάνωση, την αλληλεγγύη και την άμεση δράση είναι αυτές που μπορούν να σταθούν όχι μόνο ανάχωμα στον φόβο που προσπαθούν να μας επιβάλλουν, αλλά ως προοπτική μιας άλλης κοινωνικής οργάνωσης. Μέσα στις καταστάσεις αυτές που βιώνουμε, είναι ακόμη πιο εύκολο να αντιληφθούμε ότι η νομιμότητα στην οποία καλεί η εκάστοτε κυβέρνηση να υποταχθεί ο λαός, είναι η νομιμότητα των βιομηχάνων, των τραπεζιτών, των εφοπλιστών των μεγαλεμπόρων, δηλαδή της κυρίαρχης τάξης που εκφράζει και στηρίζει τις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής.

Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών σε συλλογικές διαδικασίες, η δημιουργία δομών και οργάνων με σκοπό να τεθούν σε κίνηση μεγάλα τμήματα του κόσμου και την επαγρύπνησή τους, μπορεί να αποκρούει τέτοια φαινόμενα κρατικής εγκληματικότητας.

Πρόσφατο χαρακτηριστικό παράδειγμα λαϊκής επαγρύπνησης είναι το παράδειγμα της Κερατέας. Η θηριωδία της κυβέρνησης και της αστυνομίας είχε μετατρέψει την περιοχή σε πεδίο μάχης, επιχειρώντας να επιβάλει τις αποφάσεις των εργολάβων. Απέναντι σε αυτό το μηχανισμό, που σκοπό του έχει εξουθενώσει τον πολίτη με στόχο το κέρδος, ορθώθηκε η τοπική κοινωνία που διαφώνησε και αγωνίστηκε δυναμικά και με φαντασία. Οργανώθηκαν διαδηλώσεις και συναυλίες. Με το παράδειγμα της Κερατέας και την προσπάθεια υποβάθμισης της ζωής των κατοίκων της, αποδεικνύεται πώς μια τοπική κοινωνία μπορεί να μην υποκύπτει σε φαινόμενα άγριας ληστοκρατίας και να ανακτά αισιοδοξία μέσα από συλλογικές μορφές αντίστασης που μπορούν να υιοθετηθούν και σε άλλες περιπτώσεις.

Σύμφωνα με μερικούς, ένας από τους νέους τρόπους αντιμετώπισης των εγκλημάτων των κράτους είναι η τεχνολογία, που έχει εκμηδενίσει το χρόνο μετάδοσης της πληροφορίας. Η επικοινωνία μεταξύ των πολιτών μέσω των τεχνολογικών επιτευγμάτων, μπορεί να βοηθήσει στην άμεση απάντηση όπου και όταν εκδηλώνονται η εγκληματογόνος συμπεριφορά. Εντούτοις θέλει ιδιαίτερη προσοχή, διότι, το κράτος είναι πάντοτε και αυτό σε ετοιμότητα να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε αντίσταση και να την καταπνίξει ακόμη και να προβοκάρει ακόμη πιο εύκολα χρησιμοποιώντας και αυτό τα social media.¹⁹¹

---

¹⁹¹ J. McCulloch – E. Stanle, State Crime and Resistance, δημοσιευμένο στον ιστότοπο [http://www.routledge.com/books/series/RSCS/ Crime and society series](http://www.routledge.com/books/series/RSCS/Crime%20and%20society%20series), www.googlebooks.com.

Αντί επιλόγου

Συμπερασματικά, η γενικότερη πολιτική του δικαίου, ανταποκρίνεται μεν κατά βάση στα συμφέροντα των οικονομικοκοινωνικά κυρίαρχων τάξεων, χωρίς όμως να ταυτίζεται πλήρως με την εφαρμογή των όρων εξυπηρέτησής τους. Η λειτουργική αποστολή του δικαίου, ως νευραλγικού παράγοντα συνοχής και συντήρησης της δομής μιας σε κράτος οργανωμένης κοινωνίας, επιβάλλει τη ρυθμιστική παρέμβασή του, για τη συμβιβαστική διευθέτηση των ταξικών ανταγωνισμών, διαφορών και αντιθέσεων. Εκφράζει τον εκάστοτε συσχετισμό των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων και εκμαιεύει τη συναίνεση ή έστω την ανοχή εξουσιαζόντων και εξουσιαζομένων, που διευκολύνει τη συμμόρφωση στις επιταγές του και με τον τρόπο αυτό.

Στο σημείο αυτό είναι όμως απαραίτητη, για να αποφύγουμε παρερμηνείες, μια βασική επισήμανση. Η επιδίωξη των ταξικά κυρίαρχων δυνάμεων να ικανοποιήσουν απόλυτα τα συμφέροντά τους, εις βάρος των αντιθέτων, κατά κανόνα, συμφερόντων των υποτελών τάξεων, τις οδηγεί μοιραία και αναπόφευκτα σε σύγκρουση με τις καταπιεζόμενες και σαφώς πολυπληθέστερες κοινωνικές ομάδες.¹⁹²

Στο βαθμό, που οξύνονται οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις, ως συνέπεια της προσπάθειας ανακατανομής της παγκόσμιας ισχύος και των σφαιρών επιρροής, θα ενταθεί η χρήση της κρατικής τρομοκρατίας, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Με αυτή την έννοια, η ανθρωπότητα είναι πιθανό να ξαναζήσει ολοκαυτώματα. Δεν μπορεί άλλωστε να λησμονηθεί η πρόσφατη εμπειρία της Ρουάντα με τα εκατομμύρια των νεκρών, το Νταρφούρ, η Σομαλία. Η ευθύνη των αγριστήτων που διαπράχθηκαν δεν πρέπει να αποδίδεται μόνο στις επιτόπιες αντιμαχόμενες δυνάμεις και κυβερνήσεις αφού είναι γνωστό πως αυτές τροφοδοτούνται και καθοδηγούνται από τις μεγάλες δυτικές δημοκρατίες.

Επομένως, θα πρέπει να αναμένεται η αύξηση της συχνότητας και της βιαιότητας των εγκλημάτων του κράτους τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και στις διεθνείς σχέσεις. Η κοινωνία, που έρχεται δεν έχει άλλη επιλογή. Πρέπει να ξαναπιάσει και να αναπτύξει τα εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης, από την Κομμούνα του Παρισιού μέχρι τις ελευθεριακές

---

¹⁹² Αγ. Παπανεοφύτου, Οι κατευθυντήριες του Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης ό.π.

κοινότητες της επαναστατικής Ισπανίας, τα οποία θεμελίωσαν στην αυτονομία του ατόμου την αναζήτηση μιας αρμονίας, όπου η ευτυχία όλων θα είναι αλληλένδετη και αλληλέγγυα με την ευτυχία του καθένα και της καθεμιάς. Η χρεωκοπία του κράτους θα αναγκάσει τις τοπικές κοινότητες να ιδρύσουν διοικητικούς μηχανισμούς κοινής ωφελείας προσαρμοσμένους στα ζωτικά συμφέροντα των ατόμων. Μην έχουμε όμως την αυταπάτη ότι η απελευθέρωση εδαφών της εμπορευματικής αυτοκρατορίας και η δημιουργία ελεύθερων ζωνών, όπου τα ανθρώπινα δικαιώματα θα καταργούν τα δικαιώματα του εμπορίου και του κέρδους, θα επιτευχθούν δίχως κλυδωνισμούς και συγκρούσεις.¹⁹³ Οι σύγχρονες δημοκρατίες θα τείνουν ολοένα και περισσότερο να μοιάσουν με τα αυταρχικά καθεστώτα. Εκτός αν μιλήσουν οι λαοί και απαντήσουν στην πρόκληση με τους στίχους του Λειβαδίτη: *«ερχόμαστε, παραμερίστε, κατεβαίνουμε σαν μια χιονοστιβάδα που όσο κατηφορίζει μεγαλώνει»...*

---

¹⁹³ Αγ. Παπανεοφύτου, Οι κατευθυντήριες του Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της καπιταλιστικής ανάπτυξης, ό.π.